

DYNAAMISET TESTAMENTIT JA PERINTÖSOPIMUKSET
- RAJANVETO SALLITUN JA KIELLETYN VÄLILLÄ

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Perhe- ja jäämistöoikeus
Maisteritutkielma
2017
Johanna Keskitalo

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Dynaamiset testamentit ja perintösopimukset – rajanveto sallitun ja kielletyn välillä

Tekijä: Johanna Keskitalo

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Perhe- ja jäämistöoikeus

Työn laji: Tutkielma Laudaturtyö Lisensiaatintyö Kirjallinen työ

Sivumäärä: vi+69

Vuosi: 2017

Tiivistelmä:

Tutkielmassa tarkastellaan mitä ovat dynaamiset testamentit ja miten ne eroavat tavallisista testamenteista. Sen lisäksi tutkielmassa selvitetään, mitä dynaamisuus on. Toisena tutkielman aiheena on rajanveto testamenttien ja kiellettyjen perintösopimusten välillä.

Tutkielman aluksi esitellään lähtökohdat, joista tutkimusta tehdään. Toisessa luvussa tarkastellaan testamentin historiaa, määritelmää ja perehdytään sen muotoa ja käyttöä koskeviin kysymyksiin. Kolmannessa luvussa käsitellään dynaamisen testamentin määritelmää ja testamenttausvallan delegointia. Neljännessä luvussa käydään läpi mitä ovat perintösopimukset ja millä perusteella ne ovat kiellettyjä sekä esitellään mahdollisuuksia niiden sallimiseen. Viidennessä luvussa tarkastellaan testamenttiehtoja. Kuudennessa luvussa käydään läpi rajanvetoa testamentin ja perintösopimuksen välillä.

Johtopäätöksissä todetaan, että dynaamiset testamentit eroavat tavallisista testamenteista siten, että niillä varaudutaan tuleviin olosuhteiden muutoksiin. Dynaamisuutta toteutetaan niin testamenttausvaltaa delegoimalla ja testamenttiehdoilla. Testamenttausvallan delegointiin suhtaudutaan kuitenkin varauksella, koska se on vain osittain sallittua. Selvää rajaa testamentin ja perintösopimuksen ei ole mahdollista yksiselitteisesti ja yleisesti määritellä vaan raja joudutaan toteamaan tapauskohtaisen kokonaisuuskannan kautta.

Avainsanat: testamentti, dynaaminen testamentti, testamenttausvallan delegointi, perintösopimus

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi

Lähdeluettelo.....	ii
1. Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuskysymykset ja metodi.....	3
1.1.1 Tutkimuskysymykset.....	3
1.1.2 Metodi.....	4
1.1.3 Aiheen rajauksesta.....	5
2. Testamentti.....	7
2.1 Miten testamentti tuli Suomeen.....	7
2.2 Testamentin määritelmä.....	8
2.2.1 Perustunnusmerkit.....	10
2.2.2 Liitännäiset tunnusmerkit.....	11
2.3 Testamentin muotomääräykset.....	12
2.4 Mitä voi määrätä testamentilla.....	18
2.5 Miten testamenttia voisi käyttää paremmin.....	21
3. Dynaaminen testamentti.....	24
3.1 Määritelmä.....	24
3.2 Valtuutus- ja delegointikielto.....	25
3.3 Testamenttausvallan delegointi.....	27
3.3.1 Valta valita testamentin saaja.....	29
3.3.2 Valta valita perinnön suuruus.....	31
4. Perintösopimukset.....	34
4.1 Perintösopimuksen määritelmä.....	34
4.1.1 Sopimus kolmannen jäämistöstä.....	34
4.1.2 Positiivinen perintösopimus.....	36
4.1.3 Negatiivinen perintösopimus.....	37
4.2 Sääntely ja kieltäminen.....	39
4.2.1 Aikaisempi oikeustila.....	39
4.2.2 Perintökaaren valmistelu.....	39
4.2.3 Työryhmämietintö.....	42
4.3 Mahdollinen salliminen.....	43
5. Testamenttiehdot.....	48
5.1 Lykkäävät ja purkavat ehdot.....	49
5.2 Tarkoitemääräykset.....	51
5.3 Vastikkeelliset testamenttiehdot.....	52
6. Rajanvetoa testamenttien ja perintösopimusten välillä.....	55
6.3 Rajanveto perintösopimus vai testamentti.....	56
6.2 Rajanveto inter vivos – mortis causa.....	62
6.3 Sallittu vai kielletty perintösopimus?.....	65
7. Johtopäätökset.....	67

Lähdeluettelo

Kirjallisuus ja artikkelit:

Aarnio, Aulis: Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Vammala 1969.

Aarnio, Aulis: Perintöoikeus, Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta, Helsinki 1974.

Aarnio, Aulis: Jälkisäädökset, Testamenttioikeuden oppikirja, 2. uudistettu painos, Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta, Helsinki 1975.

Aarnio, Aulis: Minun metodini. Teoksessa Minun metodini, toim. Juha Häyhä. Helsinki 1997.

Aarnio, Aulis – Kangas Urpo: Avioliitto, perintö ja testamentti, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1994.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Perhevarallisuus oikeus, Talentum Helsinki 2010.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus, Talentum Helsinki 2015.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus, Talentum Helsinki 2016.

Calonius, Matthias (toim. Kangas, Urpo ja Timonen, Pekka): Siviilioikeuden luennot. WSOY. Helsinki 1998.

Hallberg, Pekka: Oikeusturva perusoikeutena. Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. WSOYpro. Helsinki 2011.

Helin, Markku: Testamentin muoto. Lakimies 7-8/2002 s. 1153–1167.

Helin, Markku: Perheoikeuden siveellinen luonne, Lakimies 7-8/2004 s.1244–1266.

Husa, Jaakko: Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum Media Oy. Helsinki 2005.

Hiltunen - Virtanen, Mari: Perintösopimus jäämistöjärjestelmässä. Helsinki 2001.

Kaisto, Janne: Sopimusvapaus, laki ja maksusuoja : varallisuus oikeudellinen tutkimus yksityisautonomiasta systemaattisena ja aineellisena lähtökohtana etenkin hyvässä uskossa tehdyn suorituksen velvoitteesta vapauttavaa vaikutusta silmällä pitäen. Lakimiesliiton kustannus 2001.

Kaisto, Janne – Lohi, Tapani: Johdatus varallisuus oikeuteen. Talentum. 2013

Urpo Kangas: Kaikella on aikansa s. 1084, Lakimies 6-7/1998 s. 1079–1088

Kangas, Urpo: Lakiosa eilen, tänään ja huomenna, Defensor Legis 4/2004 s. 575–601.

Kolehmainen, Antti – Rabinä, Timo: Jäämistösuunnittelu, Talentum Helsinki 2012.

Korpiola, Mia: Lakiosasta luopumassa? – oikeushistoriallinen näkökulma lakiosainstituution taustaan ja tehtäviin. Lakimies 7-8/2010 s. 1342–1360.

Lohi, Tapani: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus, Defensor Legis n.o 6/2000 s. 936–958

Lohi, Tapani: Legaatinsaajan oikeusasemasta. Talentum. Helsinki 2011.

Länsineva, Pekka: Omaisuuden suoja. Teoksessa Hallberg, Pekka & Karapuu, Heikki & Ojanen, Tuomas & Scheinin, Martin & Tuori, Kaarlo & Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. WSOYpro. Helsinki 2011, s. 549–604.

Lahtinen, Osvi: Jäämistösaannoista. Julkaisussa Lakimies: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen aikakauskirja. 1961.

Lødrup, Peter: Nordisk arverett. En sammenlignende studie av dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk rett med drøftelser av harmoniseringmuligheter og reformbehov. Nord 2003:3. Nordisk Ministerråd. København 2003.

Lødrup, Peter: Arverett. 3. utgave Oslo 1995.

Mikkola, Tuulikki: Perittävän tekemät lahjoitukset ja niihin liitetyt määräykset: määramisvallan rajoista ja mahdollisuuksista, DL 3/2013 s. 313-325

Mikkola, Tuulikki: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän jäämistösuunnittelua, Defensor legis 6/2014 s. 868-880.

Rautiala, Martti: Testamentin tekemisestä ja pätemättömyydestä, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 78, Helsinki 1956.

Rautiala, Martti: Testamentin käsitteestä ja kuolemanvaraislahjasta. JFT s. 243–256. Helsinki, 1957.

Rautiala Martti: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, Suomen lakimiesliiton kustannus Oy 1967.

Saarenpää, Ahti: Tasajaon periaate. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala 1980.

Saarenpää, Ahti: Inter vivos ja mortis causa. Näkökohtia kuoleman vaikutuksesta oikeustoimiin. Juhlajulkaisu Simo Zitting. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki 1985.

Saarenpää, Ahti: Perinnönyhteys ja perinnön ennakko, Defesor Legis 4/2004 s.602-617.

Saarnilehto, Ari: Sopimusoikeuden perusteet. Talentum Helsinki 2009.

Tuunainen, Pekka: Perintö, testamentti ja velka. Talentum Media Oy. Helsinki 2015.

Wrede, R.A: R. A. Wreden luentoihin perustuvia perintökaaren selityksiä. 3., lis. p. / toim. Ilmari Melander. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja, n:o 9, 1946.

Ylöstalo, Matti: Testamentinmoitteesta. WSOY. Porvoo-Helsinki 1953.

Ylöstalo, Matti: Testamentin tulkinnasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja No: 63 WSOY 1954

Ämmälä, Tuula: Sopimuksen pätemättömyyden korjaantumisesta. Lakimiesliiton kustannus 1993.

Virallislähteet

HE 117/1998 vp laiksi perintökaaren 7 luvun 3 ja 5 §:n muuttamisesta.

HE 77/2000 vp laiksi perintökaaren 7 luvun muuttamisesta

Oikeusministeriön julkaisuja: 2004:6. Työryhmämietintö perintökaaren uudistamistarpeista. Helsinki 2004.

Lakivaliokunnan julkaisuja 1935:2. Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen.

Lakivaliokunnan julkaisuja 1938:5. Ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle perintölaiksi sekä siihen liittyvä lainvalmistelukunnan mietintö

Korkeimman oikeuden lausunto erityisehdotuksesta perintölaiksi 1.11.1941

PeVL 1/1981 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä 149/1980 laiksi perintökaaren muuttamisesta.

Internet-lähteet

Saarenpää, Ahti: Testamentti viimeisenä tahtona jäämistöoikeuden järjestelmässä.

<http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=732db75c-1061-4118-97ee-2e13fdb6338>

Viitattu 1.10.2017.

MTV 3 Uutiset 4.3.2004 ”Lakiosaa halutaan supistaa, perittäville lisää valtaa”

<https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/lakiosaa-halutaan-supistaa-perittavalle-lisaa-valtaa/1994674#gs.ONh=gP8> Viitattu 9.10.2017

Oikeustapaukset

SO t. 4.7.1903

SO t. 9.5.1904

KKO 1923 II 94

KKO 1926 I 40

KKO 1929 II 25

KKO 1932 I 45

KKO 1933 I 61

KKO 1941 II 65

KKO 1945 II 26

KKO 1947 II 317

KKO:1954 II 21

KKO 1954 II 31

KKO 1963 II 81

KKO 1972 II 26

KKO 1960 II 27

KKO 1964 II 43

KKO:1969 II 25

KKO 1982 II 43

KKO 1985 II 129

KKO 1985 II 168

KKO 1987:37

KKO 1991:1

1. Johdanto

Tämän tutkielman tavoitteena on antaa vastaus kysymykseen kuinka pitkälle testamentilla voi määrätä jäämistöstä. Tarkoituksena on selvittää, missä menee raja sallittujen testamenttiehtojen ja kielletyn perintösopimuksen raja.

Lähtökohtana tälle tutkielmalle on ymmärtää, miten nykyinen käsitys testamentista on syntynyt. Siksi on mielestäni tärkeää, että aluksi kertaan nopeasti testamentin historian sen synnystä, kehityksestä ja sääntelystä Suomessa. Pyrin lisäksi haastamaan hieman testamentin nykyistä käsitystä ja avaamaan sitä hieman laajemmaksi kuin perinteiseksi ”A saa tämän, ja B saa tuon”- ajatukseksi. Koska perintöoikeudessakin on ollut muospaineita, esimerkkinä lakiosan poistamista koskeva lakialoite¹, on tärkeää ymmärtää testamentin, ja sitä kautta myös jäämistöoikeuden historia. Ymmärtää se, kuinka syvällä sen juuret ovat oikeuskulttuurissa ja oikeudellisessa ajattelussa. Kyse ei ole pelkästään lainsäädännöstä, vaan myös yhteiskunnallisista ja sosiaalisista arvoista.

Toisena lähtökohtana pidän perittävän testamenttausvapautta. Testamenttausvapaus on yksi omistusoikeuden suojan ulottuvuuksista. Testamenttioikeudessa testamenttausvapaus on yksi keskeisistä periaatteista. Se liittyy myös perustuslailliseen oikeuteen omistaa ja vapaasti hallita omaisuuttaan. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 17 artiklan 1 kohdan mukaan ”jokaisella on oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, hallita ja testamentata sitä”. Suomessa omaisuudensuojasta säädetään perustuslain 15 §:ssä. Perustuslain tulkinnan mukaisesti omistajan valtaa määrätä omaisuudestaan suojataan elinaikaisten oikeustoimien lisäksi myös kuolemansa ylitse testamentilla.² Aarnion ja Kankaan mukaan testamenttausvapautta tulee pitää perusoikeutena, koska se on rinnastettu sopimusvapauden ja omistusoikeuden suojaan. Varsinkin saksalaisessa oikeuskirjallisuudessa testamenttausvapautta on pidetty yksityisoikeudellisen vapausjärjestelmän kulmakivenä, ja sama ajatus on myös suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa.³ Testamenttausvapaus perusoikeutena antaa perittäville myös vallan asettaa perilliset eriarvoiseen asemaan vaikka se rikkookin

---

¹ HE 117/1998. Lakiosan poistamista koskeva lakialoite kuitenkin sai voimasta arvostelua aikaan eduskunnassa ja se raukesi.

² PeVL 1/1981 vp; Länsineva 2011, s. 571.

³ Aarnio – Kangas 2015 s. 84.

yhdenvertaisuutta. Lakimääräinen perimys perustuukin yhdenvertaisuuteen, kun taas testamenttiperimys pohjautuu vahvasti perittävän yksityisautonomian periaatteelle.⁴

Testamenttausvapaus on myös osa itsemääräämisoikeuttamme kuten myös sopimusvapaus. Sopimusvapauden nojalla oikeustoimilla voi määrätä omaisuudestaan *inter vivos*, ja näiden oikeustoimien vaikutukset jatkuvat myös kuoleman jälkeen. Testamenttausvapaus kuitenkin poikkeaa sopimusvapaudesta siinä, että se on Saarenpään sanoin ”eettisten valintojen rajoittamaa vapautta määrätä jäämistöstä”.⁵ Testamenttausvapauden rajoitukset ovat sekä ajallisia, määrällisiä, henkilöllisiä että menettelyllisiä. Käsittelen testamenttausvapauden rajoituksia jäljempänä. Mikkolan mukaan testamenttausvapaus käsitetäänkin Suomessa nimenomaan rajoitusten kautta.⁶ Tässä tutkielmassa pyrin osoittamaan rajoitusten lisäksi myös mahdollisuuksia, joita testamenttausvapaudella voidaan toteuttaa dynaamisen testamentin ja erilaisten testamenttiin otettavien ehtojen avulla.

Suomen perintöoikeudessa on yleisesti pyritty noudattamaan yhdenvertaisuutta. Tämä näkyy lakimääräisessä perimyksessä siten, että samaan parenteeliin kuuluvat perilliset saavat perinnöstä yhtä suuren osuuden. Tästä voi tulla siihen johtopäätökseen, että yksi Suomen jäämistöoikeuden keskeisimpiä periaatteita on tasajaon periaate. Yhdenvertaisuus ja perillisten tasapuolinen kohtelu oli tavoitteena jo roomalaisessa oikeudessa, johon Suomenkin testamenttioikeus pitkälti perustuu. Tasajaolla on siis pitkä historia ja läheiset liittymät sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, jota hyvinvointivaltion historian saatossa on pyritty toteuttamaan.⁷

Lakimääräinen perimys ja testamenttiperimys ovat samanveroiset saantomuodot. Ne rinnastuvat täysin toisiinsa, ja henkilöllä on mahdollista saada perintöä sekä lakisääteisellä perimyksellä että testamentilla.⁸ Lakimääräistä perimystä sovelletaan silloin, jos testamenttia ei ole tehty. Testamentti tehdäänkin yleensä niissä tilanteissa, joissa ei haluta, että jäämistö jaetaan lakimääräisen perimyksen mukaan.

Jäämistösuunnittelua käytetään silloin kun halutaan sivuuttaa lakimääräinen perimys. Tämä on myös perinteinen määritelmä jäämistösuunnittelulle. Jäämistösuunnittelua ovat

---

⁴ Aarnio – Kangas 2015 s. 84 av 4.

⁵ Saarenpää 2006 s. 7.

⁶ Mikkola 2014 s. 869.

⁷ Saarenpää 1980 s. 45.

⁸ Aarnio – Kangas 2015 s. 13.

ne toimet, joilla vaikutetaan jäämistön kohtaloon. Jäämistösuunnittelu mielletään usein vain testamentin tekemiseksi, mutta perittävä voi jo eläessään tehdä oikeustoimia, kuten luovuttaa omaisuuttaan, antaa ennakkoperintöä tai muuten järjestää omaisuuttaan kuolemansa varalta. Tässä on kuitenkin huomattava, että tällaisessa jäämistösuunnittelussa ei ole kyse kuolemanvaraisista oikeustoimista vaan oikeustoimista inter vivos. Esimerkiksi kiinteistön kauppaan voi ottaa ehdon, että omistus siirtyy ostajalle vasta kuoleman jälkeen.

1.1 Tutkimuskysymykset ja metodi

1.1.1 Tutkimuskysymykset

Tavoitteenani tässä tutkielmassa on selvittää, mitä ovat dynaamiset testamentit ja miten ne eroavat tavallisista testeistä. Sen lisäksi pyrin saamaan vastauksen kysymykseen, mitä on dynaamisuus. Mikä tekee testamentista dynaamisen? Tätä kysymystä pohdin sitä kautta, onko se pelkästään testamenttausvallan delegointia vai voiko erilaisilla testamenttausehdoilla saada aikaan dynaamisuutta.

Toinen iso kysymys, jota tutkin, on se, missä menee raja testamentin ja perintösopimuksen välillä eli missä on raja sallitun ja kielletyn välillä. Erityisen mielenkiintoinen kysymys on niissä tapauksissa, joissa testamenttiin on otettu vastikkeellinen ehto. Testamenttia on kuitenkin vakiintuneesti kuvattu vastikkeettomana, yksipuolisena oikeustoimena, joten on tärkeää arvioida, muuttaako vastikkeellinen ehto testamentin perintösopimukseksi.

Perintösopimuksista ei ole paljon kirjoitettu, koska ne ovat kiellettyjä eikä siksi kovinkaan kiinnostava aihe. Tässä tutkielmassa mielenkiinnon aiheena on nimenomaan se, missä menee sallitun ja kielletyn välinen raja. Onko testamentin vastikkeellinen ehto, sallittu vai voiko sen rinnastaa perintösopimukseen? Eli testamenttiin voiko ottaa niin sanottuja sopimustyyppisiä ehtoja, jos ne tehdään testamentin muodossa, mutta perittävän vielä eläessä ei ole sallittua tehdä vastaavaa sopimusta? Ja voiko perintösopimus todellisuudessa jäädä päteväksi, jos kukaan ei siihen vetoa?

1.1.2 Metodi

Tämän tutkimuksen metodina on oikeusdogmatiikka eli lainoppi. Lainoppi on yksi oikeustieteen tutkimuksen metodeista, jonka tarkoituksena on oikeussääntöjen sisällön selvittäminen ja oikeussäännösten systematisointi. Oikeussääntöjen sisällön selvittäminen on tulkintaa siitä, miten lait ja normit soveltuvat käytännön oikeuselämään. Oikeussäännösten systematisointi, eli voimassa olevan oikeuden jäsentäminen, minkä avulla lainoppi pyrkii luomaan ja kehittämään oikeudellista käsitejärjestelmää, on puolestaan oikeusdogmatiikan teoreettinen ulottuvuus.⁹ Tieteellistä metodologiaa on luonnehdittu säännöiksi, jotka kertovat miten tieteellistä tutkimusta tulee tehdä. Oikeustieteen metodissa on kysymys ennemminkin näkökulmasta oikeuteen, varsinkin verrattuna luonnontieteisiin.¹⁰

Tässä tutkielmassa pyrin selvittämään nykyisen lainsäädännön mahdollistamat kuolemanvaraiset oikeustoimet. Koska laissa ei ole suoraa vastausta kysymykseen perintösopimuksen ja testamentin rajanvedosta, olen etsinyt vastausta oikeuskäytännöstä ja varsinkin oikeuskirjallisuudesta. Oikeuskäytännön esimerkkien ja oikeuskirjallisuuden kannanottojen pohjalta olen pyrkinyt tutkimaan niitä testamentin ulottuvuuksia, joita ei ole erikseen sallittu ja kuinka pitkälle niitä voi viedä, ennen kuin ne törmäävät laissa asetettuihin kieltoihin.

Useaan tässä tutkielmassa käsiteltävään kysymykseen ei löydy suoraa vastausta, sillä etenkin testamenttiehtoja suoraan sääntelevää lainsäädäntöä ei ole, kuten ei testamenttausvallan delegointiakaan koskevaa sääntelyä. Poikkeuksena tästä ovat tietyt säätölaikiin (487/2015) ja holhoustoimilakiin sisältyvät säännökset, joita voidaan luonnehtia lakisäätöiksi delegointisäännöiksi.¹¹

Lähteinä tähän tutkimukseen olen käyttänyt lainsäädäntöä, lainvalmisteluaineistoa hallituksen esityksistä lakivaliokunnan ehdotuksiin ja oikeusministeriön työryhmämietintöön, oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta. Oikeuskirjallisuuden asema on korostunut lähteenä, koska perintökaareissa (5.2.1965/40, PK) ei ole säännöksiä koskien testamentin sisältöä eikä testamenttausvallan delegoinnista.

---

⁹ Husa 2005, s. 13–14.

¹⁰ Aarnio 1997, s. 35-36. Aarnio huomauttaa, että käsitteenä oikeustiede on moninainen sisältäen mm. oikeusdogmatiikan, oikeussosiologian ja vertailevan oikeustieteen, mistä syystä olisi perustellumpaa puhua oikeustieteistä.

¹¹ Saarenpää 2006, s. 38.

Oikeuskäytäntö on pääosin vanhaa, mutta ei välttämättä vanhentunutta. Tuoreempia ratkaisuja ei ole tai sitten ne eivät ole löydettävissä. Se voi johtua joko oikeuskäytännön linjan vakiintumisesta tai siitä, etteivät dynaamiset testamentit tai rajanveto perintosopimusten ja testamenttien välillä ole aiheuttaneet tuomioistuimeen päätyneitä riitoja. Oikeuskäytännön iäkkyyden vuoksi, ennakkoratkaisuihin on kuitenkin syytä suhtautua varauksella, sillä korkeimman oikeuden (KKO) linjaus ei välttämättä ajan kulumisen ja oikeuselämän muuttumisen myötä ole enää sama. Mielestäni suhtautuminen testamenttausvallan delegointiin on kuitenkin, ainakin oikeuskirjallisuuden valossa, muuttunut sallivampaan suuntaan.¹²

1.1.3 Aiheen rajauksesta

Tässä tutkielmassa käsittelen yksityisoikeudellista varallisuuden siirtoa perittävältä perillisille. Tutkielman ulkopuolelle jäävät siis veroasiat, vaikka niillä on monessa kohtaa tärkeä merkitys perittävän tekemille ratkaisuille koskien testamentattavaa omaisuutta, ja testamenttiehdoille voi olla merkittävää verotuksellista käyttöä. Esimerkkinä pelkän hallintaoikeuden testamenttaaminen omistusoikeuden sijaan, koska tällöin perintöveroa ei synny maksettavaksi.

Käsittelen tässä tutkielmassa testamenttia ainoana sallittuna keinona määrätä jäämistöstä. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkansa, sillä henkivakuutuksen voi ottaa kuoleman varalle ja se on myös pätevä keino jäämistösuunnitteluun. Henkivakuutus on vakuutuksenottajan ja vakuutuksenantajan tekemä sopimus, jolla vakuutuksenantaja sitoutuu suorittamaan sopimuksessa mainitulle edunsaajalle korvauksen, jos vakuutuksenottaja kuolee.¹³ Vakuutuskorvauksena saatu rahamäärä voidaan siirtää ohi osituksessa ja perinnönjaossa jaettavien varojen, mikä tekee siitä eräässä mielessä kaikkein tehokkaimman jäämistösuunnittelun välineen.¹⁴ Vaikka henkivakuutus jäämistösuunnittelun välineenä onkin mielenkiintoinen kysymys, aiheen rajaamiseksi, en kuitenkaan käsittele henkivakuutusta tässä tutkielmassa sen tarkemmin.

Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jää myös rajanveto sallitun ja kielletyn välillä vastikkeettomissa oikeustoimissa. Kuolemanvaraislahjan, testamentin ja lahjalupauksen

---

¹² Mikkola 2014 s. 868 ja Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 173 – 186.

¹³ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 190.

¹⁴ Henkivakuutuksen käytöstä jäämistösuunnittelussa kts. Kolehmainen – Rabinä 2012 s.189-224.

välinen raja on myös tulkinnallinen, kuten testamentin ja perintösopimuksenkin, mutta se on valitettavasti liian iso kokonaisuus liitettäväksi tähän graduun, ja keskityn siis vain rajanvetoon vastikkeellisissa oikeustoimissa.

Dynaamisella testamentilla ja testamenttausvaltaa delegeimalla perittävä voi perustaa myös säätiön. Se on yksi keino delegoida laajasti päätäntävaltaa. Säätiön voi perustaa joko *inter vivos* lahjoittamalla 50 000 euron pääoman tai testamenttaamalla. Testamentista tulee käydä aina selville se, mikä on säätiön tarkoitus tai kuka siitä määrää. Sen lisäksi testamentissa tulee olla määräys, mikä omaisuus on perustettavan säätiön pääomaa. Säätiön perustaminen testamentilla ei ole kuitenkaan tämän tutkielman kannalta niin merkittävä kokonaisuus, joten jätän sen käsittelyn tähän.¹⁵

---

¹⁵ Säätiön perustamisesta dynaamisella testamentilla kts. Aarnio – Kangas 2015 s. 411–419

2. Testamentti

2.1 Miten testamentti tuli Suomeen

Kaikkien vanhin perimisen muoto on se, että omaisuus siirtyi ilman erillistä tahdonilmaisua sukupolvelta toiselle. Ainoana edellytyksenä oli, että perittävällä oli sukulainen, jolle perintö siirtyi. Roomalaisen oikeuden lähtökohtana oli säilyttää omaisuus suvussa, kartuttaa sen varallisuutta ja kasvattaa samalla myös suvun yhteiskunnallista asemaa. Roomalaisessa oikeudessa tunnusomaista oli perheen pään valta-asema. Se heijastui perintöoikeuteen siten, että omaisuus siirtyi perintönä niille, jotka olivat olleet perittävän isänvallan alla. Jos tällaisia ei ollut, omaisuuden peri lähin miespuolinen sukulainen. Tai joku, jolla oli sama sukunimi. Tällä järjestellyllä siis pyrittiin estämään varsinkin maaomaisuuden pirstoutuminen.¹⁶

Tilanteissa, joissa rintaperillistä ei ollut, ratkaistiin suurimmassa osassa antiikin kulttuureista adoption avulla. Sekään ei kuitenkaan ratkaissut tilanteita, joissa haluttiin jättää omaisuus perintönä vain yhdelle lapsista tai jättää joku perillisistä kokonaan ilman perintöä. Näitä tilanteita varten kehitettiin lahjanlupaus, josta kehittyi asteittain testamentti antiikin Roomassa.¹⁷

Suomen perintöoikeus on kehittynyt pitkälti maaomaisuuden ehdoilla. Tämä johtui siitä, että ihmisten tärkein omaisuus oli elinkeinon takaavat pellot ja metsät. Suomessa testamenttisääntelyn perinteet juontavat vuoden 1734 laista keskiaikaisiin ruotsalaisiin maakuntalakeihin, jotka puolestaan ovat germaanisesta oikeuskulttuurista, jossa ei tunnettu testamenttia. Germaanisessa oikeudessa suvun asema korostui ja maaomaisuutta pidettiin osittain suvun yhteisenä omaisuutena. Perintöoikeus suvussa loi varmuutta silloin, kun valtiovalta oli heikko.¹⁸

Testamentti saapui katolisen kirkon mukana germaaniseen oikeuskulttuuriin. Ruotsissa testamentti-instituutio omaksuttiin 1200-luvulla, ja testamenteissa näkyi vahvasti kirkon vaikutus. Testamenttien käytössä näkyi ero kaupunkien ja maaseudun välillä. Kaupungeissa testamenttia käytettiin sukulaisten ja ystävien hyväksi, maaseudulla taas hurskaksiin tarkoituksiin.¹⁹

---

¹⁶ Lakivaliokunnan ehdotus 1938:5 s. 39

¹⁷ Aarnio – Kangas 2015 s. 2

¹⁸ Lakivaliokunnan ehdotus 1938:5 s. 42.

¹⁹ Aarnio – Kangas 2015 s. 6-8

Testamenttien yleistyessä oli välttämätöntä laatia laki, jossa oli sääntely testamenttia koskien. Tähän tarpeeseen syntyi vuoden 1686 testamenttisääntö, johon vuoden 1734 lain säännökset perustuvat suoraan.

Vuonna 1965 säädetyistä perintökaareista tuli Suomalaisen perintö- ja testamenttioikeuden kehityksen tärkeä virstanpylväs. Siihen koottiin aikaisemmin hajallaan olleet säännökset ja sillä kumottiin vanhat säännökset. Perintökaari on ollut voimassa yli 50 vuotta suhteellisen muuttumattomana, mutta oikeusministeriö on suunnitellut perintökaaren uudistamistarpeen perusselvitys lähitulevaisuudessa.²⁰

Roomalaisen oikeuden vaikutus on myös erittäin huomattava nykyiseenkin testamenttioikeuteen, sillä monet antiikin Roomassa kehitetyt oikeudelliset instrumentit ovat edelleen käytössä.²¹ Testamentti onkin lunastanut vuosisatojen aikana paikkansa kuolemanvaraisena oikeustoimena Suomalaisessa järjestelmässä ja sen se tulee säilyttämään myös tulevaisuudessa.²²

2.2 Testamentin määritelmä

Jotta tässä tutkielmassa voisi antaa vastauksen kysymykseen, mikä erottaa testamentin ja perintösopimuksen, pitää ensin saada vastaus siihen mikä on testamentti? Se on kysymys, johon äkkiseltään tuntuisi löytyvät yksinkertainen vastaus, koska mielikuva testamentista on vanhan ihmisen laatima asiakirja, joka sisältää määräykset siitä, miten hänen omaisuutensa jaetaan. Vahvasta mielikuvasta huolimatta, oikeustieteessä ei testamentille ole silti onnistuttu luomaan sellaista tyhjentävää määritelmää, joka sisältäisi kaikki tunnusmerkit sekä tekisi eron testamentin ja muiden oikeustoimien välillä. Testamentin määrittely-yrityksillä on pyritty tiivistämään testamentin olennaisimmat piirteet mahdollisimman ytimekkääseen muotoon, ja määritelmän tarkoituksena olisi kyetä helposti erottamaan testamentti muista oikeustoimista. Saarenpään mukaan testamenttausmonopolin vuoksi on oleellista tunnistaa ja erottaa testamentti muista (kuolemanvaraisista) oikeustoimista.²³

---

²⁰ Aarnio – Kangas 2015 s. 12

²¹ Lakivaliokunnan ehdotus 1938:5 s. 48.

²² Aarnio – Kangas 2015 s. 13

²³ Saarenpää 2006 s. 7.

Oikeuskirjallisuudessa testamenttia on yritetty määritellä useita kertoja ja siitä on esitetty monenlaisia mielipiteitä, joille yhteistä on se, ettei testamentti ole helposti määriteltävissä, ja on erittäin vaikeaa vetää selkeää rajaa testamentin ja muiden oikeustoimien välillä.²⁴ Rautiala korostaakin, että oikeustoimen nimellä ei ole niin suurta merkitystä, vaan ratkaisevaa on se, että perittävä on halunnut järjestää määrätynlaisen seuraannon kuolemansa varalle. Rautialan mukaan oikeustoimeen todellinen sisällös ratkaisee sen, onko tahdonilmaisua pidettävä testamenttina vai jonain muuna oikeustoimena. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka testamenttina pidettävää tahdonilmaisua kutsutaan kaupaksi tai joksikin muuksi oikeustoimeksi, on se yleensä pätevä vain testamentin muotomääräysten mukaisesti tehtynä. Tärkeimpiä ominaisuuksia testamentille ovat yksipuolisuus, vastikkeettomuus, peruutettavissa olevuus, kuolemanvaraisuus, jäämistöä koskeva oikeustoimi.²⁵

Lähtökohtana testamentin määrittelyssä on yleisimmin käytetty luonnehdinta, jonka mukaan testamentti on jäämistöä koskeva kuolemanvarainen, vastikkeeton ja yksipuolinen oikeustoimi.²⁶

Aarnion ja Kankaan mukaan määrittely-yritysten epäonnistumisesta kertoo ensinnäkin se, ettei mitään määritelmää voida suoraan soveltaa käytäntöön, koska määritelmän jokaisessa yksittäisessä osassa on väljyyttä, joka estää soveltamisen. Toisekseen, heikkoutena testamentin määrittelyssä onkin se, että siinä on kahdentasoisia tunnusmerkkejä. Testamenttiin on liitetty perustunnusmerkit ja liitännäisiä tunnusmerkkejä.

Perustunnusmerkkien avulla tahdonilmaisuuksia voidaan tunnistaa nimenomaan testamentiksi eikä muuksi oikeustoimeksi. Ne myös kertovat testamentista jotakin oikeustositseikkana. Perustunnusmerkkeihin kuuluu kuolemanvaraisuus, vastikkeettomuus ja tahdonilmaisuuksien jäämistöä koskevana määräyksen. Liitännäiset tunnusmerkit sen sijaan osoittavat, miten testamentti on laadittava, sen muotomääräykset, miten se saatetaan voimaan tai miten testamentti on peruutettavissa. Liitännäisiä tunnusmerkkejä ovat yksipuolisuus, peruutettavuus ja määrämuotoisuus.²⁷ Kaisto on kyseenalaistanut Kankaan ja Aarnion määrittelytapaa jakaa testamentin

---

²⁴ Rautiala 1967 s. 196 ja Aarnio – Kangas 2015 s. 20.

²⁵ Rautiala 1967 s. 196–197.

²⁶ Aarnio – Kangas 2015 s. 21 Testamentin määrittämisestä on kirjoittanut mm. Aarnio: Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta s. 2. Rautiala 1957 s. 243.

²⁷ Aarnio – Kangas 2015 s. 22–23.

tunnusmerkit perus- ja liitännäistunnusmerkeiksi. Jos määritelmän tarkoituksena on erottaa testamentti muista oikeustoimista, on Kaiston mukaan kummallista, että Aarnio ja Kangas myös itse painottavat perustunnusmerkkien merkitystä.²⁸

Määritelmällä on pyritty erottamaan testamentti muista oikeustoimista. Tätä ei ole pystytty tekemään, vaan ainoastaan on pystytty listaamaan ominaisuuksia, joita testamentilla on. Se, ettei aukotonta määritelmää ole, ei kuitenkaan tarkoita, ettei testamenttia voisi erottaa muista oikeustoimista. Saarenpään mukaan testamentin tunnistaminen ei kuitenkaan tuota suuria ongelmia, vaikka aukotonta määritelmää ei olekaan, vaan oikeustieteessä on riittävät tunnusmerkit testamentin tunnistamiselle. Kuolemanvaraisuus, yksipuolisuus, vastikkeettomuus ja oikeustoimen kohdistuminen jäämistöön ovatkin tulkinnan lähtökohtia ja niiden rajat ohjaavia tekijöitä.²⁹

2.2.1 Perustunnusmerkit

Testamentin perustunnusmerkit yleisimmän luonnehdinnan mukaan ovat siis kuolemanvaraisuus, vastikkeettomuus ja se, että testamentti on jäämistöä koskeva oikeustoimi.

Kuolemanvaraisuudessa on terminologisesti kyse siitä, että oikeusvaikutusten syntyminen on kytkeytynyt perittävän kuolemaan. Tämä tarkoittaa tyypillisesti sitä, ettei kuolemanvaraisella oikeustoimella ole vaikutusta perittävän eläessä. Roomalaisen oikeuden maksiimi siitä, että testamentin oikeusvaikutukset alkavat vasta kuolemasta onkin otettu useimpiin testamentin määritelmiin.³⁰ Oikeustoimet jaotellaan vakiintuneesti ja yleisesti oikeustoimiin elävien kesken (*inter vivos*) ja oikeustoimiin kuoleman varalta (*mortis causa*).³¹ Toisin sanoen, oikeustoimet *inter vivos* palvelevat asianosaisten elinaikaisia oikeussuhteita ja oikeustoimen *mortis causa* kohdistuvat yleensä jäämistöön. Saarenpää on todennut käsiteparin *inter vivos/mortis causa* olevan viimeisiä lakimieslatinan viimeisiä linnakkeita ja käsitepari opetellaankin oikeustieteen opintojen alkumetreillä.³²

---

²⁸ Kaisto 2001 s. 352.

²⁹ Saarenpää 1985 s. 255–256.

³⁰ Tämä on vain yksi tapa esittää asia, koska oikeuskirjallisuudessa kuolemanvaraisuutta on kuvattu usealla eri tavalla. Aarnio – Kangas 2015 s. 23.

³¹ Aarnio – Kangas 2015 s. 23.

³² Saarenpää 1985 s. 259.

Testamentti on perittäväälle tämän kuollessa kuuluvaa omaisuutta koskeva määräys.³³ Kun puhutaan testamentin olevan jäämistöä koskeva oikeustoimi, sillä tarkoitetaan paitsi niin reaalista kuin laskennallista jäämistöä. Reaalinen jäämistö on perittävän kuollessa tälle kuuluva omaisuus, johon voidaan lisätä erilaisia laskennallisia eriä, jos perittävä on eläessään antanut lahjoja tai maksanut liian suuria henkivakuutusmaksuja, jolloin syntyy laskennallinen jäämistö, joka voi muodostua reaalista jäämistöä suuremmaksi. Jäämistön käsite on kuitenkin avoin, eikä sen avulla pysty tarkasti erottamaan mikä on loppujen lopuksi siihen kuuluvaa ja mikä taas jää ulkopuolelle.³⁴

Testamentin perustunnusmerkkinä vastikkeettomuus on enemmänkin kuin hieman kyseenalainen. Rautiala on todennut, että testamentin vastikkeettomuutta ei voi ymmärtää niin muodollisesti, että jokainen perittävän testamentinsaajalta saama vastike estäisi pitämästä määräystä testamenttina.³⁵ Ylöstalon mukaan vastikkeettomuus johtaa siihen, että testamentin tekijän tarkoituksille annetaan suurempi merkitys kuin edunsaajan käsitykselle. Vastikkeettoman saannon saaja ei yleensä voi vaatia oman kantansa huomioista tai esittää vaatimuksia samalla tavalla kuin täyden hinnan maksanut.³⁶ Vaikka valtaosa testamenteista on vastikkeettomia, ei ole kuitenkaan poissuljettua, että testamenttiin otetaan ehtoja, jotka muuttavat testamentin vastikkeelliseksi oikeustoimeksi. Vastikkeellisista ehdoista lisää luvussa 5.

2.2.2 Liitännäiset tunnusmerkit

Yksipuolisuutta ei ole vanhassa oikeuskirjallisuudessa pidetty testamentin ominaisuutena. Wreden mukaan testamentti loukkaa perillisen luonnollista oikeutta jäämistöön ja sen tähden se on pätemätön, jos perillinen ei siihen ole antanut suostumusta.³⁷ Tämän ajatuksen mukaisesti, testamenttiin liitettiin vahvaa sopimuksellista ainesta. Kun perillisten suostumuksen vaatimus poistettiin, testamenttia alettiin pitää yksipuolisena oikeustoimena, ja näin ollen yksipuolisuudesta tuli testamentin liitännäinen tunnusmerkki.³⁸ Ylöstalo kuvaa testamenttia perillisten ja testamentinsaajien kannalta ”ulkoapäin asetetuksi normiksi”. Tällä hän tarkoittaa sitä,

---

³³ Rautiala 1967 s. 198.

³⁴ Aarnio-Kangas 2015 s. 30.

³⁵ Rautiala 1957 s. 257. Rautiala kuitenkin lisää, että jos vastikkeen saaminen saattaa muuttaa määräyksen sopimukseksi, jolloin sitä ei voida enää pitää testamenttina.

³⁶ Ylöstalo 1954 s. 41.

³⁷ Wrede 1946 s. 196.

³⁸ Aarnio – Kangas 2015 s. 49.

että testamentissa perittävä antaa ohjeen sellaisen eturistiriidan ratkaisemiseksi, jossa hän ei voi itse olla osallisena. Testamentti ei sido perittävä, koska sen vaikutukset alkavat vasta tämän kuoleman jälkeen, vaan vaikutuksia on ainoastaan testamentinsaajien keskinäisiin suhteisiin.³⁹

Nykyään yksipuolisuuden merkitys on lähinnä sitä, että testamentin pätevyys ei ole riippuvainen testamentin saajan hyväksymisestä tai muusta reagoinnista perittävän elinaikana. Jos testamentti täyttää laissa säädetyt edellytykset, niin silloin perittävän tahdonilmaisu luo itsessään oikeustoimen sitovuuden.⁴⁰

Kuolemanvaraisista oikeustoimista testamentti on ainoa, joka on vapaasti peruutettavissa. Kun puhutaan peruutettavuudesta, tiedetään siis jo, että kyseessä on testamentti. Sen vuoksi peruutettavuutta onkin pidettävä testamentin liitännäisenä tunnusmerkkinä, ei perustunnusmerkkinä, vaikka se on nimenomaan luonteenomaista testamentille. Se on lainsäädännön, tarkemmin ottaen PK 10:5:n, lisäys testamenttitahdonilmaisuun.⁴¹

2.3 Testamentin muotomääräykset

Testamentille on asetettu suhteellisen ankarat muotomääräykset. Tässä luvussa pyrin selvittämään mikä on muodon tarkoitus ja miksi testamenttia ei voisi tehdä vapaamuotoisesti, kuten useimpia oikeustoimia *inter vivos*.

Testamenttia koskeva sääntely on pääosin perintökaaren 9-14 luvuissa. Testamentin sääntely on osin pakottavaa eli indispositiivista ja osin tahdonvaltaista. Muotomääräykset ovat ensimmäisessä ryhmässä, mutta esimerkiksi testamentin tulkintaa koskevat säännökset ovat tahdonvaltaisia.⁴² Vaikka muotomääräyksistä ei voi sopia, se ei kuitenkaan tarkoita, että ne aiheuttaisivat mitättömyyttä. PK 13:1.2 mukaan testamentti voidaan moitteiden johdosta julistaa pätemättömäksi jos testamenttia ei ole tehty laissa säädetyssä muodossa. Perintökaareissa on omaksuttu ratkaisu, jossa laki ei velvoita tuomioistuinta julistamaan muotovirheen sisältävää testamenttia

---

³⁹ Ylöstalo 1954 s. 42.

⁴⁰ Aarnio – Kangas 2015 s. 49 Aarnio on korostanut, ettei testamentin sitovuus edellytä saajankaan hyväksymistä, vastaanottamista tai tietoa testamentin olemassaolosta. Aarnio 1974 s. 57.

⁴¹ Aarnio – Kangas 2015 s. 50.

⁴² Aarnio – Kangas 2015 s. 15.

pätemättömäksi. Toisin sanoen lain mukaan muotovirhe ei ole testamentin mitättömyysperuste. Testamentti voi tulla päteväksi, vaikka siinä olisikin muotovirhe, jos perilliset hyväksyvät sen ja jättävät moittimatta.⁴³

Perintökaaren 10 luvussa on säädetty testamentin muotomääräyksistä. PK 10:1 kuuluu seuraavasti:

Testamentti on tehtävä kirjallisesti kahden todistajan ollessa yhtäaikaaisesti läsnä, ja heidän on, sitten kun testamentin tekijä on allekirjoittanut testamentin tai tunnustanut siinä olevan allekirjoituksensa, todistettava testamentti nimikirjoituksillaan. Heidän tulee tietää, että asiakirja on testamentti, mutta testamentin tekijän vallassa on, tahtooko hän ilmoittaa heille sen sisällön.

Pätevän testamentin tekeminen edellyttää siis sitä, että kaksi esteetöntä todistajaa on yhtäaikaisesti läsnä, kun perittävä allekirjoittaa testamenttiasiakirjan. Todistajien tulee myös allekirjoittaa asiakirja nimenomaisesti tietoisina siitä, että kyseessä on testamentti. Pakollista ei kuitenkaan ole todistajien tietoisuus testamenttimääräysten sisällöstä.

Testamentin muotomääräyksillä on tarkoituksena poistaa myös aineellisia virheitä. Muotomääräyksillä pyritään edistämään sitä, että perittävä on antanut tahdonilmaisun vapaaehtoisesti ja on henkisiltä ominaisuuksiltaan kelpoinen tekemään oikeustoimen.⁴⁴ Täyttä yksimielisyyttä muotosäännösten tavoitteista ei ole oikeuskirjallisuudessa pystytty varmistamaan, mutta seuraavista vallitsee suhteellisen suuri yksimielisyys: oikeustoimen totuudenmukaisuuden varmistaminen, oikeustoimen myöhempi todistettavuus, lopullisen oikeustoimen erottaminen valmistelevista toimista sekä vakaan ja kypsän harkinnan syntyminen.⁴⁵

Oikeustoimen totuudenmukaisuuden varmistamisessa muotomääräyksillä on suuri merkitys. Kahden esteettömän todistajan läsnäolon on katsottu lisäävän varmuutta siitä, että perittävä on itse tehnyt testamentin. Testamentti tulee tehdä vapaasta tahdosta, joten

---

⁴³ Rautiala 1967 s. 97.

⁴⁴ Helin 2002 s. 1160. Tapani Lohi on kirjoituksissaan korostanut samaa asiaa. Lohi 2000 s. 955-957.

⁴⁵ Aamio – Kangas 2015 s. 149–150.

muotomääräyksillä, varsinkin kahden esteettömän todistajan läsnäolo, vaikeuttavat testamentin väärentämistä ja perittävän taivuttelun mahdollisuutta.⁴⁶ Testamentti on korostetusti henkilökohtainen oikeustoimi.⁴⁷ Henkilökohtaisuudella tarkoitetaan sitä, ettei perittävä saa käyttää edustajaa kun hän muodostaa testamenttaustahtoaan. Testamenttia ei voi tehdä edes hätätilanteessa edustajan välityksellä (muodollinen henkilökohtaisuus) sekä testamentin laatimisesta ja sisällöstä päättää yksin perittävä.⁴⁸ Testamentin henkilökohtaisuus ei johdu valtuutuskieollosta vaan ennemminkin siitä, että se on perittävän viimeinen tahdonilmaisu ja siitä halutaan riisua kaikki ulkopuolinen vaikutus.⁴⁹

Muotomääräyksillä pyritään myös siihen, että perittävän testamenttaustahto on kypsynyt ja vakaasti harkittu. Se, että testamentilta vaaditaan tiettyä muotoa oikeusvaikutusten aikaansaamiseksi, karsii todennäköisesti osan kaikkein nopeimmista päähänpistoista.⁵⁰ Samalla se vähentää epäilyjä, että kyseessä olisi luonnos tai vasta valmisteleva asiakirja.⁵¹

Testamenttioikeudessa on käytössä suoja mekanismi. Suoja mekanismiksi kutsutaan sitä, että testamentin tekijän vapaa ja omaehtoinen tahdonmuodostus on haluttu korostaa loukkaamattomaksi pääsäännöksi.⁵² Tämä tarkoittaa sitä, että testamentin tekijän viimeiseen tahtoon ei saa tulla vierasta vaikutusta. Melko ankarat muotomääräykset testamentille ovat osa tätä suoja mekanismia, jossa todistelullakin on tärkeä merkitys. Aarnion ja Kankaan mukaa oikeustoimen muoto on tae sille, että perittävän tarkoitukset toteutuvat. Tässä on tärkeä rooli myös sillä, että testamentti on mahdollisimman helposti todistettavissa.⁵³ Tarvittaessa todistajia voidaan kuulla testamentin aitouden varmistamiseksi tai sen arvioimiseksi, onko testamentin tekijä ollut oikeustoimikelpoinen testamenttia tehdessään.

---

⁴⁶ Lohi 2000 s. 950.

⁴⁷ Rautiala 1967 s. 196.

⁴⁸ Aarnio – Kangas 2015 s. 364 Olennainen ero elossa olevien kesken ja kuolemanvaralta tehtyjen oikeustoimien välillä on, ettei edunvalvojankaan hyväksyntä tee testamentista pätevää, jos sen on tehnyt henkilö, jolta puuttuu kelpoisuus tehdä testamentti. Rautiala 1967 s. 197.

⁴⁹ Aarnio – Kangas 2015 s. 365.

⁵⁰ Lødrup 1995 s. 77.

⁵¹ Lohi 2000 s. 950.

⁵² Aarnio – Kangas 2015 s. 365 Aarnio 1975 s.106.

⁵³ Aarnio – Kangas 2015 s.152.

Ei ole itsestään selvää, että perintökaaren muutosäännösten noudattaminen takaisi sen, että testamenttiasiakirja olisi selvästi erotettavissa muista oikeustoimista. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu KKO 1696 II 25 osoittaa sen.

'Suostumukseksi' nimitetty asiakirja katsottiin testamentiksi, kun asiakirjan allekirjoittajan oli selvitetty tarkoittaneen antaa tuolla asiakirjalla määräyksiä kuolemansa varalta ja todistajina asiakirjan allekirjoittaneet henkilöt olivat tunteneet asiakirjan sisällyksen ja tarkoituksen. Ään

Ratkaisussa oli loppujen lopuksi kyse testamenttaustahdosta, tarkemmin sanottuna sen olemassaolosta. Vaikka asiakirjassa ei mainittu, että kyseessä olisi testamentti, se täytti PK 10:1:n muotomääräykset ja todistajat tiesivät asiakirjan tarkoittavan elinikäistä asumisoikeutta. Eriävän mielipiteen esittäneet jäsenet eivät katsoneet, että testamenttaustahto oli tullut näytetyksi. Saarenpään mukaan edellä esitetty tapaus osoittaa havainnollisesti testamentin rajojen väljyyden, vaikka puhutaan tyyppipakosta ja tiukoista muotomääräyksistä. Tämä väljyys johtaa siihen, että on todistelu on viimekätinen keinona sen päättelemisessä, onko oikeustoimi testamentti.⁵⁴ Lisäksi Saarenpää on todennut puuttuvan testamenttaustahdon johtavan siihen, ettei testamenttisäännöstöä sovelleta, koska perittävän tahto on samalla sekä tulkinnan lähtökohta.⁵⁵

Muotomääräykset ovat tiukasti sidoksissa perittävän tahdon kunnioittamisen kanssa. Aikaisemmasta voi yhteenvetona todeta, että muotomääräysten tarkoituksena on suojata testamentin tekijän tahdon toteutumista ainakin kahdella tavalla. Ensiksi esteettömien todistajien vaatimus vähentää väärinkäytösten mahdollisuutta ja toisekseen muotomääräyksillä pyritään siihen, että testamenttaustahto on tarpeeksi kypsytynyt. Perittävän tahdon kunnioittaminen näkyy myös testamentin tulkinnan lähtökohdissa. PK 11:1 §:n mukaan testamenttia on tulkittava niin, että tulkinnan voidaan otaksua vastaavan testamentin tekijän tahtoa. Sen vuoksi on tämän luvun säännöksiä noudatettava vain, mikäli ei testamentin määräyksestä, sen tarkoitukseen ja muihin olosuhteisiin nähden, ole katsottava muuta johtuvan. PK 11: 1 §:n mukaista testamentin

---

⁵⁴ Saarenpää 1985 s. 258.

⁵⁵ Saarenpää 1985 s. 258.

tulkintaa kutsutaan subjektiivisen tulkinnan periaatteeksi. Saarenpään sanoin ”juuri siinä tulee aidosti näkyviin testamentti-instituution ydin”.⁵⁶

Perittävän kunnioittamista puoltaa myös se, kun perittävä testamenttia tehdessään käyttää jäämistöoikeudellista itsemääräämisoikeuttaan, hänellä on lupa odottaa, että hänen viimeinen tahtonsa tulkitaan häntä kunnioittaen. Testamentin tulkinta ja perittävän tahdon selvittäminen on kuitenkin kaikkea muuta kuin helppo tehtävä. Tulkitsijan täytyy yrittää löytää perittävän viimeinen tahto mahdollisimman aidolla tavalla. Tämä tarkoittaa lähes toisen ajatusten lukemista ja kuten Saarenpää kirjoitti: ”kysymys on viime kädessä ihmisen ymmärtämisestä. Sitä emme voi säännöin hallita. Ja periaatteetkin saattavat olla ihmistieteiden alueella kiistanalaisia”.⁵⁷

Vanhan perintökaaren aikana subjektiivinen tulkinta oli vakiintunut testamenttioikeudellinen periaate, jota noudatettiin myös käytännössä. Oikeustila muuttui perintökaaren uudistuksen myötä, kun subjektiivisen tulkinnan asema vahvistui periaatteesta säännöksi. PK 11:1 velvoittaa siis tulkitsijan tulkitsemaan testamenttia perittävän oletetun tahdon mukaisesti, mutta samalla subjektiivisen tulkinnan periaate syrjäyttää kaikki muut testamentin tulkintaa koskevat ohjeet.⁵⁸

Ankarat muotovaatimukset saattavat kuitenkin vaikeuttaa ja estää testamentin tekemistä. Helinin mukaan ”jos muodon ankaruus muodostaa kynnyksen testamentin tekemiselle, se toimii dysfunktionaalisesti tavoitteisiinsa nähden. Tarkoituksenaan oli edistää perittävän tahdon toteutumista eikä estää sitä”.⁵⁹ Oikeuskirjallisuudessa onkin kehitetty niin sanottu muotofunktio-oppi. Se on kehitetty tilanteita varten, joissa muotovirheinen testamentti johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen.⁶⁰ Muotovaatimuksen sivuuttaminen ja oikeustoimen sovittelu rinnastuvat rakenteellisesti toisiinsa. Se soveltuu niiden keinojen joukkoon, jolla yksityisoikeudessa ylläpidetään kohtuutta.⁶¹ Muotovaatimuksen väistyminen testamentin tekijän tahdon toteutumisen tieltä on taas yksi osoitus siitä, kuinka tärkeästä periaatteesta on kyse.

---

⁵⁶ Saarenpää 2006 s. 62.

⁵⁷ Saarenpää 2006 s. 62.

⁵⁸ Näitä ovat mm. PK 12:1 ja 2.

⁵⁹ Helin 2002 s. 1165–1166.

⁶⁰ Aarnio - Kangas 2015 s. 147.

⁶¹ Helin 2002 s. 1161.

Helinin mukaan muodolla on edellä mainittujen lisäksi tärkeä funktio, jossa pätemättömyysseuraus on keskeisessä osassa. Muodon avulla voi nimittäin ohjata osan testamenttiriidoista muotoperusteisiksi, kun ne muuten jouduttaisiin käymään materiaalisilla perusteilla, joissa näytön antaminen on ongelmallista.⁶²

Helinin mukaan muotomääräyksillä on pyritty myös vähentämään testamenttiriitoja. Ensinnäkin muotomääräykset parantavat lopputuloksen ennakoitavuutta niin, ettei oikeudenkäyntiin ole sen kannalta lähteä toivottomissa tapauksissa.⁶³ Helinin kantaa voi kuitenkin hieman kritisoida perusoikeuksien kannalta, koska perustuslain 21 §:n mukaisesti oikeusturvaan kuuluu vapaa pääsy oikeuteen. On kuitenkin huomattava, että jos kaikki pienimmätkin perintöriidat vietäisiin tuomioistuimeen, niin tarkoittaisi se todennäköisesti sitä, että tapausten käsittelyajat venyisivät. Sekään ei olisi oikeusturvan kannalta hyvä asia, sillä samaiseen perustuslain 21 §:ään kuuluu jokaisen oikeus saada asiansa käsiteltäväksi ilman aiheetonta viivästystä.⁶⁴

Toiseksi muotomääräykset ryhdistävät tekijää, mikä osaltaan vähentää riitoja. Ennen muotosäädösten uusimista, oikeuskäytännössä oli paljon riitoja testamentin olemassaolosta, koska ennen vuotta 1954 oli sallittua tehdä suullinen hätätilatestamenti. Kun tämä mahdollisuus poistettiin, vähenivät oikeusriidatkin ja testamentin olemassaoloa koskevat tapaukset tuomioistuimessa ovat nykyään harvinaisia.⁶⁵

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty kritiikkiä siitä, että testamentin nykyiset muotomääräykset eivät turvaa riittävästi sitä, että testamentin tekijän viimeinen tahto toteutuisi ja testamentti vastaisi sitä. Perusteena tälle on viitattu väestön vanhenemiseen. Ihmisen ikääntyessä ja muistisairauksien lisääntyessä alttius taivuttelulle kasvaa. Kangas on ehdottanut, että Suomessakin tulisi siirtyä yleiseurooppalaiseen notaaritestamenttiin, jolloin testamentti tulisi aina todistaa oikeudenkäynti-istuntoa ulkoisesti muistuttavassa menettelyssä.⁶⁶ Muotovaatimusten kiristämisen puolesta puhuu se, että sillä suojataan sitä vähemmistöä, taivuttelulle alttiita vanhuksia esimerkiksi, joka ei itse kykene huolehtimaan omien oikeuksiensa turvaamisesta, jolloin

---

⁶² Helin 2002 s. 1160 Esimerkiksi testamentin tekijän henkisen toiminnan häiriö saattaa toisinaan johtaa siihen, ettei vaadittua muotoakaan osata noudattaa. Tällöin riittää vetoaminen muotovirheeseen eikä oikeuslaitosta, asianajajia, lääkäreitä ja vainajan läheisiä tarvitse kuormittaa sen osoittamisella, ettei vainajalla ollut kelpoisuutta testamentin tekemiseen.

⁶³ Helin 2002 s. 1160.

⁶⁴ Hallberg 2011. Aineisto nettikirjassa. Viitattu 10.11.2017.

⁶⁵ Helin 2002 s. 1161.

⁶⁶ Kangas 1998 s. 1084.

enemmistön täytyy sietää heille tulevaa haittaa tiukemmista säännöistä.

Muotomääräysten kiristämistä vastaan on esitetty yhteiskunnan asenteellisen ilmapiirin muuttuminen yhä individualistisempaan suuntaan, jolloin omien etujen ja tavoitteiden toteuttamista pidetään tärkeämpänä kuin rajoitteita yhteisen hyvän edistämiseksi.⁶⁷

2.4 Mitä voi määrätä testamentilla

Testamentilla voi määrätä siitä omaisuudesta, joka perittäväällä on kuolinhetkellään. Perittäväällä on oikeus määrätä testamentissaan myös omaisuudesta, jonka hän saa osituksen yhteydessä. Yksinkertaisimmillaan jäämistö on perittäväälle kuuluvan omaisuuden säästöjen ja varojen erotus. Jäämistöön kuuluvat myös kaikki varallisuutta koskevat oikeudet ja velvollisuudet, jotka oikeuttavat perittävää hänen eläessään. Aarnion ja Kankaan sanoin ”perittävän kuoleman aiheuttama oikeusasemien muutos koskee koko tätä oikeussuhdeverkostoa”.⁶⁸

Kolehmainen ja Rabinä jakavat perittävän testamenttauskompetenssin absoluuttiseen ja suhteelliseen testamenttauskompetenssiin. Perittävän absoluuttista testamenttausvaltaa rajoittaa se, että hän voi testamentata vain sen omaisuutensa, jonka hän voi testamentilla siirtää. On selvää, että perittävä ei voi testamentata kenenkään muun omaisuutta. Jos perittävä kuitenkin testamentillaan kolmannen omaisuudesta, on määräys siltä osin tehoton.⁶⁹

Testamentin jaotellaan yleisesti kahteen ryhmään. Testamentin voi laatia joko yleis- tai erityistestamentiksi eli legaatiksi. Yleistestamentilla määrätään jäämistö kokonaisuudessaan tai murto-osa siitä. Legaatilla puolestaan määrätään jokin tietty esine tai rahasumma. Yleis- ja erityistestamentin erottamisessa on kyse testamentin saajan oikeudellisen aseman määrittämisessä kuolinpesässä. Yleistestamentin saajasta tulee kuolinpesän osakas toisin kuin legaatinsaajasta. Legaatinsaaja voi poikkeuksellisesti olla kuolinpesän osakas, jos testamentin tulkinta osoittaa niin.⁷⁰ Testamentilla voi siis määrätä muustakin kuin vain omaisuuden jaosta.

---

⁶⁷ Helin 2002 s. 1166.

⁶⁸ Aarnio – Kangas 2015 s. 30.

⁶⁹ Jos testamentin muut osat ovat niin sidottuja tehotomaan määräykseen, ettei niitä voi panna täytäntöön ilman tehotonta määräystä voivat muutkin tulkinnan vaikutuksesta tulla pätemättömäksi. Kolehmainen – Rabinä s. 72.

⁷⁰ Aarnio – Kangas 2015 s. 56–57.

Testamentit voi jaotella myös määräämisvallan laajuuden perusteella. Se perustuu siihen, miten laajan tai pysyvän määräämisvallan perittävä on testamentillaan testamentinsaajalle antanut. Testamentilla voi antaa joko täyden omistusoikeuden, rajoitetun omistusoikeuden, käyttöoikeuden tai pelkän tuotto-oikeuden.

Perittävä voi antaa testamentilla täyden omistusoikeuden testamentin saajalle. Tällöin testamentinsaaja saa kaikki omistajalle kuuluvat oikeudet. Tällaista testamenttia kutsutaan omistusoikeustestamentiksi. Testamentin saaja voi siis määrätä omaisuudestaan niin eläessäänkin ja tehdä oikeustoimia *inter vivos* kuin tehdä kuolemanvaraisia oikeustoimia, kuten testamentata sen.

Testamenttia, jossa testamentin saajalle annetaan rajoitettu omistusoikeus, kutsutaan vallintatestamentiksi. Testamentissa asetetaan perättäisseuraanto niin, että omaisuus on ensisaajan hallussa tämän eliniän ajan ja tämän kuoltua omaisuus siirtyy toissijaiselle saajalle. Testamentin ensisaaja ei voi testamentilla määrätä vallintatestamentilla saamastaan omaisuudesta, mutta voi toimia *inter vivos*. Käytännössä vallintatestamenttia tehtäessä on tärkeää selventää ensisaajan oikeudet käyttää omaisuutta, jottei täytäntöönpanovaiheessa synny epäselvyyttä siitä, millaiset käyttövaltuudet ensisaajalla on.

Käyttö- eli hallintaoikeustestamentilla testamentinsaajalle syntyy vain oikeus hallita omaisuutta ja nauttia omaisuuden tuotosta. Vähiten valtaa on pelkän tuotto-oikeuden saajalla.⁷¹

Oikeusministeriön työryhmämietinnössä todettiin, että ”perintöoikeuden peruskysymykset koskevat perittävän mahdollisuutta itse määrätä tulevasta jäämistöstään, perittävän omaisten ja muiden perittävän lähipiiriin kuuluvien asemaa, perittävän velkojien oikeuksien turvaamista sekä menettelyjä, joilla kuolinpesään liittyvät moninaiset kysymykset ratkaistaan⁷²”. Mielestäni se tiivistää hyvin sen, miten ristiriitaisia etuja perintöoikeudessa joudutaan ottamaan huomioon. Kyse on nimenomaan periaatteellisista valinnoista, mitä halutaan korostaa.

---

⁷¹ Aarnio – Kangas 2015 s. 57.

⁷² OM 2004:6 s. 5.

Testamenttisäännöstö on syntynyt ristikkäisten etujen paineessa.⁷³ Toisaalta on haluttu varmistaa perittävän testamenttaausvapaus perusoikeutena määrätä omasta omaisuudestaan kuolemaan asti. Toisena vastapainona on haluttu suojata perheen ja suvun asemaa. Testamenttaausvapautta rajoittaa siis perheen ja suvun aseman suoja. Tähän kuuluu lakiosa ja lesken suoja koskevat säännöt. Testamentilla ei voida ohittaa lakiin perustuvia testamenttia vahvempia oikeuksia vainajan varoihin, kuten velkojan suoja, lesken avioliittolain (234/1929, AL) mukaisia oikeuksia tai lakiosaoikeutta.

Lakiosalla on haluttu varmistaa omaisuuden pysyminen suvussa, niin että rintaperilliset saavat ainakin osan jäämistöstä. Lesken asemaa on myös parannettu erinäisin säännöksin kuten lesken asumissuojaa koskevalla PK 3:1a §:llä, jossa eloonjäänyt puoliso saa pitää kuolleen puolison jäämistön jakamattomana hallinnassaan, jollei rintaperillisen jakovaatimuksesta tai perittävän tekemästä testamentista muuta johdu. Rintaperillisen jakovaatimuksen ja testamentinsaajan oikeuden estämättä eloonjäänyt puoliso saa pitää jakamattomana hallinnassaan puolisojen yhteisenä kotina käytetyn tai muun jäämistöön kuuluvan eloonjääneen puolison kodiksi sopivan asunnon, jollei kodiksi sopivaa asuntoa sisälly eloonjääneen puolison varallisuuteen. Yhteisessä kodissa oleva tavanmukainen asuntoirtoimisto on aina jätettävä jakamattomana eloonjääneen puolison hallintaan.

PK 8 luvun avustus- ja hyvityssäännöt saattavat rajoittaa testamenttaausvapautta jos perilliset tai muut perittävän läheiset vaativat lain mukaisia avustuksia tai työhyvityksiä. PK 8 luvun mukaiset vaatimukset ovat aina etusijalla testamentinsaajan saataviin nähden ja joskus voi käydä niin, ettei näiden maksujen jälkeen testamenttia voida toteuttaa ainakaan täysimääräisenä.⁷⁴ Testamenttaausvapauden rajoituksena on myös se, ettei perittävä voi edes testamentilla määrätä avustusten ja hyvitysten kohtuullista määrää.⁷⁵

Perittävän tahdon toteuttamiselle on asetettu perintökaassa myös ajallinen rajoitus. PK 9:2 §:ssä on kielletty sääntöperinnöt. Sääntöperinnöllä tarkoitetaan sitä, että perittävä pystyi tekemällänsä fideikommissaarisella testamentilla määräämään, että omaisuus tuli säilyttää saman suvun hallussa sukupolvesta toiseen.⁷⁶ Sääntöperinnöt olivat sallittuja

---

⁷³ Aarnio - Kangas 2015 s. 83.

⁷⁴ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 73.

⁷⁵ Lohi 2011 s. 322.

⁷⁶ Aarnio – Kangas 2016 s. 69.

vielä 1900-luvun alussa voimassa olleiden säännösten mukaan, mutta ne kiellettiin vuonna 1919 annetulla lailla.⁷⁷ Yhteiskunnan edun katsottiin myös vaativan jonkinlaisen rajan asettamista sille, kuinka pitkälle meneviä määräyksiä voidaan antaa vastedes syntyvien henkilöiden hyväksi tehtävissä testamenteissa. Omaksuttu ratkaisu oli tarpeen etenkin niin sanottujen sääntöperintöjen estämiseksi. mukaan Tästä oli seurauksena, että merkittäviä omaisuuseriä jäi vaihdannan ulkopuolelle. Tämä ei luonnollisesti ollut kansantalouden kannalta suotava tilanne.⁷⁸

Oikeusministeriön työryhmämietintöä perintökaaren uudistamisesta tekemässä olleet Urpo Kangas ja Liisa Vehmas-Turunen ovat puhuneet suorasanaisesti lakiosan poistamisesta tai ainakin sen muuttamisesta siten, että merkitystä perittävän tahdon merkitystä ja testamenttausvapautta tulisi korostaa.⁷⁹ Oikeusministeriön työryhmämietinnössä ei otettu näin jyrkkää kantaa, vaan siinä lakiosan poistamiseen ei todettu akuuttia tarvetta. Mietinnössä huomioitiin kuitenkin se, että perillisten varallisuus ja keski-ikä ovat nousseet, eikä samanlaista tarvetta perillisten suojaamiselle enää ole kuin aikaisemmin, voisi lakiosaa asteittain vähentää vastaamaan esimerkiksi kolmasosaa perintöosasta tai lakiosalle määriteltäisiin euromääräinen yläraja.⁸⁰ Mietinnössä pidettiin kuitenkin tärkeänä, että alaikäisten perillisten suojaksi lakiosa tulisi jättää.⁸¹

2.5 Miten testamenttia voisi käyttää paremmin

Testamenttia tehdessä on tärkeä huomioida se, kenelle halutaan jättää perintöä ja onko testamentille edes tarvetta. Jos lakimääräinen perimys täyttää perittävän tahdon, on silloin selkeämpää jättää huono ja sekava testamentti tekemättä. Huonosti tehty testamentti voi sekoittaa perinnönjaon kun kuolinpesän osakkaat tulkitsevat testamenttia eri tavalla, ja pahimmillaan johtaa siihen tilanteeseen, että testamentin takia perittävän tahto ei toteudukaan.⁸²

Testamentin käyttämisellä jäämistösuunnittelussa on omat riskinsä. Kaavamaiset mallit ja testamenttien standardisoituminen on uhkana kun tilanne muuttuu testamentin

---

⁷⁷ HE 32/1919.

⁷⁸ HE 71/1931.

⁷⁹ Kangas 1998 s. 1083 ja MTV 3 uutiset ”Lakiosaa halutaan supistaa, perittävälle lisää valtaa”.

⁸⁰ OM 2004:6 s.40-42, 44-45.

⁸¹ OM 2004:6 s. 48.

⁸² Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 71.

tekemisen ja toimeenpanon välillä.⁸³ Suurempi uhka on kuitenkin lesken ja perillisten toimet ennen testamentin täytäntöönpanoa. Ennen ositusta tehdyt luovutukset saattavat tarkoittaa sitä, että perittävän testamentilla määräämä omaisuus on poistunut jäämistöstä. Avio-oikeuden alainen omaisuus jaetaan osituksessa ja silloin sellaista omaisuutta, josta oli testamentilla määrätty, siirtyykin lesken omistukseen ja näin ollen testamenttausvallan ulkopuolelle.⁸⁴ Epävarmuutta jäämistösuunnittelussa lisää vielä se, ettei kenelläkään ole pakkoa ottaa testamenttia vastaan. Tästä voi seurata, että testamentattu omaisuus menee taholle, jolle perittävä ei olisi halunnut sen menevän.⁸⁵

Tuulikki Mikkolan mukaan testamentti on Suomessa ymmärretty suppeasti ja se on heijastunut myös testamentin käyttöön.⁸⁶ Oikeuskirjallisuudessa ja tilastojen valossa testamentit ovat monesti niukkasanaisia ja kaavamaisia lomakkeita.⁸⁷ Testamenteista selvästi kaavasidonnaisia on jopa kolmannes.⁸⁸ Nimenomaan niukkasanaisuus voi olla se, joka aiheuttaa myöhemmässä vaiheessa perintöriitoja. Testamentteihin ei sisällytetä paljonkaan asiakirjan laatimiseen vaikuttaneita syitä ja asiakirjaan sisällytettyjen määräysten tavoitteita. Osa perintöriidoista saatettaisiin jopa välttää tai ainakin riidan kestoa lyhentää, jos perittävää neuvottaisiin selittämään ne syyt, joiden vuoksi hän on päättänyt tietynsisältöisten määräysten laatimiseen. Perittävä voisi perustella tekemänsä ratkaisut ja selittää, mitkä ovat olleet hänen pyrkimyksensä ja tarkoituksensa.⁸⁹

Testamentit ovat kuitenkin monimuotoisempia, kuin mitä niitä yleisesti käytetään. Testamentti onkin eniten käytetty ja yleisesti mielletty ainoaksi sallituksi kuolemanvaraistoimeksi. Tätä kutsutaan testamenttimonopoliksi.⁹⁰ Testamenttimonopolin takia olisikin tärkeää, että testamentteja pystyttäisiin tekemään niin monimuotoisesti, että perittävän tahto tulisi mahdollisimman tarkasti täytetyksi.

Mikkola on todennut artikkelissaan, että perittävän tahtoa on kunnioitettava, mutta joskus perittävä ei ole osannut luoda testamentistaan jäämistösuunnittelun kannalta ristiriidatonta kokonaisuutta.⁹¹ Testamenttien täytäntöönpanossa voi tulla eteen

---

⁸³ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 69.

⁸⁴ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 70.

⁸⁵ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 71.

⁸⁶ Mikkola 2014 s. 868-869.

⁸⁷ Esimerkiksi Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 69, Aarnio – Kangas 2015 s. 97, Mikkola 2013 s. 323.

⁸⁸ Aarnio – Kangas 2015 s. 409.

⁸⁹ Mikkola 2013 s. 323.

⁹⁰ Aarnio – Kangas 2015, s. 22; OM 2004:6, s. 67.

⁹¹ Mikkola 2013 s. 324.

tilanteita, joissa perittävän tahtoa ei voi noudattaa. Perittävä on voinut tehdä sellaisia testamenttimääräyksiä, ettei kaikkia voida toteuttaa ja joku määräyksistä voi jäädä toteuttamatta ja silloin ilmiselvästi perittävän tahto ei ole toteutunut. On totta, että mitä monimutkaisemmasta jäämistösuunnittelusta on kyse ja mitä isommasta omaisuudesta, olisi hyvä käyttää lakimiestä avustamaan testamentin laatimisessa. Aarnion ja Kankaan mukaan ”yksi juridisen asiantuntemuksen kulmakivistä on lakimiehen kyky kääntää maallikon usein epäselvästi taikka epävarmasti esittämät ajatukset oikeudelliselle kielelle”.⁹²

Aarnion ja Kankaan mukaan Suomessa lakimiehet suhtautuvat väheksyen testamenttien laatimiseen, jolloin tapahtuu niin, että testamentti tehdään usein kaavamaisen valmiin mallin mukaan. Huolimatta avustajan asenteesta, on avustajan käyttäminen testamentin laatimisessa perittävälle huomattava oikeusturvariski kahdesta syystä. Ensimmäiseksi, avustaja ei välttämättä ymmärrä perittävän tarkoitusta, jolloin kaavamainen malli ei vastaa perittävän viimeistä tahtoa. Toiseksi avustava lakimies voi suorittaa toimeksiantonsa huolimattomasti, että testamentti joudutaan täytäntöönpanovaiheessa julistamaan pätemättömäksi esimerkiksi muotovirheen vuoksi.⁹³

Testamentin parempaan ja monipuolisempaan käyttöön vaaditaan usein lakimiehen ammattitaitoa. Se edellyttää testamentin tekemisen arvostamista lakimiesten keskuudessa. Se edellyttää myös sitä, että eri vaihtoehtoista otetaan selvää eikä aina tyydytä helppoon valmiiksi laadittuun asiakirjapohjaan. Testamentin laatimisen tarkoituksena on kuitenkin se, että perittävän tahto saadaan mahdollisimman tehokkaasti siirrettyä sanoista kirjalliseen muotoon, niin että se toteutuu vielä silloin kun testamentti pannaan täytäntöön. Seuraavassa luvussa käsittelen dynaamista testamenttia, joka on vaihtoehto perinteiselle kaavamaiselle testamentille.

---

⁹² Aarnio – Kangas 2015 s. 409.

⁹³ Aarnio – Kangas 2015 s. 97.

3. Dynaaminen testamentti

3.1 Määritelmä

Testamentti tehdään silloin, kun sen oikeusvaikutusten aikaisista olosuhteista ei ole tietoa. Sen vuoksi on tärkeää mahdollistaa testamenttiin dynaamisia elementtejä, joilla voi varautua olosuhteiden muutoksiin. Dynaamisen testamentin laajalla tulkinnalla tarkoitetaan testamenttia, jossa testamentin tekijä on varautunut muutoksiin testamenttia vastaanottaessa tai sen jälkeen. Suppea määritelmä viittaa testamenttiin, jossa testamentin saajien oikeuden supistuvat, laajenevat tai muotoin muuttuvat ajan myötä.⁹⁴ Dynaaminen testamentti muotoutuu siis olosuhteiden muutoksiin, jotka tapahtuvat testamentin laatimisen ja täytäntöönpanon välissä.

Dynaaminen testamentti on syntynyt tarpeesta varmistaa testamentin toimivuus silloinkin, kun olosuhteet ovat testamentin laatimisen ja kuolinhetken välillä muuttuneet. Testamentti tehdään tiettyjen olosuhteiden valossa, mutta ennen kuin testamentti pannaan täytäntöön, on voinut kulua vuosia, jopa vuosikymmeniä.

Ahti Saarenpää on käyttänyt termiä dynaaminen testamentti kymmenisen vuotta, mutta se ei vielä ole täysi vakiintunut. Termi pohjautuu Vesa Annolan väitöskirjaan dynaamisista oikeustoimista.⁹⁵ Vaikka terminä dynaaminen testamentti on suhteellisen uusi, on se ilmiönä paljon vanhempi. Ylöstalo on kirjoittanut testamenttausvallan delegoinnista jo 1950-luvulla⁹⁶ ja oikeuskäytäntöä löytyy jo 1900-luvun alusta, esimerkiksi SO t. 9.5.1904, jossa leski sai valita ensin kuolleen puolison testamentinsaajat. Testamentin tekijä oli rajannut sen henkilöpiirin, josta valinta oli tehtävä. Leskelle oli testamentilla annettu valta yksin määrätä kenelle kotona asuvista lapsista jäämistö menee.⁹⁷ Joten tarve termille, joka kuvaa testamenttia, jossa on dynaamisia elementtejä, ei ole syntynyt aivan yllättäen eikä tyhjästä.

Dynaamiset elementit antavat perittäväälle liikkumavaraa testamenttimääräysten suhteen. Koska perittävä voi delegoida osan päätäntävaltaa tietyille henkilölle, jolla on mahdollisuus reagoida jäämistöoikeudelliseen tilanteeseen, toteutuu perittävän viimeinen tahto optimaalisemmin. Dynaaminen testamentti on hyvä keino varmistaa

---

⁹⁴ Mikkola 2014 s. 875.

⁹⁵ Mikkola: 2014. s. 875.

⁹⁶ Ylöstalo 1957 s. 77-82.

⁹⁷ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 183.

henkilön itsemääräämisoikeuden toteutuminen tilanteissa, joissa kansainväliset liittymät tai muut ennalta arvaamattomat muutokset johtaisivat perimys- ja testamenttioikeudellisesti kohtuuttomiin lopputuloksiin.⁹⁸

Annola kuvaa väitöskirjassaan perinteistä käsitystä sopimuksesta staattiseksi sopimukseksi, koska se kiinnittää huomion tiettyyn hetkeen. Staattisia sopimuksista tekee se, että sopimukset ovat lopullisia sisältönsä osalta jo niiden solmimishetkellä. Ei kuitenkaan ole poissuljettua, että staattisetkin sopimukset sisältäisivät dynaamisia elementtejä, jotka täydentyisivät sopimuksen suoritusvaiheessa, vaikka velvoitteet olisivat lopullisia.⁹⁹

Sopimusoikeudellisen ajattelun monipuolistuminen on johtanut siihen, että sopimusjärjestelyihin tarvitaan tiettyä joustavuutta pitkän ajan kuluessa. Dynaamisen sopimuksen idea on hyödyllistä ottaa huomioon testamentteja laatiessa. Annolan määritelmän mukaan dynaaminen sopimus on sopimus, jota ei solmimisvaiheessa tehdä lopulliseksi, vaan sitä voi täydentää myöhemmin olosuhteiden muuttuessa sopimussuhteen aikana.¹⁰⁰ Annolan mukaan dynaamista sopimusta ei sisällöllisesti määritellä yksityiskohtaiseksi sen solmimishetkellä, vaan sen lopullinen sisältö määräytyy sopimuksen kestäessä.¹⁰¹ Tämä ajatus soveltuu myös dynaamiseen testamenttiin. Testamentissa jätetään siis avoimiksi tiettyjä seikkoja, jolloin toimeenpanijalla on valta päättää testamentin tekijän puolesta.

3.2 Valtuutus- ja delegointikielto

Kuten on jo aikaisemmin sanottu, testamentti on henkilökohtainen oikeustoimi. Perittävä yksin päättää testamentin tekemisestä ja sisällöstä eikä sitä voi tehdä valtuutetun välityksellä. Henkilökohtaisuus tarkoittaa sitä, että testamenttaustahtoa muodostaessa ei saa käyttää edustajaa.¹⁰² Valtuutuskiellolla tarkoitetaan kieltoa

---

⁹⁸ Mikkola 2014 s.878-879 Täysin ongelmatonta dynaamisen testamentin käyttäminen ei kuitenkaan ole tilanteissa, joissa on kansainvälinen liittymä. Esimerkiksi Saksassa dynaamiset testamentit ovat kiellettyjä. BGB 2065, jonka mukaan testamentintekijä ei voi tehdä sellaista testamenttimääräystä, jossa toiselle henkilölle jää päätettäväksi, onko testamenttimääräys pätevä vai ei.

⁹⁹ Annola 2003 s. 30-31.

¹⁰⁰ Lisää dynaamisista oikeustoimista kts. Vesa Annola: Sopimuksen dynaamisuus: talusoikeudellinen rakennetutkimus sopimuksen täydentymisestä ja täydentymisen ohjaamisesta. Turun yliopisto 2003.

¹⁰¹ Annola 2003, s. 51.

¹⁰² Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu s. 173.

valtuuttaa toinen tekemään testamentti puolestaan. Valtuutuskieltoa on perusteltu nimenomaan testamentin henkilökohtaisella luonteella. Perustelua voidaankin kritisoida sillä perusteella, että se aiheuttaa kehäpäätelmän: Testamentti on henkilökohtainen oikeustoimi eikä valtuutus ole siksi sallittu, ja koska valtuutus ei ole sallittu, on testamentti henkilökohtainen oikeustoimi.¹⁰³ Testamentin henkilökohtainen luonne tulee ilmi siinä, että testamentista pyritään poistamaan kaikki vieras aines ja korostetusti eliminoimaan vieras vaikutus testamentin tekemisessä.¹⁰⁴ Henkilökohtaisuus ei kuitenkaan katoa, vaikka joku toinen laatii testamentin perittävän antamien ohjeiden mukaan.

Pääsäännön mukaan testamentin tekijä ei voi jälkisäädöksellään siirtää testamentin toimeenpanijalle eikä muille henkilöille kelpoisuutta antaa sitovia määräyksiä jäämistöstä, koska muuten testamentin korostetusti henkilökohtainen luonne häviäisi.¹⁰⁵ Valtuutuskielto koskee sitä, ettei henkilö voi käyttää edustajaa muodostaessaan testamenttaustahtoa, eikä testamentin allekirjoittamiseen¹⁰⁶. Valtuutuskiellosta huolimatta perittävä voi antaa testamentin muodossa määräyksiä testamenttimääräysten tulkinnasta, täydentämisestä tai toimeenpanosta. Näillä määräyksillä testamenttausvaltaa voidaan delegoida muille.¹⁰⁷ Valtuutuskielto ei kuitenkaan aiheuta suurta ongelmaa. Testamenttioikeuden alalla valtuutusta ei käytännössä tarvita. PK 10:3:n mukainen hätätilatestamentti on vaihtoehto, jos testamenttia ei voida normaalimuodossa tehdä ja testamenttikelpoisuuden puuttuessa perintö jaetaan lakimääräisen perimyksen mukaan¹⁰⁸.

Delegointikiellolla puolestaan tarkoitetaan testamenttioikeuteen kuuluvaksi katsottavaa periaatetta, jonka mukaan testamentintekijä ei voi siirtää jälkisäädöksellään muille henkilöille kelpoisuutta antaa jäämistöstään sitovia määräyksiä.¹⁰⁹ Valtuutus- ja delegointikiellon erona on se, että valtuutusta koskevat säännöt ovat lain varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (13.6.1929/228 oikeustoimilaki, OikTL) 2

---

¹⁰³ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus II s. 365 sekä Rautiala: Perintö ja testamentti s. 197.

¹⁰⁴ Aarnio 1975 s. 106.

¹⁰⁵ Ylöstalo 1954 s. 77.

¹⁰⁶ Poikkeusoloissa toinen henkilö voi merkitä testamenttiin tekijän nimen tämän puolesta silloin kun tekijä on kirjoituskyvytön eikä tapaus rinnastu valtuuttamiseen. Aarnio – Kangas 2015 s. 399.

¹⁰⁷ Aarnio – Kangas 2015 s. 399.

¹⁰⁸ Aarnio 1975 s.106.

¹⁰⁹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 174.

luvussa ja delegoinnin säännöt ovat perintökaaressa.¹¹⁰ Valtuuttaminen on tyypillisesti inter vivos- oikeustoimi kun taas testamenttausvallan delegointi on mortis causa- oikeustoimi.¹¹¹

Delegointikieltoa on perusteltu niin viittaamalla testamentin henkilökohtaisuuteen kuin siihen, että sen avulla voi eliminoida keskeneräiset ja epäkypsät tahdonilmaisut. Perustelut eivät ole aukottomia, koska delegointipäätös voi olla syntynyt pitkän ja perusteellisen harkinnan tuloksena. Ne eivät kerro, kuinka pitkälle delegoinnissa voi mennä eikä siitä, kuinka tarkat rajaukset vaaditaan testamentin toimeenpanijan ohjeiksi. Pitkälle menevät testamenttilausekkeet (”hyvään tarkoitukseen”, ”omaisuus annettava sitä tarvitseville”) hämärtävät rajaa valtuutuksen ja delegoinnin eroa. Sen vuoksi niihin kannattaa suhtautua varauksellisesti.¹¹² Mitä enemmän avoimia kohtia delegoinnissa on, sitä suuremmalla todennäköisyydellä katsotaan, että testamenttaustahto ei ole muodostunut riittäväksi.¹¹³ Delegoinnin ongelmana on nimenomaan se, kuinka yksityiskohtaisesti testamentissa on määrättävä toimeenpanijan valtuudet. Laaja delegointi muistuttaa jo valtuutusta, mutta erottava tekijä on tällöin oikeustoimen muoto. Valtuutus on vapaamuotoinen oikeustoimi, poikkeuksena kuitenkin kiinteistön kauppa, mutta testamenttausvallan delegointi tulee tehdä PK 10:1:n mukaisesti noudattaen testamentin muotomääräyksiä.¹¹⁴

3.3 Testamenttausvallan delegointi

Testamenttioikeuteen sisältyvä delegointikielto ei ole aukoton. Testamentin oikeusvaikutukset sijoittuvat aikaan, josta perittävällä ei ole käsitystä eikä näin ollen kykene antamaan täydentäviä määräyksiä olosuhteiden muutosten varalle. Näissä tapauksissa on perusteltua siirtää toimivaltaa esimerkiksi testamentin toimeenpanijalle, jolla voi olla parempi käsitys vallitsevista olosuhteista ja näin ollen voi paremmin toteuttaa perittävän viimeistä tahtoa.

Mitä kaikkea perittävä voi delegoida? Esimerkkejä tilanteista, joissa testamentin tekijän kannalta on perusteltua siirtää päätäntävaltaa, ovat testamentinsaajan valinta,

---

¹¹⁰ Testamentin toimeenpanijalle testamenttausvaltaa delegoidessa tulee sovellettavaksi PK 19 luvun pesänselvittäjää koskevat disponointisäännöt. Kolehmainen – Rabinä 2012 s.173.

¹¹¹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 174.

¹¹² Aarnio – Kangas 2015 s. 405.

¹¹³ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 181.

¹¹⁴ Aarnio – Kangas 2015 s. 401.

testamentattavan omaisuuden määrittäminen sekä elinkeinotoiminnan jakaminen usealle jatkajalle, ja siihen liittyvät kysymykset. Se, missä laajuudessa testamentin sisältöä saa delegoida, ei ratkea ainoastaan sen perusteella, millaisista määräyksistä on kyse, vaan huomioon tulee ottaa kysymys perittävän testamenttaustahdon kypsyys. Delegointikiellon taustalla on tarkoitus eliminoida keskeneräiset ja epäkypsät tahdonilmaisut sekä torjua vieras vaikutus testamentin tekemisessä. Aarnion ja Kankaan mukaan testamentin tekijän tulee tietää, miten hän itse tahtoo omaisuutensa jaettavan kuolemansa jälkeen eikä testamenttausvaltaa voi kokonaan siirtää sivulliselle käytettäväksi.¹¹⁵ Täysin avoimessa delegoinnissa olisi myös riskinä, että henkilö, joka saisi kontrolloimattoman vallan toisen omaisuuden jakamiseen, käyttäisi asemaansa väärin omien intressiensä edistämiseen.¹¹⁶

Testamenttausvaltaa voi delegoida paljonkin, jos testamentista ja sen tulkinta-aineistosta käy kiistattomasti ilmi, että delegointi on loppuun asti harkittu ja hyvin perusteltu.¹¹⁷

Tässä kohtaa muodostuu ongelmaksi se, että monesti testamentit ovat niissä paljon käytettyjen kaavamaisten asiakirjapohjien vuoksi varsin niukkasanaaisia, eikä tulkinta-aineistoa sen vuoksi ole paljoa. Toisaalta, jos maallikko on itse tehnyt oman testamenttinsa ilman asiantuntija-apua, voi se olla liian monisanainen, jolloin täytäntöönpanon yhteydessä voi syntyä tulkintaongelmia.¹¹⁸ Sen lisäksi merkitystä on myös testamentin toimeenpanijan päätösvallan rajaamisella ja delegoimisen asiallisille perusteille. Testamenttausvaltaa voi delegoida laajastikin, jos sille on annettu selvät ohjeet ja tarkat rajaukset.¹¹⁹ Mitä enemmän testamenttausvaltaa delegoidaan, sitä vähemmän merkitystä on perittävän tarkoituksen selvittämisellä.¹²⁰

Ensisijaisesti delegoinnin rajojen selvittämiseksi on selvitettävä, onko testamentti loppuun asti harkittu ja onko testamentin tekijän tahto muodostunut itsenäisesti ja ilman ulkopuolista vaikutusta. Mikkola on artikkelissaan verrannut testamenttiehtojen tehokkuutta lankakerään, jossa tarkistetaan, onko testamentissa kokonaisuutenaan irralleen jätettyjä langan päitä, jotka osoittaisivat, ettei jäämistösuunnittelua ole saatettu vyyhdeltä kerälle ja testamenttitahto on jäänyt keskeneräiseksi. Mitä napakampi kerä, sen todennäköisempää on testamentin tekijän tahdon ja tarkoitusten toteutuminen.

---

¹¹⁵ Aarnio – Kangas 2015 s. 404.

¹¹⁶ Ylöstalo 1954 s. 77, 80.

¹¹⁷ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 176.

¹¹⁸ Aarnio – Kangas 2015 s. 410.

¹¹⁹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 177.

¹²⁰ Aarnio – Kangas 2015 s. 368.

Testamentin laadinnassa on syytä olla mahdollisimman täsmällinen ja pyrkiä määrittämään mahdollisimman täsmällisesti edunsaajien joukko ja harkintaa ohjaavat kriteerit, joiden mukaan toimeenpanija tekee lopullisen valinnan.¹²¹

Valintakriteerien kohdalla saattaa ilmentyä tilanne, jossa tehdään rajanveto testamentin tulkinnan ja delegoinnin välillä. Jos testamentin tekijän valintakriteerit osoittavat testamentinsaajan, kyse on testamentin tulkintakysymyksestä. Perittävä on silloin asettanut ehdot, joita noudattaa eikä testamentin toimeenpanijalla ole omaa päätäntävaltaa, vaan ainoastaan testamentin tekijän määräysten noudattaminen ja täytäntöönpano. Testamenttausvallan delegoinnista on kyse silloin, kun testamentin toimeenpanijalla on itsenäistä päätösvaltaa. Delegoinnissa on syytä olla tarkkana siitä, että testamenttiehtoa pidetään pätevänä. Testamenttimääräyksessä on oltava mahdollisimman tarkka ja yksiselitteinen. Merkitystä ei ole sillä yksistään, millainen testamentin saajaa koskeva määräys on, vaan erityisesti sillä, että testamentin tekijän tahto on muodostunut itsenäisesti ja asianmukaisesti.¹²²

3.3.1 Valta valita testamentin saaja

Testamentinsaajien valinta kuuluu oleellisena osana testamentin tekemistä ja perittävän testamenttausvapauteen. Testamentinsaajien valintaa pidetään niin tärkeänä perittävälle kuuluvana oikeustoimena, ettei sitä voi kokonaan delegoida toiselle. Testamentinsaajien valinta edellyttää sitä, että määräykset ovat tarpeeksi tarkkoja. Mikä tahansa määräys ei riitä, että delegointia voi käyttää, vaan testamentissa tulee riittävän selvästi rajata ne ehdot ja ominaisuudet, joiden perusteella testamentin saaja valitaan.¹²³ Testamenttia ei voi tehdä epämääräisen henkilöpiirin hyväksi, vaan testamentin tulee määrittää aina ne rajat, joiden sisällä toimeenpanijan ratkaisun on pysyttävä.¹²⁴

KKO 1969 II 77 A oli testamentissaan määrännyt, että osan hänen omaisuudestaan saisi se, ”joka huolehtii hautauksestani ja jonka minä erikseen määrään siitä huolehtimaan”. A:n jälkeen toimitetussa perinnönjaossa mainittu omaisuus oli jaettu A:n hautauksesta hänen toivomuksensa mukaisesti huolehtineelle B:lle. Koskei mainittua

¹²¹ Mikkola 2014 s. 880.

¹²² Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 179.

¹²³ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 177.

¹²⁴ Aarnio – Kangas 2015 s. 405.

testamenttiin sisältyvää määräystä ollut vielä pidettävä loppuun saatettuna testamenttina eikä A:n myöhemmin hänen hautauksestaan huolehtimisesta esittämää toivomusta ollut tehty testamentin tekemiselle säädetyssä muodossa eikä myöskään valvottu testamenttina, perinnönjakoa oikaistiin A:n perillisten moitekanteesta.

Delegoinnin ongelmana on se, että testamentti voi jäädä keskeneräiseksi, kuten tapaus edellä osoittaa.

KKO 1969 II 105 A oli testamentissaan, mainitsematta nimeltä ketään, määrännyt, että se, joka otti huolehtiakseen A:sta ja hoiti häntä kuolemaansa saakka, saisi täydellä omistusoikeudella A:n omaisuuden. Kun B olosuhteet huomioon ottaen oli huolehtinut A:sta ja antanut tälle sellaista hoitoa, jollaista tämä oli testamentissaan edellyttänyt, testamentti katsottiin pätevästi tehdyksi B:n eduksi.

Jos kiistattomasti vain yksi henkilö täyttää kriteerit, saajien piiri täsmentyy riittävästi, kuten ennakkoratkaisussa KKO 1969 II 105. Ongelmana testamentinsaajan täsmentymisessä vasta perittävän kuoleman jälkeen on se, että testamentista tietoinen voi omilla toimillaan esim. hautajaisjärjestelyillä tehdä itsestään testamentinsaajan. Jos edunsaajaksi valikoituu perittävän kannalta yllättävä henkilö, omaisuuden siirto ei välttämättä vastaa perittävän tarkoitusta. Näissä tapauksissa testamentille on annettava tulkinta, joka vastaa perittävän tahtoa. (PK 11:1.1) Näin on toimittava myös siinä tilanteessa, että testamentin tulkinta johtaa sanamuodon vastaiseen lopputulokseen eli suurempi merkitys annetaan perittävän oletetulle tahdolle, ei niinkään sille, mikä on testamentin sanamuoto.¹²⁵

Esimerkkitapausten valossa on selvää, että perittävän on ainakin määrättävä potentiaalisten saajien piiri. Testamentin toimeenpanijalle ei voi antaa sellaisia valtuuksia, että tämä saisi luovuttaa perinnön kelle tahansa. Testamentista on käytävä ilmi ne perusteet, jotka testamentinsaajan on täytettävä. Testamentin tekijän on asetettava ainakin pääpiirteittäin ne valintakriteerit, joita toimeenpanijan tulee noudattaa valitessaan testamentin saajaa.

---

¹²⁵ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 178.

Keskinäisessä testamentissa puoliset saattavat delegoida ratkaisuvalltaa eloonjääneelle puolisolle. Vanhassa oikeuskäytännössä on hyväksytty keskinäinen testamentti, jolla ensisaaja sai määräysvallan sillä seurauksin, että puolison antama toissijaismääräys menetti merkityksensä kokonaan. Tapauksessa SO t. 4.7.1903 puoliset olivat keskinäisessä testamentissaan pidättäneet perilliseen heidän perintöoikeutensa vain siinä tapauksessa, että leski kuolisi jättämättä testamenttia pesän omaisuudesta. Testamentilla oli annettu eloonjääneelle puolisolle oikeus hallita jakamattomana kuolinpesän kaikkea irtainta ja kiinteää omaisuutta täydellä omistusoikeudella. Lesken katsottiin pystyvän määräämään uudella testamentilla myös ensiksi kuolleen puolison pesäosuudesta.¹²⁶

Näin laaja delegointivalta on kytketty oikeuskirjallisuudessa keskinäisen testamentin tehneiden aviopuolisoiden erityssuhteisiin. Kun kyseessä on puolisoitten yhdessä luoma omaisuuskokonaisuus, on sen vuoksi hyväksyttävää antaa leskelle runsaastikin päätösvaltaa koskien yhteisesti hankittua varallisuutta. Ylöstalon mukaan muissa kuin puolisoitten keskinäisissä testamenteissa tuskin hyväksytään yhtä laajaa testamenttausvallan delegointia.¹²⁷

3.3.2 Valta valita perinnön suuruus

Perittävä voi delegoida päätösvaltaa testamentinsaajille. Oikeuskirjallisuudessa tätä on kutsuttu testamentin saajan optiovallaksi. Testamentin tekijä voi määrätä testamentissaan, että testamentin saaja itse saa valita itselleen tulevan etuuden.¹²⁸ Jos perittäväällä on rintaperillisiä, voi liian laaja optio-oikeus loukata lakiosaa. PK 7:5:n mukaan testamentti on perillistä kohtaan tehoton siltä osin kuin se estää häntä saamasta lakiosaansa jäämistöstä tai rajoittaa hänen oikeuttaan määrätä lakiosana tulevasta omaisuudesta. Saman pykälän 2 momentissa kuitenkin säädetään, että testamentti on kuitenkin tehokas, jos testamentin saaja suorittaa lakiosaan oikeutetulle perilliselle hänen lakiosaansa vastaavan tai siitä puuttuvan määrän rahana perillisen määräämisen kohtuullisen ajan kuluessa eikä rahasuoritusta ole testamentissa kielletty. Saajalle annettava valinta voi kohdistua tiettyyn arvomäärään tai esineisiin. Optio-oikeuden

---

¹²⁶ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 183.

¹²⁷ Ylöstalo 1954 s. 81–82.

¹²⁸ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 184.

käyttäminen antaa perillisille mahdollisuuden päättää mitä omaisuutta he jäämistöstä ottavat, ja samalla perilliset pystyvät myös määrittämään perintöveron suuruutta.¹²⁹

Testamenttausvallan delegointia voi käyttää myös tilanteissa, joissa testamentin saaja on selvillä, mutta testamentin toimeenpanijalle jätetään tehtäväksi määrätä testamentinsaajalle tulevan saannon suuruus. Summaa ei kuitenkaan voi jättää kokonaan avoimeksi, vaan testamentin tekijän on asetettava sillekin rajat.¹³⁰ Saannon suuruuden voi rajata esimerkiksi ilmoittamalla summan enimmäismäärän.¹³¹ Sallittua delegointia on antaa saajalle optiovalta joko arvomäärään tai esineisiin, kunhan valintakriteerit on määriteltä testamentissa tai ne voidaan muuten tulkintateitse vahvistaa.¹³²

Testamentin tekijä voi varautua olosuhteiden muutoksiin muutenkin kuin delegoimalla päätösvaltaa. Ylöstalo listaa kaksi vaihtoehtoa testamenttausvallan delegoinnille. Ensinnäkin delegointia vastaavaan ratkaisuun voi päästä liittämällä testamenttimääräyksiin ehtoja ja muita sivumääräyksiä. Ehtojen asettaminen voi kuitenkin olla epätarkoituksenmukaista, jos ratkaistava tilanne on monimutkainen ja joudutaan ennakoimaan monentyypisiä tulevaisuudessa tapahtuvia seikkoja. Delegointi antaa ehtoja joustavamman lopputuloksen.¹³³ Käsittelen testamenttiehtoja tarkemmin jäljempänä kappaleessa 5. Toisena vaihtoehtona Ylöstalo mainitsee turvautumisen pääpiirteittäisiin, täsmentämistä kaipaaviin määräyksiin, joita testamentin tulkitsija joutuu tulkitsemaan ja selittämään.¹³⁴

Pääsääntönä on, ettei testamenttia voi tehdä epämääräisen henkilöpiirin hyväksi. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin hyväksytty poikkeuksena se, että tarkoittemääräyksiä voi poikkeuksellisesti tehdä epämääräisen henkilöpiirin hyväksi. Oikeuskäytäntö on sen sijaan hyväksynyt testamenttausvallan delegoimisen testamentin toimeenpanijalle, jos testamentista käy ilmi riittävällä selvyydellä testamentinsaajan tunnusmerkit ja osoittaa ne puitteet, joiden sisällä toimeenpanijan ratkaisun tulee olla.¹³⁵

---

¹²⁹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 184.

¹³⁰ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 180.

¹³¹ Kun tapauksessa sekä saaja että määrä ovat tarkasti ilmoittamatta, on vaarana, että määräys katsotaan keskeneräiseksi. Aarnio – Kangas: s. 408.

¹³² Aarnio – Kangas 2015 s. 408.

¹³³ Aarnio – Kangas 2015 s. 404.

¹³⁴ Testamentissa olevan epämääräisen määräyksen tulkinnallinen täsmentäminen on tavallista. Ylöstalo 1954 s. 81 Tällaisia määräyksiä ovat muun muassa kaukaisille sukulaisille tarkoitettu testamentti, joka selitettiin niin, että kyseessä olivatkin vain tietyt sisarusten lapset (KKO t. 1920 II 100).

¹³⁵ Aarnio 1975 s. 108.

Sallitun ja kielletyn delegeoinnin välinen ero on Aarnion ja Kankaan sanoin hiuksenhieno. Se, miten epämääräinen kielletyn ja sallitun päätäntävällän siirtämisen raja on, ilmenee siitä, etteivät delegointikiellon perusteet tarjoa vastausta siihen, kuinka pitkälle delegeoinnilla voidaan mennä ja kuinka pitkälle kieltoa voidaan venyttää. Liian pitkälle menevät delegointimääräykset hämärtävät rajaa valtuutuksen ja delegeoinnin eroa. Tapauskohtainen kokonaisarvostelu on lopulta ratkaisevaa, voidaanko päätäntävältä siirtävää testamenttia pitää pätevänä vai ei. Oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön pohjalta ratkaisuksi ei voida esittää minkäänlaisia kiinteitä rajoja.¹³⁶ Oikeusvarmuuden kannalta on ongelmallista, että testamenttausvalta on vain osittain sallittua eikä selkeitä rajoja sallitun ja kielletyn delegeoinnin välillä ole. Ehtoja käyttämällä pääsee usein samaan lopputulokseen kuin delegeoinnilla, joskin delegeoinnilla saadaan monimutkaisemmissa tapauksissa joustavampi ratkaisu. Ehtojen etuna on se, että ne ovat lähtökohtaisesti hyväksytyjä eikä niiden täytäntöönpanossa tarvitse niin voimakkaasti arvioida vieraan vaikutuksen merkitystä perittävän testamenttaustahtoon.

Edellä mainittu pohdinta johtaa siihen, miten arvioidaan testamentin dynaamisuutta. Dynaamisten testamenttien ero tavallisiin testamentteihin on nimenomaisesti se, että testamentti sisältää ajan myötä mukautuvia määräyksiä. Käsittääkseni Mikkola pitää testamentin dynaamisuutena nimenomaan testamenttausvallan delegointia.¹³⁷

On täysin eri asia testamentata esine X henkilölle Y, kuin se, että perittävä testamenttaisi esineen X henkilölle, joka hoitaa häntä vanhana. Se voi olla Y tai kenties joku muu. Mutta onko jälkimmäisellä vaihtoehdolla vielä eroa siihen, jos perittävä delegoi testamenttausvaltaansa Z:lle, jonka tulee tehdä valinta tiettyjen kriteerien mukaan? Mielestäni vastaus on ei. Dynaamisuus on testamenttausvallan delegointia, mutta myös ehtojen käyttämistä. Kun ehtoja käyttämällä pääsee usein samaan ratkaisuun kuin testamenttausvaltaa delegeoimalla, on loogista pitää myös ehtoja testamentin dynaamisena elementtinä ja varautumisena olosuhteiden muutoksiin.

Ehdot voivat myös ajan saatossa kaventaa tai laajentaa testamentinsaajan oikeuksia. Esimerkiksi voi ottaa ylivelkaisuutta koskevan testamenttiehdon. Perittävä voi määrätä testamentissaan perintönsä A:lle, mutta vain siinä tapauksessa, ettei tämä ole ulosotossa. Näin perittävä huolehtii siitä, ettei hänen omaisuutensa tule ulosmitatuksi A:n veloista, vaan jää A:lle tai hänen sijaansa tulevalle.

---

¹³⁶ Aarnio – Kangas 2015 s. 405.

¹³⁷ Mikkola 2014 s. 877.

4. Perintösopimukset

4.1 Perintösopimuksen määritelmä

Perintösopimuksella tarkoitetaan elossa olevan jäämistöstä tehtävää sopimusta, jolla perittävä antaa itseään sitovia määräyksiä jäämistöstään. Toisin sanoen kyseessä on kuolemanvarainen sopimus, jonka perittävä tekee tulevasta jäämistöstään yhden tai useamman luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön kanssa. Perittävä siis rajoittaa vapaaehtoisesti testamenttausvapauttaan sopimuskumppaninsa hyväksi sitoutumalla olemaan määräämättä omaisuudesta, joka on sopimuksen kohteena.¹³⁸

Perintösopimukset jaetaan kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne sopimukset, joissa kaksi osapuolta sopii kolmannen jäämistöstä, toiseen positiiviset perintösopimuksen ja kolmanteen negatiiviset perintösopimukset.¹³⁹ Kaksi jälkimmäistä ryhmää ovat sopimuksia perittävän kanssa.

4.1.1 Sopimus kolmannen jäämistöstä

Sopimuksella kolmannen jäämistöstä tarkoitetaan niitä sopimuksia, joilla perilliset sopivat keskenään perittävän omaisuuden jaosta tämän vielä eläessä.

Perilliset eivät voi keskenään sopia perittävän eläessä tämän jäämistön jaosta. Vaikka perittävä olisikin tällaisessa sopimuksessa mukana, on se silti kielletty PK 17:1.1:n mukaan. Sopimuksien sisältö koski yleensä joko jaettavaa jäämistö, yksittäisen jako-osuuden suuruutta tai yksittäisiä esineitä, jotka osoitettaisiin perinnönjaossa sopimuksen osapuolille.¹⁴⁰ Kiellettyä disponointia on myös se, että perilliset keskenään muotoilevat tulevien jako-osuuksien suhteita luopumalla oikeuksistaan toistensa hyväksi perittävän vielä eläessä.¹⁴¹

---

¹³⁸ Hiltunen - Virtanen 2001, s. 4 ja 5.

¹³⁹ Lakivaliokunnan julkaisuja 1935:2 s. 189.

¹⁴⁰ Aarnio – Kangas 2016 s. 689.

¹⁴¹ Aarnio – Kangas 2016 s. 690.

Vanhan perintökaaren aikana oli yleistä tehdä sopimus kolmannen jäämistön jaossa. Tästä kertovat muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 1933 I 61 ja KKO 1923 t. II 94, joissa sopimuksia kolmannen jäämistöstä pidettiin sitovina. Sen sijaan oikeuskirjallisuudessa tällaisiin sopimuksiin suhtauduttiin varauksella. Sopimus tulevasta perinnön jaosta perittävän eläessä oli testamenttioikeuden perusteiden vastainen, koska niin kauan kuin perittävällä on mahdollisuus määrätä jäämistöstään, hänellä on valtaa, joka on hänelle tärkeää henkilökohtaisesti.¹⁴²

Sopimus kolmannen jäämistöstä voi päteväytyä, jos osapuolet perittävän kuoleman jälkeen hyväksyvät oikeustoimen itseään sitovaksi.¹⁴³ Saarenpään mukaan perillisten keskenään tekemät sopimukset eivät ole jäämistöoikeudellisesti tehokkaita, mutta niiden mukainen perillisten toiminta perittävän kuoleman jälkeen ei tietenkään luo tointen pätemättömyyttä ellei se loukkaa kolmannen oikeutta. Perinnönjaossa noudatettava sopimusvapaus mahdollistaa vapauden hyväksyä perintosopimusten mukainen jakotulos. Kysymys ei näin ollen ole alkuperäisestä, korjaamattomasta pätemättömyydestä. Sopimusta kolmannen jäämistöstä ei ole mitenkään sanktioitu, mutta se ei myöskään velvoita.¹⁴⁴

Myös oikeustoimet, joilla perillinen luovuttaa oletetun perintöosuutensa kolmannelle ennen perittävän kuolemaa, ovat kiellettyjä PK 17:1.1:n mukaan. Vastaisen perintöosuuden luovutuksella tarkoitetaan siis sopimusta, jolla perillinen perittävän vielä eläessä määrää oikeudestaan jäämistöön. Sama kiello koskee niin presumptiivisia lakimääräisiä perillisiä kuin presumptiivisia testamentin saajia. He eivät voi tehdä vastikkeettomia tai vastikkeellisia oikeustoimia tulevasta perinnöstään eivätkä käyttää sitä vakuutena.¹⁴⁵

Vaikka osa perintosopimuksista on sallittuja muualla Euroopassa ja Pohjoismaissa, eivät perillisten keskenään tekemät sopimukset ole sallittuja muissakaan oikeusjärjestyksissä.¹⁴⁶

---

¹⁴² Aarnio – Kangas 2016 s. 689.

¹⁴³ Jos joku riitauttaa sopimuksen, hän voi tehdä sen pätemättömyyskanteella, jolle ei ole asetettu määräaika. Aarnio – Kangas 2016 s. 692 Pätemättömyyden korjaantumisesta Ämmälä 1993 s. 247-249.

¹⁴⁴ Saarenpää 2006 s. 11.

¹⁴⁵ Aarnio – Kangas 2016 s. 691.

¹⁴⁶ OM 2004:6 s. 69.

4.1.2 Positiivinen perintösopimus

Positiivinen eli adkvisitiivinen perintösopimus tarkoittaa sopimusta, jolla perittävä määrää jäämistönsä tai osan siitä sopimuskumppanilleen. Positiivisella perintösopimuksella voidaan siis luoda perillisasema tai vahvistaa jo ennestään ollutta. Positiivinen perintösopimus rinnastuu testamenttiin, mutta sillä on voimakkaampi oikeusvaikutus. Toisin kuin testamentti, jonka perittävä voi vapaamuotoisesti peruuttaa, positiivinen perintösopimus sitoo myös perittävä. ¹⁴⁷

Positiivinen perintösopimus on monissa oikeusjärjestyksissä sallittu keino tehdä sopimuksen muodossa ratkaisuja, joilla on vaikutus jäämistön jakoon. Suomen oikeusjärjestystä lähimpänä ovat Tanskan, Norjan ja Saksan järjestelmät, joissa perintösopimus on tietyssä määrin sallittu. Edellä mainittujen järjestelmien perintösopimusta koskeva ydinsisältö on lyhyesti seuraava.

Perintösopimus on yhden tai useamman henkilön kanssa solmittu sopimus, jolla ilman perillisasemaa oleva henkilö asetetaan perilliseksi. Perillisasemaan voidaan perintösopimuksella asettaa joko sopimuspuoli tai kolmas, joka ei ole osallisena sopimukseen. Perintösopimuksella on mahdollista määrätä sopimuspuolelle velvoitteita, joiden suorittaminen on perinnön saamisen edellytyksenä. Perintösopimus on sitova eikä sopijapuoli voi sitä yksipuolisesti muuttaa tai purkaa. Sopimuksella perillisaseman saanut ei voi perittävä elinaikana määrätä omaisuudesta, vaan perittäväällä on oikeus rajoittamattomasti hallita, käyttää ja määrätä omaisuudestaan. ¹⁴⁸

Perintökaari on ehdoton siinä suhteessa, ettei perinnöstä voi määrätä muuta kuin muotovaatimukset täyttävällä testamentilla. Perintökaaren 17 luvun 1 §:n § momentissa sanotaan yksiselitteisesti, että sopimus elossa olevan jäämistöstä on pätemätön. Aarnion ja Kankaan mukaan perintösopimusten pätemättömyys on ”absoluuttista, kaikkiin vaikuttavaa, korjauskelvotonta, eikä se edellytä erityistä reaktiota”.¹⁴⁹ Oli perintösopimus kuinka yksityiskohtainen ja kirjallisesti laadittu, siihen vetoamalla ei voi saada perintöomaisuutta itselleen. Pätemättömyys ei myöskään korjaudu, vaikka kanssaperilliset hyväksyisivät perintösopimuksen. ¹⁵⁰

---

¹⁴⁷ Aarnio 1974 s. 411–412.

¹⁴⁸ Aarnio – Kangas 2016 s. 693–694 Katso myös Lødrup 1995 s. 186–188.

¹⁴⁹ Aarnio – Kangas 2016 s. 690.

¹⁵⁰ Perittävä kuoleman jälkeen kyseessä on hyväksyjän omasta oikeudesta määräämisestä toisen hyväksi. Aarnio – Kangas 2016 s. 694.

4.1.3 Negatiivinen perintösopimus

Negatiivinen perintösopimus eli ennakkoluopuminen on sallittu PK 17:1.2 mukaan. Jos perillinen hyväksymällä testamentin tai muulla tavoin kirjallisesti ilmoittaa perittäväälle luopuvansa perinnöstä, on luopuminen pätevä. Ennakkoluopumisen voi tehdä kenen tahansa perinnöstä riippumatta kuuluuko ensimmäiseen, toiseen vai kolmanteen parenteeliin. Puolisoilla on myös oikeus luopua lesken suojaksi asetetuista PK 3:1:n ja PK 3:1a:n mukaisista oikeuksista.¹⁵¹ Rintaperillinen on kuitenkin oikeutettu lakiosansa, jollei hän ole saanut siitä kohtuullista vastiketta taikka jollei hänen puolisolleen testamentin tai jälkeläisilleen lain tai testamentin nojalla tule lakiosaa vastaavaa omaisuutta. Negatiiviset perintösopimukset ovat ainoa keino presumtiivisille perillisille määrätä oikeudestaan perintöön perittävän vielä eläessä.¹⁵²

Ennakkoluopumiselle on säädetty määrämuoto, jota tulee noudattaa, jotta luopumisesta tulee pätevä. Luopumisen muotovaatimus tarkoittaa allekirjoitettua asiakirjaa eli luopumisilmoitusta. Lainvalmisteluaineistossa ja oikeuskirjallisuudessa ollaan oltu yksimielisiä siitä, ettei luopumisasiakirjaa tarvitse todistaa, vaan pelkkä kirjallinen muoto ja allekirjoitus riittävät, että luopuminen on pätevä.¹⁵³ Toinen edellytys pätevälle ennakkoluopumiselle on, että perillinen tuo luopumisilmoituksen perittävän tietoon. Perittävän katsotaan olevan tietoinen luopumisesta silloin, kun hänellä on ollut mahdollisuus ottaa siitä selko. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että luopumisilmoitus on perittävän saatavilla tallelokerossa. Luopumisilmoitusta ei tarvitse toimittaa perittäväälle henkilökohtaisesti.¹⁵⁴

Tehdessään luopumisilmoituksen rintaperillinen on oikeutettu suurin piirtein samansuuruiseen korvaukseen kuin luopujan lakiosa olisi luopumishetkellä.¹⁵⁵ Luopujalla on mahdollisuus liittää luopumisilmoitukseen ehto, jonka mukaan luopuminen ja saatu vastike ovat häntä sitovia, jos perittävän omaisuus ei huomattavasti

---

¹⁵¹ Aarnio – Kangas 2016 s. 710.

¹⁵² Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 321.

¹⁵³ KKO:n lausunto 1941 s. 122–123, lakivaliokunnan mietintö 1955:1 s. 40, Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 321.

¹⁵⁴ Aarnio – Kangas 2016 s. 709–710.

¹⁵⁵ Oikeuskäytännön mukaan kohtuullinen korvaus on 80 prosenttia laskennallisen lakiosan arvosta. Itä-Suomen HO 28.11.2006 S 05/770. Kohtuullisesta korvauksesta lisää Aarnio – Kangas 2015 s. 772.

muutu luopujan vahingoksi.¹⁵⁶ Ennakkoluopumisen tarkoituksena on yleensä, että perittävä voi määrätä testamentillaan vapautuvasta osasta vapaasti toisin kuin lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaisesti. Lainvalmistelussa lähtökohtana on se, että perittävän tulee voida luottaa siihen, että luopumisilmoitus pitää.¹⁵⁷ Sen vuoksi sitovaa luopumisilmoitusta ei voi peruuttaa perittävän eläessä eikä tämän kuolemankaan jälkeen.¹⁵⁸

Luopuminen on yksipuolinen oikeustoimi. Luopuminen sitoo vaikka perittävä ei suostuisi ottamaan luopumisilmoitusta vastaan. Jos perittävälle ei ole luopumisesta tietoinen eli luopumisilmoitusta ei ole osoitettu hänelle lain edellyttämällä tavalla, silloin perillinen voi vedota siihen, ettei luopuminen ole häntä sitova. Sen sijaan ennakkoluopuminen on tehoton, jos se on tehty perittävän eläessä kanssaperillisille.¹⁵⁹ Siinä tapauksessa kyseessä on kielletty perintösopimus.

Oikeuskirjallisuudessa ollaan erimielisiä siitä, tulisiko perillisen saada luopumisesta korvaus. Muun kuin rintaperillisen luopuminen on tehokas ilman korvausta.¹⁶⁰ Saarenpään mukaan rintaperillisenkin on mahdollista luopua perinnöstä ennakkoon ilman korvausta¹⁶¹, mutta Aarnio on esittänyt eriävän mielipiteen, että ennakkoluopuminen on mahdollista ainoastaan silloin, kun perillinen saisi lakiosansa vastaavan korvauksen.¹⁶² Aarnion näkemystä tukee myös lakivaliokunnan ehdotus vuodelta 1935. Siinä ehdotettiin säädettäväksi, että lakiosasta luopuminen on sitovaa ainoastaan siinä tapauksessa, että perillinen on saanut vastikkeen, jonka arvo on suurin piirtein sama kuin lakiosan arvo.¹⁶³

Ennakkoluopuminen tarkoittaa myös luopumista pesän osakkuudesta. Luopumalla perinnöstään ennakkoon, perillisestä ei tule pesän osakasta eikä näin ollen voi vaatia perinnönjakoa. Tilanteissa, joissa perillinen ei ole saanut kohtuullista korvausta luopumisestaan, on hänellä saamisoikeus pesään.¹⁶⁴

---

¹⁵⁶ Aarnio – Kangas 2016 s. 712.

¹⁵⁷ KKO:n lausunto 1941 s. 121.

¹⁵⁸ Aarnio – Kangas 2016 s. 712.

¹⁵⁹ Aarnio – Kangas 2016 s. 709.

¹⁶⁰ Aarnio – Kangas 2016 s. 711.

¹⁶¹ Saarenpää 2006 s. 11.

¹⁶² Aarnio 1974 s. 414.

¹⁶³ Lakivaliokunnan julkaisuja 1935:2 s. 191.

¹⁶⁴ Aarnio 1974 s. 415–416.

4.2 Sääntely ja kieltäminen

4.2.1 Aikaisempi oikeustila

Vaikka perintösopimukset ovat nykyisin yksiselitteisesti kielletty PK 17:1.1:n mukaisesti kielletty, näin ei ole aina ollut. Perintösopimus oli tietyissä määrin sallittu vielä vanhan, 1700- luvulta peräisin olleen perintökaaren aikana. Perintösopimuksia pidettiin normaaleina ja hyväksyttävänä muun muassa tilanteissa, joissa haluttiin korvata perittävästä huolehtiminen tai hoitaminen sairauden aikana. Korkeimman oikeuden lausunnossa vuodelta 1941 todettiin, että aikaisemmin oikeuskäytännössä hyväksyttiin perintösopimuksena se, että perittävä testamenttasi omaisuutensa häntä pitkään hoitaneelle henkilölle. Tästä on osoituksena ennakkoratkaisu KKO 1932 II 45.¹⁶⁵

Perintösopimusten laillisuus vanhan perintökaaren mukaan oli kuitenkin kiistanalainen. Kiistanalaisuus näkyi siinä, että laissa ei ollut suoraa mainintaa perintösopimuksia, mutta siitä huolimatta perintösopimukset olivat yleisiä. Juuri yleisyys oli se syy, minkä vuoksi niitä pidettiin hyväksyttävänä.¹⁶⁶ Perintösopimusten pätevyys ja vaikutukset olivat kuitenkin oikeustieteessä epävarmat. Perintösopimusta koskevan lainsäädännön puuttumisesta huolimatta, oikeusoppineiden keskuudessa perintösopimukset olivat laajasti hyväksytyjä.¹⁶⁷ Wreden mukaan perintösopimukset olivat luvallisia jos ne eivät erikseen olleet lain tai hyvän tavan vastaisia.¹⁶⁸ Kuolemanvaraislahjaan rinnastuva vastikkeeton ”perillisen asettaminen” oli varauksellisesti sallittu ja vielä myönteisemmin suhtauduttiin vastikkeelliseen positiiviseen perintösopimukseen, joka yleensä solmittiin hoivan tarpeessa olevan perittävän ja hoitajan välille.¹⁶⁹

Korkein oikeus oli samaa mieltä oikeusoppineiden enemmistön kanssa ja se piti perintösopimuksia perittävää sitovana. Tyypillisiä olivat tapaukset, joissa oikeustoimi tehtiin korvaukseksi tai palkinnoksi jostakin, esimerkiksi sairauden aikaisesta huolenpidosta.¹⁷⁰

4.2.2 Perintökaaren valmistelu

---

¹⁶⁵ KKO:n lausunto 1941 s. 89–90.

¹⁶⁶ Lakivaliokunnan ehdotus 1938:5 s. 129.

¹⁶⁷ Lakivaliokunnan ehdotus 1935:2 s. 189.

¹⁶⁸ Wrede 1946 s. 201.

¹⁶⁹ Aarnio – Kangas 2015 s. 28.

¹⁷⁰ Aarnio 1974 s. 411 Oikeustapaukset KKO 1932 I 45, 1945 II 26, 1947 II 317 ja 1954 II 31.

Perintökaaren valmistelu oli massiivinen prosessi. Siinä yhtenäistettiin osaltaan myös pohjoismaista perintölainsäädäntöä, mutta myös päivitettiin suorastaan ikivanhat säännökset vastaamaan sen ajan yhteiskuntaa. Valmistelu aloitettiin jo 1920-luvulla, mutta perintökaari tuli voimaan vasta vuonna 1966. Kangas on kritisoinut uutta perintökaarta jo valmiiksi vanhentuneeksi laiksi.¹⁷¹

Perintökaaren valmisteluvaiheessa perintösopimukseen otettiin ristiriitaisia kantoja. Ristiriitaisuus näkyy selvimmin lakivaliokunnan ehdotuksissa 1935:2 ja 1938:5. Vuoden 1935 ehdotuksessa perintösopimukseen otettiin kielteinen kanta, kun taas vuonna 1938 perintösopimus ehdotettiin sallittavaksi.

Vuoden 1935 ehdotuksessa lakivaliokunta selitti, ettei ole ilmennyt syytä, miksi perintösopimukset pitäisi sallia eikä erityistä tarvetta määrätä jäämistöstä muuten kuin testamentilla ole. Lakivaliokunta perusteli kielteistä kantaansa perintösopimukseen erityisesti kolmella perusteella. Ensinnäkin perintösopimukset ovat kiellettyjä niiltä osin, kun ne rajoittavat perittävän eläessä tämän oikeutta määrätä jäämistöstään. Perintösopimuksia ei haluttu sallia sen vuoksi, ettei niillä voida syrjäyttää perittävän oikeutta itse määrätä jäämistöstään. Perittävä on saattanut tehdä sopimuksen tulevasta jäämistöstään jo nuorena, jolloin sopimus estäisi perittävää tarkoituksenmukaisesti määräämästä jäämistöstään olosuhteiden muututtua. Mahdollinen taloudellinen ahdinko on usein syynä sellaisiin sopimuksiin eikä niitä sen vuoksi ole pidettävä hyväksyttävänä.¹⁷²

Toinen syy lainvalmisteluaineistossa suhtautua kielteisesti perintösopimuksiin, on tulevan perinnön arvon määrittäminen, mikä osaltaan puolsi perintösopimusten kieltämistä.¹⁷³ Helin on artikkelissaan todennut, että Suomen perhe- ja perintöoikeudessa on vahvasti edustettuna näkemys, jonka mukaan ei ole mahdollista sitoutua oikeustoimeen, jonka reaalin merkitys ei ole nähtävissä oikeustointa tehtäessä.¹⁷⁴ Tätä argumenttia voitaisiin edelleen käyttää perintösopimusten kieltämiseksi. Sopimusoikeus on kuitenkin monipuolistunut huomattavasti 1930-luvun jälkeen, ja jos perintösopimusten mahdollinen salliminen otettaisiin uudelleen

---

¹⁷¹ Kangas 1998 s.1082.

¹⁷² Lakivaliokunnan ehdotus 1935:2 s. 191.

¹⁷³ Lakivaliokunnan ehdotus 1935:2 s. 190.

¹⁷⁴ Helin 2004 s. 1258.

käsittelyyn, voisi ajatella, että tämän ongelman pystyisi ratkaisemaan dynaamisella sopimisella, jolloin vastike määräytyisi vasta suoritusvaiheessa.

Kolmas painava syy perintösopimusten kieltämisestä koski perillisten keskenään tekemiä sopimuksia. Sopiminen kolmannen jäämistöstä osoittaa kunnioituksen puutetta ja on näin ollen hyvän tavan vastaista.¹⁷⁵

Perintösopimusten kieltäminen perusteltiin myös sillä, ettei niillä kierrettäisi testamenttisäädöksiä. Perintösopimusten kiellon taustalla on myös ajatus siitä, että perintösopimuksilla pyrittäisiin kiertämään perintökaaren säännöksiä testamenttia koskien. Kieltämällä perintösopimukset on pyritty turvaamaan perittäville mahdollisimman laaja vapaus toteuttaa viimeinen tahto ilman, että sitä sitoisi kuoleman varalta tehdyt sopimukset.¹⁷⁶ Perittävä kuitenkin voi hallita omaisuuttaan ja tehdä sopimuksia kuolemaansa asti vapaasti, kunhan on oikeustoimikelpoinen.

Korkein oikeus puolsi Perintösopimusten kieltämisestä siitä syystä, että perittävä voisi hävittää omaisuuden, josta on tehnyt sopimuksen eikä ole mitään millä tätä pystyisi kieltämään.¹⁷⁷

Lakivaliokunnan julkaisussa 1938:5 otettiin toinen kanta perintösopimukseen. Niitä pidettiin sallittuina, koska ne olivat olleen oikeusoppineiden enemmistön mielestä sallittuja, vaikkei laissa ollutkaan niitä koskevaa pykälää. Perintösopimusten sallimista puoltaisi se, että ne olivat yleisiä ja oikeuskäytännössä hyväksytyjä, mutta niille ei tulisi antaa suurempia oikeusvaikutuksia kuin aikaisemmankaan oikeuskäytännön mukaan niillä oli ollut.¹⁷⁸

Ehdotuksen mukaan perintösopimus tulisi tehdä kirjallisesti samojen muotomääräysten mukaan kuin testamentti. Samoin perintösopimuksen voisi tehdä vain henkilö, jolla on kelpoisuus tehdä testamentti. Perintösopimus tulisi täyttää vasta kun kuolinpesän velat on maksettu. Perintösopimus rinnastettaisiin ehdotuksen mukaan testamenttiin, koska perittävä ei voi tehdä perintösopimusta, kuten ei testamenttiakaan, valtuutetun välityksellä. Sen sijaan perintösopimuksen toinen osapuoli voisi käyttää asiamiestä

---

¹⁷⁵ Lakivaliokunnan ehdotus 1935:2 s. 190.

¹⁷⁶ Lakivaliokunnan julkaisu 1935:2 s. 191. Yhteneväiset perustelut myös KKO:n lausunto 1941 s. 116.

¹⁷⁷ Lakivaliokunnan julkaisu 1955:4 s. 41.

¹⁷⁸ Lakivaliokunnan ehdotus 1938:5 s. 129.

perintösopimusta tehtäessä. Perintösopimuksen kumoaminen olisi tehtävä kirjallisesti, mutta kumoamiseen ei olisi välttämätöntä käyttää todistajia.¹⁷⁹

Ehdotuksessa todettiin se, että vaikka perintösopimus on kaksipuolinen oikeustoimi, tulisi myöntää muutamia poikkeuksia, jotta perittävä voisi sen yksipuolisesti peruuttaa. Ehdotuksessa rajattaisiin myös testamentti ja perintösopimus ainoiksi kuolemanvaraisiksi oikeustoimiksi ja kuolemanvaraislahja kiellettäisiin, jos sitä ei tehtäisi testamentin muodossa.¹⁸⁰

Perintösopimukseen ei olisi syytä liittää vaikutusta, ettei perintösopimuksessa mainittua omaisuutta voisi luovuttaa eteenpäin. Kyseessä olisi siis sopimus, jolla perittävä sitoutuisi olemaan testamenttaamatta sopimuksessa mainittua omaisuutta muulle kuin sopimuskumppanille. Tästä huolimatta perittävä voisi luovuttaa omaisuutta kolmannelle esimerkiksi kaupalla. Ehdotuksen mukaan perintösopimus olisi eräänlainen peruuttamaton testamentti, varsinkin jos sen tekeminen sidottaisi testamentin määräemuotoon.¹⁸¹

4.2.3 Työryhmämietintö

Oikeusministeriön työryhmämietintö vuodelta pohti perintökaaren uudistamistarpeita vuonna 2004. Vuoden 1935 lainvalmisteluaineistoissa mainitut perusteet eivät olleet muuttuneet melkein vuosikymmenten saatossa. Oikeusministeriön mietinnöissä mainittiin lähes samansisältöiset perustelut perintösopimusten kieltämiseen.¹⁸²

Työryhmämietinnössä perintösopimuksia pidettiin kiellettyinä, koska tuleva perintö ei ole vaihdannan kohteeksi sopiva, sen varallisuusarvon epävarmuuden vuoksi. Se voisi tarkoittaa, että sopimuksesta perilliselle tuleva vastike jäisi alhaiseksi. Työryhmän mukaan perintösopimuksissa olisikin usein kyse siitä, että kolmas käyttäisi hyväkseen perillisen taloudellista hätätilaa ja saisi aikaan sopimuksen, jota perillinen myöhemmin

---

¹⁷⁹ Lakivaliokunnan ehdotus 1938:5 s. 130.

¹⁸⁰ Lakivaliokunnan ehdotus 1938:5 s. 130.

¹⁸¹ Lakivaliokunnan ehdotus 1938:5 s. 129.

¹⁸² Oikeusministeriön mietinnössä kuitenkin todettiin, jossa perintösopimuksista voisi olla hyötyä sukupolvenvaihdostilanteissa, joissa perilliset sopivat kuka heistä jatkaisi tilan toimintaa. s. 69.

katuisi. Sen lisäksi mietinnössä pidettiin perittävää loukkaavana, jos muut hänen eläessään voisivat tehdä sopimuksia hänen jäämistöstään.¹⁸³

Työryhmä katsoi, että vaikka positiivisilla perintösopimuksilla voidaan saavuttaa hyötyjä, mahdolliset haitat vaikuttavat hyötyjä suuremmilta. Siksi työryhmän mielestä on edelleen perusteltua rajoittaa perittävän sopimusvapautta ja säilyttää luovuttamattomana oikeutena perittävän mahdollisuus muuttaa ja peruuttaa testamenttia.¹⁸⁴

Työryhmän mukaan sitova kuolemanvarainen sopimus rajoittaisi henkilön päätösvallan käyttöä. Perintösopimusten kiellon taustalla onkin ajatus suojata yksilöä sellaisilta oikeustoimilta, joiden vaikutukset alkavat vasta kuoleman jälkeen. Perittävän oikeutta määrätä jäämistöstään vapaasti ja näin ollen toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan on haluttu suojata. Perittävälle on haluttu jättää mahdollisuus määrätä jäämistöstään toisin muuttamalla mieltään ja testamenttiaan.¹⁸⁵

Työryhmä kritisoi vuoden 1938 lakivaliokunnan näkemystä perintösopimusten sallimisesta. Työryhmän mukaan lakivaliokunnan edellyttäessä eduskunnan hyväksymässä mietinnössään luopumista perintösopimusten kiellosta, se tähtäsi elinkeino-omaisuuden sukupolvenvaihdoksen helpottamiseen perittävän elinaikana. Tuossa tarkoituksessa positiivinen perintösopimus ei ole tarkoituksenmukainen, koska se koskee jäämistön kohtaloa perittävän kuoltua. Ratkaisuna siihen, jos sukupolvenvaihdos halutaan toteuttaa perittävän eläessä, sen toteuttaminen edellyttää *inter vivos* -oikeustoimea, lähinnä kauppaa tai lahjaa. Näiden ohella työryhmän mukaan tarvitaan säännöksiä, jotka pienentävät tämän kaupan tai lahjan lakiosavaikutuksia.¹⁸⁶

4.3 Mahdollinen salliminen

Oikeusministeriön työryhmämietinnössä korostettiin sitä, että siinä käsiteltävät asiat ovat ”sellaisia periaatteellisia kysymyksiä, joissa yhteiskunnalliset muutokset ovat synnyttäneet uudelleen arvioinnin tarvetta”.¹⁸⁷ Yksi näistä kysymyksistä oli

---

¹⁸³ OM 2004:6, s. 67, 71.

¹⁸⁴ Oikeusministeriön julkaisuja 2004:6 s. 71.

¹⁸⁵ OM 2004:6, s. 67. Lisää perintösopimusten kiellon perusteista ks. Kolehmainen–Räbinä 2012, s. 311–312. Perintösopimusten kieltä ovat kritisoineet mm. Aarnio – Kangas 2015, s. 29.

¹⁸⁶ OM 2004:6 s. 70.

¹⁸⁷ OM 2004:6 s. 4.

perintösopimusten salliminen. Yhteiskunta ja oikeuselämä ovat muuttuneet paljon perintökaaren valmistelutöiden ja sen voimaantulon jälkeen, joten on erittäin aiheellista, että perintösopimusten mahdollinen salliminen käydään läpi. Perintösopimukseen liittyy kuitenkin suuria oikeusfilosofisia kysymyksiä. Peruskysymys on, onko tuleva jäämistö sellainen varallisuus, että sitä on voitava oikeustoimin hyödyntää.¹⁸⁸

Perintösopimusten sallimisessa pohdittavana on ristiriita perittävän sopimusvapauden ja testamenttausvapauden välillä. Perintösopimukset sallimalla perittävällä olisi oikeus vapaasti tehdä itseään sitovia sopimuksia jäämistöstään, mikä rajoittaisi tietenkin hänen testamenttausvapauttaan. Toisaalta, kun perintösopimukset on kielletty, perittävä voi vapaasti testamentata omaisuuttaan ilman, että tarvitsisi huomioida aikaisemmin tehtyjä sitoumuksia.¹⁸⁹

Urpo Kangas on artikkelissaan ehdottanut, että perintösopimukset osittain ainakin sallittaisiin, jotta testamentin tekijällä olisi enemmän vaihtoehtoja oman tahtonsa toteuttamiseen. Kankaan mukaan perusteet, joilla perintösopimuksen kieltä Suomessa otettiin lakiin, ovat menettäneet merkityksensä. Perintösopimuksen salliminen Suomessa samaan tapaan kuin esimerkiksi Tanskassa, Norjassa ja Saksassa mahdollistaisi perittävän elinkeino-omaisuuden järkevän sukupolvenvaihdoksen perittävän eläessä siten, että perittävä säilyisi muodollisesti omistamansa yrityksen johdossa, mutta uusi tuleva omistaja voisi tehokkaasti panostaa yritykseen ja luottaa siihen, että hän sopimuksen mukaisesti siirtyy yrityksen johtoon perittävän kuollessa. Kankaan mukaan perintösopimusmalliin kuuluu olennaisena osana sallitut kuolemanvaraiset ehdot. Nykyisen lain perintösopimusten kieltä köyhdyttää tarpeettomasti keinovalikoimaa, joka omistajalla on käytettävissään määrätessään omaisuutensa kohtalosta kuolemansa jälkeen.¹⁹⁰

Aarnion ja Kankaan mukaan perintösopimusten kiellon perustelut eivät ole kaikin osin vakuuttavia, vaan aikaisemman oikeuskäytännön mukaisille perintösopimuksille, joissa perittävä järjestää hoitonsa itseään sitovasti perintösopimuksella, olisi sosiaalinen tilaus. Esimerkiksi perittävällä voi olla tarve järjestää tuleva hoitonsa. Perintösopimus olisi perittävälle varmempi keino turvata hoito, koska hänellä olisi keinoja vaatia oikeusteitse

---

¹⁸⁸ OM 2004:6 s. 67.

¹⁸⁹ Testamenttausvapautta, kuten jo aikaisemmin sanottu, rajoittaa tietenkin lakiosa sekä lesken ja velkojien oikeudet. Velkojien oikeudet täytetään kuitenkin ensin, jonka jälkeen vasta selviää, mitä omaisuutta jäämistöön jää.

¹⁹⁰ Kangas 2004 s. 1085.

sopimuksen täyttämistä. Testamentti ei velvoita perittävän eläessä eikä testamentinsaajalla ole velvollisuutta hoitaa perittävää. Tämä tarkoittaa sitä, että testamentinsaaja ei saa testamentattua omaisuutta, mutta perittäväkään ei saa haluamaansa hoitoa. Niin ikään maatilan sukupolvenvaihdostilanteissa tai silloin kun elinkeinoa kokonaisuudessaan siirretään perittävältä perilliselle, voisi lopullinen sitovuus olla perintösopimuksen vahvuus. Aarnio ja Kangas korostavat tarvetta suojata yksilöä sellaisilta oikeustoimilta, joiden oikeusvaikutukset alkavat vasta kuolinhetken jälkeen ja sitä, että perintösopimusten salliminen rajoittavan perittävän päätösvallan käyttöä ja niin ikään on¹⁹¹

Perintösopimuksen kiellon taustalla on myös pelko rintaperillisen lakiosaoikeuden vaarantamista. Jos perintösopimus sitoisi perittävän muiden sitoumusten tavoin, se olisi täytettävä ennen lakiosien maksamista, jolloin lakiosaperillisille ei välttämättä jäisi mitään.¹⁹² Kuten aikaisemmin luvussa 2.4 kerrottiin, lakiosaperillisten varallisuuden kasvu on johtanut lakiosan merkityksen vähenemisestä. Lakiosa ei ole enää niin tärkeä osa perillisten toimeentuloa, joten lakiosan vaarantuminen perintösopimusten kiellon perusteena on osittain menettänyt merkityksensä.

Olen suurimmaksi osaksi samaa mieltä Kankaan ja Vehmas-Turusen kanssa perittävän itsemäärämisoikeuden korostamisessa. Varsinkin jälkimmäisen kommenttiin testamentintekijän tahdon ensisijaisuudesta on helppo yhtyä. ”Miksi lainsäätäjät haluaa päättää kenelle perittävä saa jättää omaisuuttaan?”¹⁹³ Vaikka kommentti koskee nimenomaan lakiosan rajoittavuutta, voi sen yhtä hyvin yhdistää myös perintösopimukseen. Mielestäni perittävällä tulee olla oikeus nauttia hankkimastaan omaisuudesta kuolemaansa saakka ja päättää mahdollisimman vapaasti sen kohtalosta kuoleman jälkeen. Perittävällä ei ole laissa säädettyä velvoitetta jättää omaisuutta perillisilleen, vaikka on ymmärrettävää, että testamentilla ja omaisuuden siirtymisellä kuoleman jälkeen perintönä halutaan suojata omia läheisiä. Mielestäni perintöriitojen ongelma ratkeaisi, jos perittävältä ei jäisi perintöä ollenkaan vaan hän olisi käyttänyt varallisuutensa ennen kuolemaa. Tämä ei useissakaan tilanteissa ole kovinkaan todennäköistä. Kuitenkin, pointtinani on se, että perittävän tulisi voida hyödyntää omaisuuttaan mahdollisimman tehokkaasti vielä eläessään.

---

¹⁹¹ Aarnio – Kangas 2015 s. 29.

¹⁹² OM 2004:6 s. 67.

¹⁹³ MTV3 uutiset 4.3.2004 ”Lakiosaa halutaan supistaa, perittäväälle lisää valtaa” viitattu 9.11.2017.

Perittävän tahdon tulkitseminen on haasteellista kuoleman jälkeen. Sen vuoksi olisi hyvä, että perittävä voisi tehdä mahdollisimman paljon oikeustoimia kuolemansa varalle vielä eläessään, jolloin hän voisi ilmaista tahtonsa ilman välikäsiä. Ongelmana ovat sopimuksen sitovuuden määrittäminen ja se, että perittävän tahto voi muuttua ajan kuluessa. Perintösopimusten tekemisen ja niiden vaikutuksen alkamisen välillä voi kulua pitkän aika ja olosuhteet voivat muuttua täysin siinä välissä. Perittävän itsensä kannalta mahdollisuus tehdä positiivinen perintösopimus ei välttämättä olisi erityisen haitallinen, koska määräysvalta omaisuuteen on hänellä kuolemaansa saakka, mutta toisen osapuolen saatavaan voi liittyä epävarmuustekijöitä. Mielestäni perintösopimukset tulisi tietyissä määrin sallia, nimenomaan perittävän itsemäärämisoikeuden ja omaisuudensuojan kannalta ajateltuna.

Perintösopimusten salliminen tulee aika ajoin pohdintaan. Tämä johtuu siitä, että perintösopimusten sallimisesta on toimivia esimerkkejä niin Euroopassa kuin Pohjoismaissakin. Lødrup toteaa Pohjoismaisia perintölakeja koskevassa oikeusvertailevassa teoksessaan, etteivät peruuttamattomaksi tehdyt testamentit Islannissa, Norjassa ja Tanskassa ole erityisen harvinaisia. Hän katsoo myös niille olevan käytännön tarvetta. Kun perittävä sitoutuu olemaan peruuttamatta testamenttiaan, perittävä voi näin hyödyntää jäämistöään hankkimalla testamentin saajalta jonkin etuuden. Kysymyksessä voi olla yrityksen, esimerkiksi maatilan sukupolvenvaihdos siten, että perittävä määrää maatilan tietylle sukulaiselleen sillä ehdoin, että testamentin saaja hankkii tarvittavan koulutuksen tilan jatkamiseen. Toinen tilanne, jossa testamentin peruuttamattomuutta voidaan käyttää hyväksi, on keskinäisissä testamenteissa. Esimerkkinä tästä on se, että testamentin tekijät sitoutuvat olemaan muuttamatta testamentissa olevaa toissijaismääräystä.¹⁹⁴ Jos perintösopimus sallittaisiin, tarkoittaisi se samalla luopumista Suomessa keskeisestä periaatteesta, jonka mukaan lupaus olla peruuttamatta testamenttia ei ole antajaansa sitova.¹⁹⁵

Työryhmän lopullinen kanta mietinnössä oli perintösopimusten kieltäminen. Vaikka positiivisilla perintösopimuksilla voidaan saavuttaa tiettyjä hyötyjä, ovat mahdolliset haitat positiivisten perintösopimusten sallimisesta vaikuttavat hyötyjä suuremmilta. Siksi perittävän sopimusvapauden rajoitus on yhä perusteltu. Työryhmä piti tärkeänä,

---

¹⁹⁴ Lødrup 2003 s. 301.

¹⁹⁵ Aarnio – Kangas 2016 s. 694.

että mahdollisuus peruuttaa tai muuttaa testamenttia olisi edelleen säilytettävä perittävän luovuttamattomana oikeutena.¹⁹⁶

Perintösopimukset kieltämällä ja tekemällä testamentista ainoan sallitun kuolemanvaraisen oikeustoimen lainsäätäjällä on näyttänyt selkeää viestiä, kuinka kuolemanvaraiset määräämistoimet tulee tehdä. Tämän järjestelyn ajatellaan lisäävän oikeussuhteiden varmuutta.¹⁹⁷ Perintösopimuksen kieltämisestä on perusteltu myös sillä, että se kaventaisi liikaa perittävän toimintavapautta. Tämän voidaan katsoa olevan jossain määrin ristiriidassa sen kanssa, että yksilö voi elinaikanaan muutoin määrätä omaisuudestaan suhteellisen vapaasti ja lopullisesti. Perintösopimukset kiellettiin perittävän suojaamiseksi. Sopimusvapautta on rajoitettu, mutta dynaamisella testamentilla perittävällä on mahdollista joustavasti tehdä myös vastikkeellisia ehtoja sisältäviä testamentteja eikä perintösopimusten salliminen siltä osin olisi välttämätöntä.

Mielestäni suurin yksittäinen syy perintösopimusten kieltoon on kaikesta muusta huolimatta perittävän tahdon kunnioittaminen. Koska jäämistöstä määrääminen on perusoikeutena merkittävä, on sitä myös henkilön itsemääräämisoikeutena kunnioitettava. Itsemääräämisoikeutta on pyritty korostamaan viime aikoina, mutta kuitenkin Suomessa ei ole ainakaan perintöoikeudessa haluttu ottaa common law-maissa yleistä täydellistä individualismia, joka takaisi rajoittamattoman testamenttausvapauden.¹⁹⁸

---

¹⁹⁶ OM 2004:6 s. 71.

¹⁹⁷ Aarnio – Kangas 2015 s. 22 ja OM 2004:6 s. 67.

¹⁹⁸ OM 2004:6 s. 42-44.

5. Testamenttiehdot

Testamenttimääräysten sisältöä ei ole kovinkaan paljon rajoitettu. Testamentintekijä saa hyvin vapaasti päättää, millaisia ehtoja ja muita määräyksiä jälkisaädöksessä on. Lukuun ottamatta lain ja hyvän tavan vastaisten ehtojen kieltoa, testamenttioikeuden alalla ei ole sisältövapauden rajoituksia, ellei oteta huomioon lesken ja rintaperillisen suojaksi säädettyjä etuuksia.¹⁹⁹ Hyvän tavan vastaisia ovat ehdot, jotka rajoittavat kohtuuttomasti testamentinsaajan normaalia toimintaa. Esimerkkinä tästä on kielto solmia avioliitto tietyn henkilön kanssa. Ehdot, joita on mahdoton toteuttaa tai jotka ovat kohtuuttomia testamentinsaajan kannalta, ovat myös kiellettyjä. Niin ikään kiellettyä on käyttää ehtoa, joka velvoittaa testamentinsaajaa käyttäytymään hyvän tavan vastaiseksi. Esimerkiksi se, että omaisuuden saamisen ehdoksi asetetaan sukupuolisiveyttä loukkaavaan tekoon ryhtyminen. Sen lisäksi perus- tai ihmisoikeuksia loukkaavaa ehtoa voidaan pitää hyvän tavan vastaisena.²⁰⁰ Hyvä tavan vastaisuus on aikaan paikkaan ja kulttuuriin sidottu ilmiö, joka muuttuu ajan myötä.²⁰¹

Ylöstalo kuitenkin toteaa, ettei oikeusjärjestys ole tarkoittanut kaikkia yksityisiä oikkuja toteutettaviksi. Toimintavallan rajat määräytyvät pitkälti sen mukaan, mitkä määrittävät testamentin pätevyuden. Luvallisten ja luvattomien ehtojen rajoja ei voi kaikissa tapauksissa määrittää täsmällisemmin kuin viittaamalla hyvän tavan ja siveellisyyden vaatimuksiin. Suomen lainsäädännössä ei kuitenkaan ole suoranaisia säädöksiä asiasta. Ne säännöt, jotka koskevat *inter vivos* oikeustoimien hyvän tavan vastaisuutta harvemmin soveltuvat sellaisinaan testamentin tulkintaan.²⁰² Sopimusten hyvän tavan vastaisuudesta on säädetty OikTL 3 luvussa. Se sisältää säännökset koskien sopimusten pätemättömyyttä.

Testamentti on yksin perittävän tahdosta riippuva ja viimetahtoinen, varallisuutta koskeva tahdonilmaisu. Tästä syystä yleiset oikeustoimiopilliset sopimusvapauden rajoitukset eivät koske testamenttia. Perittäväällä on itse vapaus päättää, kenelle hän tekee testamentin, tekeekö ollenkaan testamenttia tai peruuttaako jo tehdyn testamentin. Testamentin tekijän motiivilla ei ole merkitystä, jopa toisen haitaksi tai ilkeydestä tehty testamentti tai sen peruuttaminen on täysin sallittua. Aarnion ja Kankaan mukaan testamenttiehtojen pätevyys ei riipu siitä, missä muodossa ne on tehty eikä niille ole

---

¹⁹⁹ Aarnio – Kangas 2015 s. 55.

²⁰⁰ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 91-92.

²⁰¹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 92 ja Aarnio – Kangas 2015 s. 612.

²⁰² Ylöstalo 1954 s. 74.

mitään mallia, joten testamenttioikeuteen ei kuulu varsinaista tyyppipakkoa testamentin sisällön osalta.²⁰³ Tyyppipakko koskee nimenomaan testamentin muotoa ja ulkoisia muotoseikkoja.

Testamenttioikeudessa, kuten muuallakin siviilioikeudessa, ehdolla on monia merkityksiä. Ehdot määrittävät testamentin saajan oikeusasemaa ja ehdoksi voi nimittää kaikkia testamenttiin otettuja määräyksiä, jotka määrittävät miten jäämistölle käy perittävän kuoltua.²⁰⁴ Testamenttiin otettavilla ehdoilla ja rajoituksilla voidaan puuttua testamentinsaajan asemaan.²⁰⁵ Ehdot kuitenkin velvoittavat testamentin saajaa, jos hän hyväksyy ne itseään koskeviksi. Ehdoista on erotettava epävarsinaiset ehdot, joita ovat neuvot, ohjeet ja suositukset esimerkiksi jäämistön käyttötavasta. Epävarsinaiset ehdot eivät ole testamentinsaajaa sitovia.²⁰⁶

Ehdot jaetaan kolmeen ryhmään: lykkäävät ehdot, purkavat ehdot ja tarkoitemääräykset. Sen lisäksi ehdot voi jakaa kolmeen ryhmään myös niiden ajallisen ulottuvuuden perusteella. Ensiksi ehto voi koskea aikaa ennen perittävän kuolemaa. Näissä tapauksissa testamentinsaajan on täytettävä testamenttimääräyksen tarkoittama suoritusvelvollisuus perittävän eläessä. Esimerkkinä tällaisesta ehdosta on perittävän hoitoa koskeva ehto.²⁰⁷ Toisekseen ehto voi koskea aikaa perittävän kuoleman ja testamentin toimeenpanon välillä. Kolmanneksi ehto voi koskea aikaa lainvoimaisen perinnönjaon jälkeen.²⁰⁸

5.1 Lykkäävät ja purkavat ehdot

Testamenttimääräystä, jonka toteutumisesta riippuu testamentissa tarkoitetun oikeuden voimaantulo ja sitä myöten testamentin täytäntöönpano kutsutaan lykkääväksi ehdoksi. Lykkäävästä ehdosta yleisin on toissijaisen testamentinsaajan määrääminen. Siinä toissijaisen testamentinsaajan oikeus omaisuuteen alkaa vasta sen jälkeen kun ensisaajan oikeus omaisuuteen loppuu.²⁰⁹ Esimerkiksi testamentilla voi määrätä omaisuuden A:lle tämän elinajaksi ja A:n kuoleman jälkeen omaisuus siirtyy B:lle.

---

²⁰³ Aarnio – Kangas 2015 s. 54–55.

²⁰⁴ Aarnio – Kangas 2015 s. 573.

²⁰⁵ Aarnio – Kangas 2015 s. 574.

²⁰⁶ Aarnio – Kangas 2015 s. 575.

²⁰⁷ Aarnio – Kangas 2015 s. 594.

²⁰⁸ Aarnio – Kangas 2015 s. 574.

²⁰⁹ Aarnio – Kangas 2015 s. 578.

Vaikka ensisaajan kuolema onkin yleisin ajankohta lykkäävän ehdon toteuttamisessa, voi muukin ajankohta olla mahdollinen, kunhan ehto on sallittu. Aarnion ja Kankaan mukaan tyypillinen on myös sellainen lykkäävä ehto, jossa testamentin saajalle annetaan oikeus hallita jäämistöön kuuluvaa omaisuutta perittävän kuolemasta lähtien, mutta omistusoikeuden omaisuuteen saa vasta määrääjän kuluttua. Esimerkkinä tilanteesta, jolloin testamenttiin voi olla tarkoituksenmukaista liittää tällainen lykkäävä ehto on alaikäisen hyväksi tehtävä testamentti.

Testamentilla on mahdollista pyrkiä ohjailemaan testamentinsaajan elämää. Tätä voidaan toteuttaa lykkäävien ehtojen avulla. Tässäkään tapauksessa rajanveto sallitun ja kielletyn ehdon välillä ei välttämättä ole yksinkertaista. Aarnio ja Kangas pitävät sallittuna sellaista testamenttiehtoa, jossa omistusoikeuden saamisen ehdoksi asetetaan oikeustieteen maisterin tutkinnon suorittaminen.²¹⁰ Aikaisemmin koulutusta koskevat testamenttiehdot katsottiin hyvän tavan vastaisiksi, mutta nykyään sitä pidetään sallittuna. Vaikka oikeustieteellisen tutkinnon suorittamista ei sinänsä pidetä hyvän tavan vastaisena, voi siinä tulla ongelmaksi rajanveto mahdollisen ja mahdottoman ehdon välillä. Lähtökohtana kuitenkin on ehtojen velvoittavuus silloin, kun testamenttiin vedotaan²¹¹

Purkavalla ehdolla taas tarkoitetaan ehtoa, jolla testamentissa tarkoitettun oikeuden pysyvyys riippuu jonkin toisen seikan toteutumisesta. Purkavan ehdon toteutuessa testamentin saajan on testamentinsaajan luovutettava testamenttiomaisuus sille, jolle se lakimääräisen perimyksen tai testamentin nojalla kuuluu.²¹²

Purkavan ehdon noudattamatta jättämisellä on siis tuntuva seuraus, testamenttioikeuden menettäminen. Seuraus testamenttiehdon rikkomisesta saattaa ilmetä suoraan testamenttiasiakirjasta. Aarnion ja Kankaan mukaan, jos näin ei ole, testamenttiehdon tulkinnan lähtökohdaksi on otettava kysymys siitä, miten olennainen kieltomääräys on testamentin pääajatuksen kannalta. Jos testamentin tulkinta-aineistosta ilmenee, että kiellolla on perittäville olennainen merkitys, on testamenttiehto tulkittava purkavaksi. Toisaalta, jos kiellolla ei ole olennaista merkitystä tai sen merkitys jää epäselväksi, ei kiellon rikkomien aiheuta saannon raukeamista.

---

²¹⁰ Aarnio – Kangas 2015, s. 611.

²¹¹ Aarnio – Kangas 2015 s. 611.

²¹² Aarnio – Kangas 2015, s. 578–579.

5.2 Tarkoitemääräykset

Tarkoitemääräykseksi kutsutaan jäämistöomaisuutta koskevaa määräystä, jolla kuolinpesälle tai jollekin testamentinsaajalle perustetaan tietty velvoite tai rasite ilman että kenellekään tietylle oikeussubjektille syntyisi vastaavaa oikeutta.²¹³ Aarnio ja Kangas puhuvat tarkoitemääräyksistä testamentatun omaisuuden vallintaa koskevinä määräyksinä, joilla voidaan joko laajentaa tai kaventaa testamentilla omaisuuden saaneen normaalia omistajan määräysvaltaa. Toisin sanoen, testamentin saaja itse velvoitetaan tekemään jotain tai vastaavasti testamentinsaajan tulee sallia muiden tehdä jotain.²¹⁴ Aarnion ja Kankaan mukaan tarkoitemääräys on testamentatun omaisuuden vallintaa koskeva määräys. Tarkoitemääräyksellä voidaan velvoittaa testamentin saajaa toimimaan tietyllä tavalla (positiivinen ehtomääräys) tai pidättäytymään jostakin toimenpiteestä (negatiivinen ehtomääräys). Sekä positiiviset että negatiiviset ehtomääräykset ovat sitovia.²¹⁵

Perittäväällä on oikeus määrätä omaisuutensa käytettäväksi millä tavalla tahansa, kunhan velvoite ei ole lain tai hyvän tavan vastainen. Sen lisäksi tarkoitemääräyksen käyttöä rajoittavat perillisen suojasäännökset²¹⁶

Tarkoitemääräys tulee erottaa sekä testamenttiehdoista, että legaatista.²¹⁷ Lohi on vertaillut tarkoitemääräystä ja legaattia. Lohen mukaan suoritusvelvollisuus, jonka tarkoitemääräys kuolinpesälle tai testamentinsaajalle synnyttää, saattaa asiallisesti olla saman sisältöinen, kuin mikä voitaisiin saada aikaan rahalegaatilla. Erona on kuitenkin se, ettei määräys perusta kenellekään oikeussubjektille saamisoikeutta eikä tarkoitemääräyksellä ole tässä mielessä ole saajaa.²¹⁸ Tarkoitemääräyksen saajalla saatetaan tarkoittaa myös sitä, jota se velvoittaa. Tällöin kyseessä ei välttämättä ole se taho, joka perinteisessä mielessä olisi testamentinsaaja eli saisi omaisuuden käyttöönsä. Tarkoitemääräys saattaa usein velvoittaa esimerkiksi yleishyödyllisen yhteisön käyttämään omaisuuden testamentissa määrättyyn tarkoitukseen.²¹⁹

---

²¹³ Lohi 2011 s. 27 ja Rautiala 1967 s. 301. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi testamentin saajan velvollisuutta asettaa taidekokoelma näytteille.

²¹⁴ Aarnio – Kangas s. 579.

²¹⁵ Aarnio – Kangas 2015, s. 579, 583.

²¹⁶ Aarnio – Kangas 2015 s. 580

²¹⁷ Rautiala 1967 s. 302.

²¹⁸ Lohi 2011, s. 27.

²¹⁹ Aarnio – Kangas 2015 s. 580. ks. esim. Kouvolan ho 24.1.1996 S 95/37 ja Itä-Suomen ho 28.5.1991 S 90/139.

Tarkoitemääräykset erottaa Rautialan mukaan testamenttiehdoista se, että tarkoitusemääräyksen liittyminen varallisuutta lisäävään oikeustoimeen, sen oikeusvaikutus tulee voimaan heti. Lykkävän ehdon sisältävä oikeustoimi ei ennen ehdon täyttymistä velvoita luovutuksensaajaa täyttämään, mitä on luvannut.²²⁰ Samoilla linjoilla ovat myös Aarnio ja Kangas. He ovat kuvanneet ehdon ja tarkoitusemääräyksen eron samansisältöisenä kuin Rautiala, että tarkoitusemääräyksen katsotaan velvoittavan saajaa välittömästi, kun testamenttiehto siirtää oikeusvaikutuksia koskevan ratkaisun tulevaisuuteen.²²¹ Tarkoitusemääräys voidaan PK 11:9:n ohjeen mukaan täyttää jo jakamattomasta pesästä, jos sen täyttämistä ei ole annettu tietyn tahon tehtäväksi. Testamenttiehtojen oikeusvaikutuksia koskeva ratkaisu tehdään aikaisintaan perinnönjaossa.

Erona on myös se, että tarkoitusemääräyksen rikkomisen oikeusseuraamukset ovat erilaiset. Aarnion ja Kankaan mukaan varsinaiseksi testamenttiehdoksi tulkittava määräys katsotaan epäselvissä tapauksissa purkavaksi. Varsinaisen purkavan ehdon toteutumisen seurauksena on se, että testamentin saaja menettää oikeutensa lähimmälle seuraantoon oikeutetulle. Ehdonluonteisen määräyksen, kuten tarkoitusemääräyksen, rikkominen tai noudattamatta jättäminen taas aiheuttaa vain sen, että testamentin saaja voidaan velvoittaa määräyksen täyttämiseen.²²²

5.3 Vastikkeelliset testamenttiehdot

Tutkielman alussa pyritään selvittämään testamentin määritelmää. Monissa eri lähteissä testamenttia on pidetty yksipuolisena oikeustoimena. Tapani Lohi on esittänyt tähän eriyvän mielipiteensä, jonka mukaan testamentin tunnuspiirteisiin ei kuulu vastikkeettomuus, ja vastikkeettomuuden pitäminen testamentin tunnusmerkkinä on harhaanjohtavaa.²²³ Joskus perittävä voi testamentissaan määrätä, että saadakseen perintönsä testamentin saajalta edellytetään tiettyä suoritusta. Näissä tilanteissa testamentti on vastikkeellinen oikeustoimi.²²⁴ On mahdollista, että testamentinsaaja suorittaa perittäväälle korvauksen, jotta tämä tekisi testamentin korvauksen suorittajan

---

²²⁰ Rautiala 1967 s. 302.

²²¹ Aarnio – Kangas 2015, s. 580.

²²² Aarnio – Kangas 2015, s. 575–576. Samoin Rautiala 1967 s. 302.

²²³ Lohi 2011 s. 4.

²²⁴ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 310.

hyväksi. Tällaisissa tilanteissa osapuolilla on voinut olla käsitys, että suoritettava korvaus on nimenomaan vastike testamentin tekemisestä.²²⁵ Vastikkeellisilla ehdoilla perittävällä on mahdollisuus maksimoida omaisuudestaan saamansa hyöty ilman, että hänen täytyisi luopua omaisuudesta elinaikanaan.²²⁶

Tämän luvun alussa kävin läpi erilaisia ehtoja, joita perittävä voi ottaa testamenttiinsa. Tämän tutkielman kannalta olennaisimpina pidän vastikkeellisia testamenttiehtoja. Testamenttiin voi ottaa ehtoja, jotka tekevät jälkisäädöksestä vastikkeellisen. Vastikkeellisten ehtojen avulla perittävä voi maksimoida itselleen tulevan hyödyn ilman, että hänen pitäisi luopua siitä elinaikanaan. Testamentin saaja voi jopa joutua maksamaan testamentin laatijalle korvauksen saadakseen testamentatun omaisuuden.²²⁷ Testamentin vastikkeellisista ehdoista eriävän mielipiteen on esittänyt Rautiala. Hänen mukaansa kaikki perittävän testamentinsaajalta saamat vastikkeet eivät estä oikeustoimen pitämistä testamenttina, mutta jos vastikkeen saaminen muodostaa määräyksen sopimukseksi, ei kyse ole enää testamentista.²²⁸

Vastikkeellisessa testamentissa suorituksen ja vastasuorituksen välillä on vastavuoroisuussuhde. Vastavuoroisuus merkitsee sitä, että suoritukset ovat riippuvaisia toisistaan. Esimerkiksi perittävän hoitaminen on testamenttisaannon edellytyksenä. Vastavuoroisuuden vaikutuksena on se, että testamentissa asetetun veloitteen laiminlyönti aiheuttaa testamentilla määrätyn oikeuden tai edun menetyksen. Aarnion ja Kankaan mukaan testamentinsaaja vastaa veloitteen suorittamisesta vain testamentatun omaisuuden arvolla. Testamentilla saadun edun tulee olla tasapainossa vastikkeen kanssa. Jos testamentinsaajan velvoite ylittää hänelle määrätyn omaisuuden arvon, ei veloitteen täyttämättä jättäminen aina merkitse sitä, että testamentinsaaja menettäisi oikeutensa vedota testamenttiin.²²⁹

Vastike on joko välitöntä tai välillistä korvausta testamentin tekemisestä. Välitöntä vastiketta on esimerkiksi rahavastike tai vastavuoroisen työn tekeminen. Välillistä on sen sijaan esimerkiksi perillisen hyväksi tehtävä työ.²³⁰ Välillisen vastikkeen tapauksissa työtä tai suoritusta ei ole tehty testamentin saamiseksi vaan perittävä voi

---

²²⁵ Aarnio – Kangas 2015 s. 35.

²²⁶ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 99.

²²⁷ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 99 sekä Aarnio – Kangas 2015 s. 35.

²²⁸ Rautiala 1957 s. 247.

²²⁹ Aarnio – Kangas 2015 s. 595.

²³⁰ Työ on oikeuskäytännön valossa useasti ollut perittävän omaishoitoa. Aarnio – Kangas 2015 s. 35.

testamentata omaisuutta ikään kuin palkinnoksi tai korvaukseksi tehdystä suorituksesta testamentinsaajan sitä pyytämättä.²³¹

Joskus testamenttiehdot ovat sellaiset, että niitä on pidettävä sopimuksena. Sen seurauksena kyse ei ole enää testamentista eikä kyseinen oikeustoimi saa sille ominaisia oikeusvaikutuksia.²³² Jos testamenttimääräys liitetään henkilöiden välillä jo olemassa olevaan sopimussuhteeseen, ei voida puhua vastikkeellisesta testamentista. Kyseessä on pikemminkin perittävän testamentilla tekemä määräys tavasta, jolla työ tai velvoite korvataan.²³³

Vastikkeellisten ehtojen, kuten myös muidenkin testamenttiehtojen, läpikäyminen on tärkeää tutkielman seuraavan luvun osalta. Niillä on merkittävä rooli siinä, miten oikeustoimea arvioidaan ja onko kyseessä edes testamentti vai onko kyse kielletystä perintösopimuksesta. Ongelmia on myös joissain tilanteissa määrittää testamentin ja kaupan rajaa. Tästä lisää seuraavassa.

---

²³¹ Aarnio – Kangas 2015 s. 36.

²³² Kolhmainen – Rabinä 2012 s. 100.

²³³ Aarnio – Kangas 2015 s. 37.

6. Rajanvetoa testamenttien ja perintösopimusten välillä

Keskeisenä tutkimuskysymyksenä tässä tutkielmassa on rajanvedon löytäminen sallitun ja kielletyn välille. Olen käynyt edellä läpi mikä on testamentti, ja mikä on perintösopimus. Nyt on aika tarkastella lähemmin, mikä niitä erottaa ja onko mahdollista löytää se raja, mikä on sallittua ja missä kohtaa testamenttimääräykset voivat muuttua perintösopimukseksi.

Erona on ainakin se, toisin kuin sopimuksissa, testamentti on tehtävä tiettyjen muotomääräysten mukaisesti. Sopimus on vapaamuotoinen ja eikä sitä tarvitse tehdä kirjallisesti.²³⁴ Toisekseen sopimus vaatii molempien osapuolten hyväksynnän syntyäkseen, testamentti on taas yksipuolinen. Testamentin tekijän ei tarvitse ottaa huomioon mitä testamentin saaja asiasta ajattelee ja onko hän halukas edes ottamaan omaisuutta vastaan.

Miksi testamenttiin vaaditaan harkintaa ja tahdon kypsyttä, mutta sopimuksia voi tehdä hetken mielijohteesta ja niihin on myös sidottu? Onko testamentin ja sopimuksen välillä erona myös se, että sopimuksen osapuolet voivat valvoa niiden toteutumista ja sitovuutta ja he pystyvät huolehtimaan omasta edustaan kun taas testamentti tehdään kuoleman varalle eikä oikeuksista ja velvoitteista huolehtiminen kuolleena onnistu?

Myös testamentin ja sopimuksen tulkinnassa on eroa. Vastikkeellisissa oikeustoimissa noudatetaan tulkintaohjetta, jonka mukaan sopimustekstin laatinut osapuoli kantaa vastuun selvyydestä ja epäselvyytilanteissa asia ratkaistaan laatijan vahingoksi. Testamenttioikeudessa tulkintaohjeena on jo aikaisemmin tässä tutkielmassa selvitetty tekijän viimeinen tahto.

Selkeän vastauksen antaminen kysymykseen sallitun ja kielletyn välisestä rajasta on mahdotonta antaa nykyisen oikeustilan vallitessa. Asiassa voidaan esittää vain yleisiä näkökohtia.²³⁵ Saarenpään mukaan rajanvedon tulkinnassa on kuitenkin pidettävä kiinni testamentin yksinomaisuudesta ainoana sallittuna kuolemanvaraistoimena. Sen vuoksi

---

²³⁴ Sopimuksissa on muotovapaus eli vapaus itse määrätä, missä muodossa tai järjestyksessä sopimus tehdään. Saarnilehto 2009 s. 37.

²³⁵ Aarnio – Kangas 2009 s. 672 ja Saarenpää 1985 s. 251–253.

on varottava avaamasta tulkinnallisesti väyliä tyyppipakon kiertämiseen pukemalla kuolemanvaraistoimet muden oikeustoimien muotoon. Tästä lähtökohdasta on Saarenpään mukaan mahdotonta löytää yksinkertaista ja yksiselitteistä mittapuuta. Sen lisäksi tarkka raja antaisi mahdollisuuden kiertää PK 17 luvun rajoituksia lainsäätäjän tarkoituksesta poikkeavasti.²³⁶ Kuolemanvaraisten oikeustoimien rajaan tulee suhtautua samalla tavalla kuin testamentin käsitteeseen. Se tarkoittaa, että vasta kaikki asianhaarat paljastava kokonaisharkinta paljastaa, onko kuolemanvaraistoimien raja ylitetty.²³⁷

Kuolemanvaraistoimissa on sallitun ja kielletyn rajapinnat on jätetty sääntelemättä. Perintökaaressa on keskitytty perinnönjakoa ja pesänselvitystä koskeviin säännöksiin ja esimerkiksi testamenttiehdot ovat jääneet vähälle säätelylle.²³⁸ Seuraavaksi käynkin läpi erityyppisiä rajanvetoja perintöoikeuden alalla. Ensin käsittelen testamentin ja perintösopimuksen välistä eroa. Sen jälkeen yritän löytää vastauksen kysymykseen missä menee raja inter vivos ja mortis causa -oikeustoimien välillä eli onko kyseessä kauppa vai perintösopimus tai kauppa vai testamentti.

6.3 Rajanveto perintösopimus vai testamentti

Tämän tutkielman kannalta mielenkiintoisin on rajanveto testamentin ja positiivisen perintösopimuksen välillä. Tilanteissa, joissa tehdään vastikkeellinen testamentti, voi olla epäselvää onko kyseessä todella testamentti vai, onko kyseessä kielletty positiivinen perintösopimus. Merkitystä on silloin ainakin suoritettulla vastikkeella, onko oikeustoimi kauppa tai perintösopimus. Kolehmainen ja Rabinän mukaan vastikkeen määrä ja laatu voivat olla seikkoja, joiden perusteella voi mahdollisesti päätellä, onko kyseessä edes testamentti. Jos testamenttisaannon ehtona on, että testamentinsaaja suorittaa täyden tai lähes täyden korvauksen, on silloin pääosin kyseessä kauppa.²³⁹

Tämäkään pohdinta ei anna selvää vastausta kysymykseen, missä menee raja testamentin ja perintösopimuksen välillä. Tavallisessa testamentin tulkintatilanteessa merkitystä annetaan vain perittävän tarkoitukselle. Vastikkeellisten ehtojen kohdalla tilanne monimutkaistuu, koska joudutaan ottamaan huomioon myös kysymys

---

²³⁶ Saarenpää 1985 s. 262.

²³⁷ Saarenpää 1985 s. 263.

²³⁸ Saarenpää 2004 s. 604.

²³⁹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 311.

oikeustoimen luonteesta. Perittävän tahdon lisäksi merkitystä annetaan testamentinsaajan käsitykselle. Testamentinsaajan käsitys on perustelua ottaa huomioon varsinkin silloin, kun hän suorittaa merkittävän vastikkeen. Myös tällä tavoin siis tulkitaan sitä, onko kyseessä edes testamentti vai kielletty perintösopimus, koska mitä enemmän testamentinsaajan intressejä otetaan huomioon, sitä enemmän tilanne lähestyy kauppaa tai perintösopimusta. Edelleen, koska tähän rajanvetoon ei ole selvää ohjetta, joudutaan tilanteessa vastikkeen perusteella pohtimaan, miten oikeustoimea on tulkittava.²⁴⁰

Tapauksessa 1982 II 43 testamenttia käytettiin vastikkeena, mutta asiakirjaa pidettiin kuitenkin oikeudelliselta luonteeltaan testamenttina. Kyseinen ratkaisu osoittaa sen, ettei merkittäväkään vastike estä pitämästä asiakirjaa testamenttina.

KKO 1982 II 43. A oli tehnyt B:n hyväksi erityisjälkisäädöksen tarkoittaen sillä korvata B:n hänen hyväkseen tekemän työn. Asiakirjaa oli pidettävä oikeudelliselta luonteeltaan testamenttina, mutta ei sitovana ratkaisuna työn arvosta, joka oli A:n kuoltua määriteltävä muun muassa sen selvittämiseksi, voitiinko erityisjälkisäädös panna täytäntöön loukkaamatta A:n rintaperillisen oikeutta lakiosaan.

Edellä kerrottu ratkaisu jatkoi Saarenpään mukaan sitä vakiintunutta käytäntöä, että tehdyn työn hyvittäminen testamentissa ei merkitse kielletyn perintösopimuksen tekemistä. Testamentin tekemisen perusteena voi siis olla sopimussuhde. Perittävä ei voi testamentilla sitovasti muuttaa sopimuksen seuraamuksia, mutta hän avata sopimuskumppanille mahdollisuuden vedota oikeutensa toteuttamiseksi myös jäämistösaantoon²⁴¹

Tapauksessa KKO 1982 II 43 velallinen A käytti testamenttia siten, että velkoja B:lle avattiin vaihtoehtoinen tie saatavan perimiseen. Velkojana B olisi ollut etuoikeutetussa asemassa rintaperillisiin nähden, mutta legaatinsaajan asemassa lakiosat tulee täyttää

---

²⁴⁰ Kolehmainen – Rabinä 2012, s. 311–312.

²⁴¹ Saarenpää 1985, s. 256–257.

ennen kuin legaatti. Vastikkeellisella testamentilla ei siis pyritä velkojan aseman parantamiseen, vaikka se onkin ollut trendinä Suomessa.²⁴² Seuraava ennakkoratkaisu osoittaa sen, ettei testamentti oli kovinkaan tehokas tai edes tarkoituksenmukainen keino velkojien aseman parantamiseen.

Vastikkeellisilla ehdoilla ei pyritä kiertämään testamentin muotomääräyksiä, mutta ongelmana voi olla se, että niillä loukataankin testamentin vapaata peruutettavuutta. Ongelmana tässä koskee testamenttaustahtoa ja etenkin mahdollisuutta peruuttaa testamentti.²⁴³ Perittävä voi luvata tekevänsä testamentin jonkun henkilön hyväksi vastiketta vastaan ja silti jättää luvatun testamentin tekemättä tai perua sen.²⁴⁴

Edellisessä luvussa mainittu välitönkään vastike ei synnyttä velvollisuutta perittäville tehdä testamenttia.²⁴⁵ Näissä tilanteissa sovelletaan yleisiä velvoiteoikeudellisia oppeja, ei testamenttioikeuden yleisiä oppeja.²⁴⁶ Oikeuskäytännössä on esimerkkejä, ettei tällaiseen menettelyyn turvautuminen johda haluttuun lopputulokseen, vaan tällöin perilliset joutuvat palauttamaan saamansa perusteettoman edun. Lupaus testamentata omaisuutta ei aiheuta lupaajalle kuitenkaan juridista velvollisuutta lupauksen täyttämiseen.²⁴⁷ Seuraava ratkaisu osoittaa sen.

KKO 1972 II 26. A:n perilliset olivat hänen leskensä B:n hyväksi luopuneet pesäosuudestaan A:n jälkeen edellytyksin, että B testamentissaan määräisi heidät saamaan puolet hänen jälkeensä jäävästä omaisuudesta. Kun tuon edellytyksen toteutumatta jääminen oli aiheuttanut A:n perillisille menetystä ja vastaavasti tuottanut B:n perillisille sellaista hyötyä, mitä he ilman sanottua luopumista eivät olisi voineet saada, B:n perilliset veloitettiin palauttamaan tuo hyöty A:n perillisille.

---

²⁴² Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 312. Katso lisää Tuunainen 2015 s. 286–341. Ulosottoaaren kokonaisuudistus vuonna 2007 muutti vallitsevaa oikeustilaa siten, että testamentilla annettu luovutuskielto on yksityinen eikä näin ollen ole pätevä velkojiin nähden. Muissa Pohjoismaissa painoarvoa on annettu perittävän tahdon kunnioittamiselle eikä niinkään velkojien etujen suojaamiselle. Tuunainen 2015 s. 293.

²⁴³ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 312.

²⁴⁴ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 313.

²⁴⁵ Aarnio – Kangas 2015 s. 36.

²⁴⁶ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 312–313.

²⁴⁷ Aarnio – Kangas 2015 s. 36.

Oikeusministeriön mietinnössä ongelmana perintösopimusten sallimisessa pidettiin myös niiden sitovuuden aiheuttamaa ongelmaa.²⁴⁸ Perintökaaren 17 luvun 1 §:n mukaan perintösopimukset ovat yksiselitteisesti kiellettyjä. Jos oikeustila muuttuisi, miten perintösopimusten sitovuus voitaisiin varmistaa? Kuten edellä kerrotusta ennakkoratkaisusta ilmenee, perintösopimuksiin ei voi menestyksekkäästi vedota. Nykyisessä lainsäädännössä perintösopimusten ollessa kiellettyjä ei niihin tule myöskään sitovuutta.

Perintösopimuksen ja testamentin välistä rajaa on nykyisen perintökaaren voimassaoloaikana koeteltu yllättävän vähän ennakkoratkaisutasolla ottaen huomioon rajanvedon vaikeuden ja käytännön ongelmatilanteiden yleisyyden.²⁴⁹ Saarenpään mukaan ennakkoratkaisussa KKO 1985 II 129 korkein oikeus käsittelyt rajaa testamentin ja perintösopimuksen välillä.

KKO 1985 II 129. A ja B olivat luovuttaneet kauppakirjalla C:lle ja D:lle kiinteistön seuraavin ehdoin: Kauppahinta tuli suorittaa viidelle A:n ja B:n sukulaiselle vuoden kuluessa siitä, kun kiinteistön omistusoikeus siirtyisi C:lle ja D:lle. Kauppaan sisältyi kaikki irtain omaisuus, mikä A:n ja B:n kuoltua oli jäljellä. Omistus- ja hallintaoikeus luovutettuun omaisuuteen siirtyi C:lle ja D:lle A:n ja B:n kuoleman jälkeen. Katsottiin olevan ilmeistä, että kysymyksessä oli PK 17 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu elossa olevan henkilön jäämistöä koskeva pätemätön sopimus ja ettei lainhuudon hakijoiden saanto siten ollut laillinen. Hakemus hylättiin LL 7 §:n nojalla. (Ään.)

Perittävät olivat siis kauppakirjalla määränneet käytännössä kaikesta omaisuudestaan. Olettama kuolemanvaraistoimesta syntyy, kun sekä hallinta että omistus siirtyivät ostajille vasta kummankin myyjän kuoleman jälkeen. Luovutuksella järjestettiin jäämistöjä sekä ensiksi kuolleen että lesken jälkeen. Kysymyksessä näytti siten kokonaisuudessaan olevan perintösopimusten yhdistelmä sopimuksina perittävien sekä

---

²⁴⁸ OM 2004:6 s.

²⁴⁹ Saarenpää 2006 s. 15.

perillisten kesken. Tämän vuoksi lainhuutohakemus hylättiin kaikissa oikeusasteissa. Vaikka kyseessä olikin lainhuudatusta koskeva ratkaisu, olisi lopputulos ollut pitkälti samansuuntainen, jos ratkaisu olisi koskenut oikeustoimen pätevyyttä.²⁵⁰ Kolehmainen ja Rabinän mukaan kyseessä on kokonaisuutena kielletty kuolemanvarainen järjestely, koska myös kauppahinnan maksu oli lykätty myyjien kuoleman jälkeiseen aikaan.²⁵¹

Aarnio ja Kangas sekä Kolehmainen ja Rabinä ovat käsitelleet samaa tapausta, mutta heidän mukaansa kyse on ollut se, onko kyseessä inter vivos- vai mortis causa -oikeustoimi.²⁵² Miksi he ajattelevat asiasta eri tavalla? Saarenpää liittyy hallinta- ja omistusoikeuden pidättämisen molempien myyjien kuoleman jälkeiseen aikaan ja pitää oikeustoimea kuolemanvaraisena, jolloin sen sallittavuus riippuu siitä, voidaanko oikeustoimea pitää testamenttina. Kuolemanvaraisena tehtävä sopimus tarkoittaa siis perintösopimusta, jolloin oikeustoimi olisi pätemätön. Itse kallistuisin kuitenkin Aarnion ja kumppaneiden kannalle tässä tapauksessa. Mielestäni tapauksessa on kuitenkin kyse ennemmin kauppaan otettujen kuolemanvaraisten ehtojen sallittavuudesta, joista lisää seuraavassa luvussa.

Aarnion ja Kankaan mukaan, jos perittävän tekemällä oikeustoimella on selkeästi jäämistöoikeudellinen luonne eli oikeustoimen tulkinta kokonaisuudessaan osoittaa, että tarkoituksena on ollut korvata testamentti, sopimus on pätemätön. Positiiviset perintösopimukset, joissa perittävä sitoutuu vastikkeetta tai maksua vastaan siihen, että hänen kuollessaan jäljellä oleva omaisuus tai osa siitä menee sopimuskumppanille, on nimenomaisesti kielletty PK 17:1.1:ssä.²⁵³

Työn korvaaminen testamentilla on siis sallittua, mutta voiko perittävä sopia hoitamisesta tai tehdystä työstä suoritettavasta korvauksesta kuolemanvaraisesti ilman testamentin muotomääräyksiä noudattavaa asiakirjaa? Perusasia on, että jäämistöä koskeva määräys vaatii testamentin muotoa.²⁵⁴ Ainakin oikeuskäytännön valossa se vaikuttaisi olevan mahdollista.

KKO:1991:1. A ja B olivat edellyttäneet, että mikäli A hoitaa B:n asiat tämän kuolemaan saakka, A saa B:n

---

²⁵⁰ Saarenpää 2006 s. 15.

²⁵¹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 310

²⁵² Aarnio – Kangas 2016 s. 705 ja Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 310

²⁵³ Aarnio – Kangas 2016 s. 703

²⁵⁴ Saarenpää 1985 s. 261.

kuoleman jälkeen tämän talletustilillä olevat varat. Kun A oli suorittanut hänelle uskotun tehtävän, A:lla oli oikeus saada siitä korvaus B:n kuoltua tämän perillisiltä.

Perittävä oli sopinut omaisuutensa käyttämisestä vastikkeena hänen hyväkseen elinaikana tehdystä työstä käyttämättä tahdonilmaisuuksensa testamentin muotoa. Korkein oikeus piti oikeussuhdetta toimeksiantona, jonka lopullinen vastike määräytyi jäämistön suuruuden mukaan, vaikka tapauksessa alemmat oikeusasteet arvioivat kysymystä työoikeudellisena ja työsopimusta edellyttävänä.

Saarenpään mukaan elinaikainen toimeksianto johti tulokseen, joka oltaisi voitu samassa tilanteessa saavuttaa testamentilla. Jäämistön suuruus voi kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa ylisuuri vastikkeen osa on arvioitava lahjaksi. Tällöin toimeksianto muuttuisi jäämistöä koskeväksi määräämistoimeksi, joten menettely on tässä mielessä riskialtis.²⁵⁵ Ennakkoratkaisussa kuvattu järjestely oli luonteeltaan kuolemanvarainen, sillä palkkio oli sovittu maksettavaksi jäämistöstä. Järjestely voitaisiin tulkita myös positiiviseksi perintösopimukseksi, sillä tapauksessa A:n ja B:n sopimus koski B:n jäämistöä. Tällaiset sopimukset on pääsääntöisesti tarkoitettu tehtäviksi testamentin muodossa. Ratkaisu kuitenkin osoittaa sen, että vastike työstä, silloin kun siitä on sovittu, on oikeus saada myös jäämistöstä. Toimeksianto ei ole käytännön jäämistösuunnittelussa testamenttiin verrattuna välttämättä tarkoituksenmukaisempi, on hyvä huomata, että sitä on pystytty käyttämään jäämistön laajuuteen vaikuttavalla tavalla. Kuolemanvarainen määrääminen siis onnistui edellisessä tapauksessa tehokkaasti myös ilman testamentin muotoa.²⁵⁶

Ylöstalo on kirjoittanut keskinäisen testamentin ja perintösopimuksen välisestä rajanvedosta. Keskinäiseen testamenttiin saattaa sisältyä tai testamentin tekemisen yhteydessä antaa lupaus olla peruuttamatta jälkisaadosta.

Lupaus olla peruuttamatta testamenttia ei ole sitova. Tässä näkyy samalla keskeinen ero perintösopimukseen.²⁵⁷

---

²⁵⁵ Saarenpää 2006, s. 18.

²⁵⁶ Perillisasemassa olevan oikeudesta työhyvitykseen ks. PK 8:5.1 ja Aarnio – Kangas 2010, s. 424–426.

²⁵⁷ Saarenpää 2006 s. 13

6.2 Rajanveto inter vivos – mortis causa

Rajanveto inter vivos ja mortis causa -oikeustoimien välillä tarkoittaa käytännössä sallittujen ja kiellettyjen kuolemanvaraistoimien välistä rajaa. Kolehmainen ja Rabinän mukaan oikeustila näissä kysymyksissä on niin epäselvä, ettei yksityiskohtaisten ohjeiden antaminen ole mahdollista. Asiassa voidaan esittää vain yleisiä näkökohtia.²⁵⁸

Vaikka vastikkeellisten oikeustoimien, kuten kaupan, ja testamentin välinen ero tuntuu selvältä, voi niiden välinen raja yksittäistapauksissa hyvinkin vaikea erottaa. Tämä siitä huolimatta, että kauppa on tyypillisesti inter vivos -oikeustoimi. Tämä johtuu siitä, ettei pelkkä vastike erota näitä kahta oikeustointa, vaan testamenttikin voi olla vastikkeellinen, joskin se on suhteellisen poikkeuksellista. Lisää hankaluuksia testamentin ja kaupan erottamiseen tuo se, että kauppaan voi ottaa kuolemanvaraisia ehtoja ja oikeustointa käsitellään silti yleisten varallisuus-oikeuden sääntöjen mukaan, ei testamenttia koskevien sääntöjen perusteella.²⁵⁹ Yleisimpiä vastikkeellisiin luovutuksiin otetut kuolemanvaraiset ehdot ovat kiinteistön kaupassa, mutta niitä voidaan soveltaa myös muihin oikeustoiimiin.²⁶⁰ Kiellettyjen ja sallittujen sopimusehtojen merkitys korostuu nimenomaan kiinteistön kaupassa. Tämä johtuu siitä, että irtaimen omaisuuden hallinta siirtyy saajalle ja hallinta konstituoii omistusoikeuden. Irtaimen esineen ja perintösopimuksen välisestä rajanvetoa koskee ratkaisu KKO 1983 II 73.²⁶¹

Inter vivos oikeustoimissa on lähtökohtana sopimusvapaus ja kyseiset oikeustoimet koskevat tekijänsä elinaikaisia oikeussuhteita. Kuolemanvaraisissa oikeustoimissa sopimusvapautta on rajoitettu ja kyseessä onkin tietyllä tavalla tyyppipakon alaiset oikeustoimet.²⁶²

Rajanvetovaikeuksia inter vivos ja mortis causa -toimien välillä tulee esille niin testamentin ja lahjan välillä kuin testamentin ja kaupankin välillä. Rajanvetoyrityksiä on oikeuskirjallisuudessa ollut useita ja ne ovat olleet yksimielisiä, rajaa ei ole mahdollista määrittää.²⁶³ Osvi Lahtinen kehitti teorian oikeustoimien hävittävän ja luovan aineksen erosta, jolla kuvitteli ratkaisseensa kysymyksen rajanvedosta inter

²⁵⁸ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 306 ja Saarenpää 1985 s. 251.

²⁵⁹ Aarnio – Kangas 2015 s. 43.

²⁶⁰ Aarnio – Kangas 2016 s. 704

²⁶¹ Aarnio – Kangas 2016 s. 707

²⁶² Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 306. Kts myös Saarenpää 1985.

²⁶³ Saarenpää 1985 s. 259.

vivos ja mortis causa -oikeustoimien välillä. Lahtisen mukaan oikeustoimet inter vivos sisältävät sekä luovan, että hävittävän aineksen, kun taas oikeustoimet mortis causa sisältävät vain luovan aineksen.²⁶⁴ Saarenpään mukaan Lahtisen ajattelutapa on pitkälle hyväksyttävissä ja toimii periaatteessa kaupan ja testamentin erottelussa, mutta rajanvedon ongelma-alueilla siitä ei ole hyötyä. Lahtisenkaan teorialla raja ei selkene kunnolla ja esimerkiksi kuolemanvaraislahja ei Lahtisen erottelun mukaan olisi oikeustoimi mortis causa.²⁶⁵

Kaupan ja testamentin osalta oikeustieteessä inter vivos ja mortis causa -oikeustoimien välistä rajaa on yritetty selvittää seuraavien kysymysten avulla:

- 1) Onko oikeustoimi vastikkeellinen vai vastikkeeton?
- 2) Muuttiko tehty oikeustoimi merkittävästi omistajan asemaa jo tämän eläessä?
- 3) Oliko edunsaajalla oikeus vaatia ehdollisen oikeustoimen täyttämistä jo perittävän eläessä?

Jotta kyseessä olisi sallittu inter vivos -toimi, oikeustoimi on ollut vastikkeellinen ja muuttanut tekijänsä oikeusasemaa merkittävästi tämän elinaikana sekä edunsaaja on voinut vaatia toimen täyttämistä jo perittävän elinaikana. Jos vastaukset ovat päinvastaiset eli oikeustoimi on ollut vastikkeeton eikä se ole muuttanut omistajan oikeusasemaa eikä edunsaajalle ole ollut oikeutta vaatia ehdollisen toimen täyttämistä, on kyseessä todennäköisesti mortis causa -oikeustoimi, joka on tyyppipakon alainen.²⁶⁶

Kolehmainen ja Rabinän mukaan olennaista rajanvedossa on nimenomaan se, mitä oikeusvaikutuksia kaupan ehdoilla on myyjän eläessä. Erityisen merkityksellisiä ovat kaupan ehdot omistus- ja hallintaoikeuden siirtymisestä. Siirtyminen voi tapahtua neljällä eri tavalla:

- 1) Sekä omistus- että hallintaoikeus siirtyvät ostajalle perittävän eläessä.
- 2) Omistusoikeus siirtyy ostajalle perittävän eläessä, mutta hallintaoikeus vasta perittävän kuoltua.

---

²⁶⁴ Lahtinen 1961 s. 334–337 ja 339–342.

²⁶⁵ Saarenpää 1985 s. 260.

²⁶⁶ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 307.

- 3) Hallintaoikeus siirtyy ostajalle perittävän eläessä, mutta omistusoikeus vasta perittävän kuoltua.
- 4) Omistus- ja hallintaoikeus siirtyvät ostajalle vasta perittävän kuoltua.

Ensimmäinen vaihtoehto on tyypillinen sallittu *inter vivos* -oikeustoimi. Toinen vaihtoehto on myös sallittu, koska oikeustoimi on vastikkeellinen ja muuttaa omistajan oikeusasemaa perittävän eläessä. Tämä on yleinen tapa varsinkin perheen sisällä. Esimerkkinä mainittakoon, että vanhemmat voivat myydä kesämökkinsä lapsilleen, mutta pidättää itsellään hallintaoikeuden kuolemaansa saakka.²⁶⁷

Kohdassa 3 tarkoitettussa tilanteessa sallittavuuden arviointi on hieman hankalampaa. Jos ostaja saa todella hallinnan kaupan kohteeseen, ei kyseessä yleensä ole PK 17:1.1:n mukainen kielletty perintösopimus vaikka kauppahinta olisikin alhainen. Ratkaisevaa tässä tilanteessa on tähtääkö oikeustoimi ja sen ehdot sekä kauppahinnan maksu PK 17:1.1:n kiertämiseen.²⁶⁸ Aarnion ja Kankaan mukaan sopimuksen luonnetta muuttavia ehtoja ovat hallinnan laajuus ja myyjälle pidätetyt laajat nautinta- ja käyttöoikeudet. Jos ostaja saa ehtojen mukaan rajoittamattoman hallinnan heti, mutta tosiasiallisesti myyjä ei luovuta omistajahallintaansa pidättämiensä oikeuksien johdosta, voi oikeustoimi täyttää kielletyn perintösopimuksen tunnusmerkistön

Kohdassa 4 tarkoitettut oikeustoimet ovat yleensä kiellettyjä kuolemanvaraisia sopimuksia. Yleinen lähtökohta on, kun omistus- ja hallintaoikeuden siirtyminen kytetään myyjän kuolemaan ja kauppahinta on vain nimellinen, on sopimus kielletty PK 17:1.1:n mukaan. Kyseessä ei ole aito kauppa vaan kaupaksi verhottu lahja.²⁶⁹ Kolehmainen ja Rabinän mukaan mitä enemmän myyjä pidättää oikeuksia itsellään ja mitä vähemmän ostaja suorittaa kauppahintaa, sitä todennäköisempää on, että kyseessä on kielletty oikeustoimi.²⁷⁰

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 1985 II 168 käydään myös läpi rajaa kielletyn ja sallitun välillä. Vaikka sekä hallinta- että omistusoikeus siirtyvät ostajalle vasta myyjän kuollessa, ei kyseessä välttämättä ole PK 17:1.1:n tarkoittama kielletty oikeustoimi. Kuten edellisessä luvussa mainitussa ratkaisussa KKO 1985 II 129, ei

---

²⁶⁷ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 308.

²⁶⁸ Saarenpää 1985 s. 263–264.

²⁶⁹ Aarnio – Kangas 2016 s. 705.

²⁷⁰ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 309.

tässäkään suoraan käydä läpi ehtojen pätevyyttä, mutta huomionarvoista on, että oikeustoimessa ei ole ainakaan sellaista pätemättömyyden aiheuttavaa seikkaa, jonka tuomioistuimen tulisi ottaa huomioon viran puolesta.²⁷¹

KKO 1985 II 168. A oli myynyt puolisonsa B:n suostumuksella omistamansa tilanosuuden C:lle ja D:lle ehdolla, että omistus- ja hallintaoikeus tilanosuuteen oli siirtyvä ostajille vasta A:n ja B:n kuoltua. Ään.

A:n kuoltua oli hänen oikeutensa tilanosuuteen siirtynyt osaksi avio-oikeuden nojalla ja osaksi perintönä B:lle, jolla saantonsa perusteella oli ollut oikeus saada lainhuuto tilanosuuteen. C ja D eivät olleet saaneet tilanosuuteen sellaista oikeutta, että se sinänsä olisi estänyt B:tä sopimasta tilan muiden osaomistajien kanssa sen jakamisesta omistussuhteiden mukaan halkomisen sijasta lohkomalla. Kun C ja D eivät olleet näyttäneet, että jakosopimuksella olisi vähennetty sen omaisuuden arvoa, joka heille kauppakirjan mukaan B:n kuoltua oli tuleva, tai että sopimus muustakaan syystä olisi ollut heidän kannaltaan kohtuuton, jakosopimusta pidettiin pätevänä. Ään.

Tilanne kuitenkin saattaisi muuttua päinvastaiseksi, jos tällaisessa sopimuksessa esitettäisiin väite pätemättömyydestä. Sen vuoksi tapauksessa mainittuun järjestelyyn oikeusvaikutusten alkamisesta vasta myyjän kuoleman jälkeen on syytä suhtautua varauksella.²⁷²

6.3 Sallittu vai kielletty perintösopimus?

---

²⁷¹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 309

²⁷² Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 310

Perittävän ja perillisten välisten perintösopimusten sekä perinnöstä luopumisen välinen raja on joissakin tapauksissa vaikeasti määriteltävissä. Näin ennen kaikkea silloin, kun perillinen on saanut korvausta ennakkoluopumisesta, jonka hän on saattanut perittävän tietoon. Tyyppitilanteessa luopuja hyväksyy testamentin ja saa usein korvauksen luopumisestaan. Mukana on siten yleensä sopimusainesta, joka joskus ilmenee jopa asiakirjoista selväsanaisesti. Tätä PK 17:1 pätemättömyyssääntö ei kuitenkaan estä ellei toimi etene suoranaisen perinnöstä sopimisen asteelle.²⁷³

Ajatus, ettei ole mahdollista sitoutua oikeustoimeen, jonka reaalin merkitys ei ole nähtävissä oikeustointa tehtäessä, on perhe- ja perintöoikeudessamme vahvasti edustettuna. Se on taustalla säännöksissä, jotka ovat tämän tutkielman kannalta tärkeitä, esimerkkeinä ne, että sitoutuminen olemaan peruuttamatta testamenttia ja positiivinen perintösopimus ovat mitättömiä.²⁷⁴ Samasta syystä korkein oikeus punnitsi lausunnossaan myös ennakkoluopumisen sallittavuutta. Kun perillinen luopuu perinnöstä perittävän vielä eläessä, varsinkin perillisen ollessa nuori ja jos luopuminen on tapahtunut kauan ennen perittävän kuolemaa, ei perillisellä välttämättä ole käsitystä luopumisen kohteena olevan omaisuuden taloudellisesta arvosta. Samoin perittävän ja perillisen suhteesta voi johtua, että perittävä sitoutuu itselleen epäedulliseen sopimukseen. Näillä perusteilla korkein oikeus pohti myös sitä vaihtoehtoa, ettei negatiivista perintösopimusta tulisi sallia.²⁷⁵

Ennakkoluopumista koskeva PK 17:1.2 nimenomaisesti mainitsee korvausmahdollisuuden olemassaolon. Luopujaperillinen voi riitauttaa luopumisen korvauksettomuuden tai korvauksen määrän vähäisyyden perusteella. Ennakkoluopuminen itsessään on lähtökohtaisesti pätevä ilman korvaustakin. Jälkikäteen katumusioikeus koskee vain rintaperillisen lakiosasuojaa. Riitauttaessaan ennakkoluopumisen rintaperillinen saa takaisin osakkuusasemansa PK 18:1.2n riidanalaisuussäännön perusteella. Oikeuskirjallisuudessa toisinaan esiintynyt ilmaisu, jonka mukaa rintaperillinen ei voisi luopua ennakolta ilman korvausta, on Saarenpään mukaan ”perin juurin virheellinen”.²⁷⁶

---

²⁷³ Saarenpää 2004 s. 605.

²⁷⁴ Helin 2004 s.1258.

²⁷⁵ KKO:n lausunto 1941 s. 93

²⁷⁶ Saarenpää 2006 s. 12

7. Johtopäätökset

Testamenttioikeudessa on voimassa yleisenä periaatteena testamenttausvallan delegointikielto. Dynaamisen testamentin salliminen onkin tapahtunut nimenomaan oikeuskäytännön kautta, koska laissa ei ole säännöstä, jossa dynaamiset testamentit sallittaisiin. Dynaamiset testamentit ovat kuitenkin tervetullut lisä Suomalaiseen testamenttikulttuuriin ja tuovat joustavuutta perittävän tahdon toteuttamiselle. Luulen, että dynaamisten testamenttien käyttäminen lisääntyisi, jos olisi löydettävissä uudempaa oikeuskäytäntöä, joka selventäisi rajaa sallitun ja kielletyn delegoinnin välillä. Toinen edellytys dynaamisen testamentin laatimiselle on se, että se tehdään ammattitaitoisesti. Dynaamisella testamentilla varaudutaan olosuhteiden muutoksiin, joten on toivottavaa, että muuttuneiden olosuhteiden jälkeen perittävän tahto toteutuisi sillä tavoin, kun hän on sen ajatellut testamenttia tehdessään.

Nykyinen oikeustila ei kuitenkaan ole ideaalinen ajatellen dynaamisia testamentteja. Lakiin ei voi ottaa liian tapauskohtaisia säännöksiä, mutta monissa tämän tutkielman kysymyksissä vastaus on, ettei vastauksia ole mahdollista antaa. Oikeusvarmuus kärsii varsinkin dynaamisia testamentteja tehtäessä, koska testamenttausvallan delegointi on sallittu vain osittain jolloin on suuri riski sille, että testamenttia ei pidetä pätevänä kielletyn delegoinnin vuoksi ja perittävän tahto jää toteutumatta.

Dynaamisuutta voi tuoda testamenttiin myös testamenttiehdoilla, jotka ovat laajemmin hyväksytyjä oikeuskäytännössä. Ehtoja käyttämällä ei välttämättä saa niin joustavaa ratkaisua aikaan kuin delegoinnilla, mutta on todennäköisempää, että testamenttia pidetään pätevänä kun täytäntöönpanon aika koittaa. Ehtojen käyttökään ei ole täysin ongelmatonta. Sen todistavat jo vastikkeelliset ehdot, koska ne lähestyvät rajanvetoa kiellettyjen perintösopimusten kanssa.

Testamentin ja perintösopimuksen välistä rajaa ei siis voi tarkalleen määritellä, vaan sen selvittäminen on aina tapauskohtaista. Tiettyjä ohjeita tähän rajanvetoon on, mutta mitään tyhjentävää ja lopullista vastausta on mahdotonta antaa, sillä tilanteet testamenttioikeuden alalla ovat todella vaihtelevia eikä yksi ohje välttämättä sovellu joka tilanteeseen. Tässä tutkielmassa esitettyjen oikeustapausten valossa on selvää, että

elävä elämä aiheuttaa niin monenlaisia tapauksia, joihin liittyy valtava määrä erilaisia asianhaaroja, että yleispätevää ohjetta on lähes mahdotonta laatia. Toisena pointtina rajanvedon ongelmaan on Saarenpään kuvaama riski siitä, että tarkka rajausta aiheuttaisi sen, että sääntöä yritettäisiin kiertää.

Perintösopimukset ovat edelleen kiellettyjä ja ovat sitä varmaan vielä pitkään jatkossakin, mutta se ei tarkoita, ettei mahdollisuutta niiden sallimiselle ei olisi. Niin 1930-luvun perintökaaren lainvalmistelutyössä käyty debatti niiden sallimisesta ja asian uudelleen esiin nostamisesta 2000-luvulla oikeusministeriön mietinnässä osoittaa sen, että perittäväille annettava mahdollisuus solmia sopimuksia jäämistöstään ei ole kokonaan poissuljettu. Perintösopimusten salliminen merkitsisi kuitenkin suurta periaatteellista muutosta suomalaisen testamenttioikeuteen.

Tuunaisen väitöskirjassaan esiin tuoma asenteen muutos velkojien etujen korostamisesta suhteessa perittävän tahtoon voi olla myös merkittävä perintösopimusten sallimisen kannalta. Ilmapiiiri on muuttunut ja tulevaisuudessa voikin olla mahdollista, että perintösopimukset sallitaan, mikäli ne saadaan paremmin vaihdannan välineeksi. Täytyy kuitenkin muistaa, että perintösopimusten sallimiseen liittyy monta sekä eettistä että oikeudellista ongelmaa, jotka pitää ratkaista ennen niiden hyväksymistä.

Testamenttioikeudessa keskeiset periaatteet ovat kietoutuneet tiukasti yhteen ja välillä muodostaneet ristiriitoja. Tässä tutkielmassa olen huomannut, että perittävän testamenttaausvapaus ja perillisten suoja ovat törmänneet monta kertaa. Testamenttaausvapauden pitäisi perusoikeutena olla oikeudellisesti vahvempi kuin perillisten tai peräti velkojien suoja, mutta jossain tilanteissa se on saanut väistyä. Toisissa kollisiotilanteissa on haluttu korostaa nimenomaan perittävän vapautta määrätä jäämistöstään haluamallaan tavalla. Tästä esimerkkinä perintösopimusten kieltäminen vaikka sekin jossain määrin rajoittaa perittävän vapautta määrätä omaisuudestaan kuolemanvaraisesti. Rajoitus koskee nimenomaan sopimusvapautta.

Perintösopimusten salliminen ei kuitenkaan ole välttämätöntä, sillä nykyiselläänkin perittäväällä on laaja valta määrätä jäämistöstään. Testamentin tekeminen on edelleen ainoa sallittu kuolemanvaraistoimi, mutta ehtoja käyttämällä ja testamenttausvaltaa delegoimalla siihen voi lisätä joustoa. Sen lisäksi perittävä voi monilla oikeustoimilla eläessään vaikuttaa jäämistönsä kohtaloon ja saada aikaan samoja oikeusvaikutuksia

kuin testamentilla. Tämä tarkoittaa sitä, että samalla kun pohtii testamentin tekemistä ja kuoleman vaikutuksia omaisuuden siirtymiseen, olisi hyvä pohtia myös vaihtoehtoja testamenttia laajemmin nimenomaan oikeustoimiin, joita perittävä voi tehdä vielä eläessään.